

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

محرم و منطق

از

اس کتاب میں مندرجہ ذیل بیس منطق کی کتابیں ہیں ۱۔ ضرورت کمال رابعہ ۲۔ شرح ضابطہ
الوافق ۳۔ شرح مظاہر الاما شیخ الاسلام ۴۔ صغریٰ ۵۔ حاشیہ ضابطہ ابی انیسیر ۶۔ اوسط ۷۔ اوسط
۸۔ کبریٰ ۹۔ ایسا غوجی ۱۰۔ امراء منطق ۱۱۔ میزان منطق ۱۲۔ برج میزان ۱۳۔ تہذیب منطق
منظوم ۱۴۔ معرفۃ الاشیا ۱۵۔ صغریٰ ۱۶۔ بحرہ فیضیہ ۱۷۔ مقولات ۱۸۔ شرح شکل بلع

مکتبہ شرکت علمیہ

بیرون پوسٹ گریٹ ملتان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرح الضابطة لمولانا أبي الفتح

قوله وضابطة شرائط الاربعة الخ تحريه هذه الضابطة ان قوله عموم موضوعية الاوسط مع ملاقاته الاصغر بالفعل اشارة الى الشرط الثلاثة للشكل الاول الثالث هو مع قوله وحمل على الاكبر اشارة الى الشق الاول من شرط الرابع وقوله اما من عموم موضوعية الاكبر مع الاختلاف في الكيف اشارة الى شرط الشكل الثاني بحسب الكم والكيف هو مع ما قبله من قوله عموم موضوعية الاوسط اشارة الى الشق الثاني من شرط الرابع اي لا بد في الاول الثالث من عموم موضوعية الاوسط لشي في الجملة فيلزم كلية الكبرى في الشكل الاول اذ كل موضوعية للاوسط فيه الا في الكبرى ويلزم كلية احدا المقدمتين في الثالث اذ الاوسط فيه موضوع فيها معا ومن ملاقاته الاوسط للاصغر اي ايجابه له بالفعل فيلزم ايجاب لصغرى وفعاليتها فيها معا ولا بد في الرابع من هذا اي من عموم موضوعية الاوسط لشي فيلزم كلية صغراه ومن ملاقاته له فيلزم ايجاب صغراه ومن حمل عليه ايجابا فيلزم ايجاب كبراه او من عموم موضوعية الاكبر لشي او عموم موضوعية الاوسط لشي مع اختلاف المقدمتين في الكيف فيلزم كلية احدي مقدمتيه مع اختلافهما ايجابا وسلبا ولا بد في الثاني من عموم موضوعية الاكبر لشي مع الاختلاف في الكيف فيلزم كلية كبراه مع اختلاف مقدمتيه ايجابا وسلبا هذا وفي مساعدة العبارة المذكورة لهذا المعنى نظر مع ان قوله وحمل على الاكبر ان كان معطوفا على ملاقاته لا يفهم منه ايجاب الصغرى مع كليتها في الشق الاول من شرط الرابع اصلا وان كان معطوفا على مقدر اي مع ملاقاته للاصغر بالفعل وحدها او مع حمل على الاكبر يفهم ذلك مع اشتراط تعلية الصغرى مع انها غير مذكورة ههنا في شرائطه ان كانت شرائطه في الواقع مع تعلية الكبرى وشرائط اخرى من حيث الجهة على ما بين في محله واما عطفه على الفعل في قوله بالفعل فركبك جدا ثم في قوله مع منافاة نسبة وصف الاوسط اشارة الى شرط الشكل الثاني من حيث الجهة والمراد بنسبة

وصف الأكبر نسبة كبراه ونسبة وصف الاوسط الى ذات الاصغر نسبة صفراة وانما برهن المنسوب اليه في
الأكبر بوصف الأكبر لكونه محولا في المطلوب الا فالمنسوب اليه فيها ذات الأكبر كما ان المنسوب اليه في الصغرى
ذات الاصغر اذ هما فاقا نسبة الكبرى نسبة الصغرى منافاتهما لو فرضناهما متقدريين في الاطراف سواء
كانتا متناقضتين كما في الصغرى الممكنة العامة الجزئية مع الكبرى الضرورية الكلية وبالعكس في الصغرى
الناقطة الجزئية مع الكبرى المطلقة العامة الكلية وبالعكس وكانت كل احدًا منهما اخص من نقيض الاخرى كما
في سائر الاختلافات والصروب المنتجة بالصغرىين الدائميتين مع الكبيرين الدائميتين وذلك لاختلاف المقدمتين
هنا بالاجاب السلب قطعا ولا يذهب على من له في قائل ان المناقاة المذكورة غير متحققة في كثير من
الاختلافات المنتجة من هذا الشكل كاختلاط الصغرى الممكنة العامة مع الكبرى المشروطة العامة
او الخاصة وكاختلاط الصغرى المطلقة العامة مع الكبرى المشروطة العامة او الخاصة او العرفية العامة
او الخاصة اللهم الا ان تعتبر المناقاة المذكورة اعم من ان يكون بين نفس النسبتين او نوعهما بان يبدل
الضاروة الوصفية في احداهما بالضرورة الذاتية او الدوام الوصفي بالدوام الذاتي فيعتبر المناقاة بينهما
فجر يحصل المناقاة بين المقدمتين في الصورة المذكورة قطعا لكن على هذا يوجد تلك المناقاة في
الصور الغير المنتجة ايضا كعكس الاختلافات المنتجة المذكورة اعني اختلاط الكبرى الممكنة العامة
مع الصغرى المشروطة العامة او الخاصة واختلاط الكبرى المطلقة العامة مع الصغرى المشروطة
العامة او الخاصة او العرفية العامة او الخاصة وايضا لا فرق بين الضرورة الوقتية والمنتشرة و
بين الضرورة الوصفية والدوام الوصفي في كونها احدى النسبتين منافية بنوعها للامكان و
الاطلاق العام وما هو اخص منها في النسبة الاخرى فيستلزم ان يوجد المناقاة المذكورة في
الصغرى الممكنة العامة مع الكبرى الوقتية او المنتشرة وبالكلمة كاختلافات المنتجة من هذا
الشكل اربعة وثلاثون وغير المنتجة خمسة وثلاثون فلو جمعت المناقاة المذكورة على ظاهرها لم تكن
موجودة في كثير من الاختلافات المنتجة وان صرفت عن ظاهرها على ما ذكرنا كانت موجودة في
كثير من الاختلافات الغير المنتجة ايضا فيقتل الضابطة المذكورة طرودا وكسا وكولو يتمرض

بشرط هذا الشكل بحسب الجهة في الضابطة أو مطلقاً بل بشرط شئ من الأشكال بحسبها فيه أو مطلقاً وقال لا بد من عموم موضوعية الأوسط مع ملاقاته للأصغر وحدها أو مع حملها على الأكبر وعموم موضوعية الأكبر وعموم موضوعية الأوسط مع الاختلاف في الكيف أو ذلك للعموم معه كان ضابطاً واضحاً مختصراً مطرداً ومنعكساً فقط .

تر شرح الضابطة لمولانا أبي الفتح رح

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرح الضابطة لمولانا شيخ الاسلام

وضابطة شرائط الأشكال الأربعة أي القانون الذي يعرف منه شرائطها بجملة أنه لا بد في إنتاجها من أحد الأمرين أما من عموم موضوعية الأوسط أي استغراقه بان يكون جميع أفراده محكومة عليها للأكبر وللأصغر مع ملاقاته أي الأوسط للأصغر بالفعل يعني مع حمل الأوسط على الأصغر أو وضعه له بالفعل كما في جميع ضروب الشكل الأول والثالث وبعض ضروب الرابع فإنه يشترط فيما سبق كون الأوسط محكوماً عليه بالأكبر حكماً كلياً في كبرى جميع ضروب الأول مع حملها على الأصغر بالفعل واشتراط الكلية في إحدى مقدمتي الشكل الثالث الذي موضوعه الأوسط مطلقاً مع الفعلية في صغراه فيلزم وضع الأوسط للأصغر بالفعل أو غير الكلية في الضربين الأولين والرابع والسيابع من الشكل الرابع الذي موضوعية الأوسط في الصغرى مع وجوب الفعلية في مقدمتي الرابع مطلقاً لا بد من عموم موضوعية الأوسط مع حملها على الأكبر كما في الضرب الثالث والثامن للشكل الرابع فإن الأوسط يكون محكوماً عليه كلياً في صغرها محمولاً على الأكبر في الكبرى بالفعل وأما من عموم موضوعية الأكبر أي كون الأكبر محكوماً عليه حكماً كلياً بالأوسط مع الاختلاف أي اختلاف الصغرى والكبرى في الكيف اختلافاً مع منافاة نسبة وصف الأوسط إلى وصف الأكبر موضوعاً لنسبة أي نسبة وصف الأوسط إلى ذات الأصغر بان يكون كل من النسبتين موجبة بجهة ليستلزم صدق

كل منهما كذب الاخرى عند اتحاد الموضوع والمحمول وينبغي ان يعلم ان عموم موضوعية الاكبر مع
الاختلاف ايجاباً وسلباً اشارة الى الضرب الخامس والسادس للشكل الرابع فان الاوسط في
كبراهما محمول على جميع افراد الاكبر و اشارة ايضاً بحسب الكيفية والكمية الى ضروب الشكل
الثاني الذي الاوسط محمول في مقدمتيه مع كلية الكبرى واختلاف المقدمتين كيفية و
اما المناقاة بين نسبة وصف الاوسط الى الاكبر وبين نسبة الى الاصغر تلويح الى شرطيه
بحسب الجهة اعني كون الصغرى ضرورية او دائمة او كبرى من الدائمتين او العرفيتين
او المشروطتين وكون الصغرى ضرورية على تقدير كون الكبرى ممكنة وكون الكبرى ضرورية
او مشروطة عامة او خاصة على تقدير كون الصغرى ممكنة وذلك التلويح بالنظر
الى انه لو انتفى الشروط الاول بحسب الجهة كان نهاية حال الصغرى ان يحكم فيها
بالضرورة في جميع اوقات الوصف وغاية امر الكبرى ان يحكم فيها بالضرورة في وقت معين
اختلافهما بالايجاب والسلب لا يوجب تناقضاً في المطلوب لجواز صدق ضرورة الايجاب في جميع اوقات الوصف
ضرورية الوصف في وقت آخر بالقياس الى شئ واحد بالعكس كذا الوجه يمكن الشرطية الثانية لم يوجد
ذلك التناقض من اختلاف الايجاب والسلب بالادام الوصف في جانب والا مكان في جانب كما لا
يجب ان قيل فلا يعجز اعتبار تلك المناقاة في اختلاط الممكنة الموجبة الصغرى مع المشروطة
العامة السالبة اذ لا تناقض بين امكان المحمول نظراً الى الذات وكون سلبه ضرورياً
بحسب الوصف وقد فهم من الكلام ان ذلك الاختلاط ينتج على هيئة الشكل الثاني قلنا قد اشار
فيه الى دفع ذلك بقوله وصف الاكبر وذلك لان المقصود في الشكل الثاني المناقاة
بين ذات الاصغر ووصف الاكبر لا ذاته ولا شك انه مستبعد بالنسبة الى ذات الموضوع في
الممكنة الموجبة مع وصف الموضوع في المشروطة السالبة ولعمري لقد احسن ما قال حيث اتى
بنوع من الاعجاز في ايراد هذه الضابطة الموجزة غاية الاعجاز مع اشمالها على الاشارة الى جميع
شروط الاشكال الاربعة لكن على وجه الايهام والاحمال الا انه لم يتعرض لشروط الرابع بحسب

الجهة كالأتين بها فيما قيل مخافة التطويل ولئلا يلزم منه مزية الجهال على انه لو اعتبرت الإشارة الى شرطه بحسب الكمية والكيفية لزم تغير في عبارة فالاحسن ان يقال مع الاختلاف في الكيف فقط اذ مع منافاة نسبة اء وايضا الاولى ان يؤخر قوله بالفعل عن قوله حمله على الاكبر لان ذلك معتبر في هذا الحمل ايضا بل لو قال على الاكبر لكفى لان الملافة مساوية للحمل كما للوضع على ما سبق تأمل !

ترشرح الضابطة لهولانا شيخ الإسلام رح

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حاشية الضابطة لهولانا ابى الخير قدس سره

قوله الى وصف الاكبر قال بعض سادات المحشين وانما عير عن المنسوب اليه في الكبرى بوصف الاكبر لكونه محمولا في المطلوب والا فالمنسوب اليه فيها ذات الاكبر كما ان المنسوب اليه في الصغرى ذات الصغرى انتهى عبارته حاصلا ان المراد في هذه الضابطة هو ذات الاكبر وذكر الوصف ليس للدرعاية التلكة المذكورة وعلى هذا ابى ذلك البعض مقصود الضابطة فاعترض في آخر شرح الضابطة بقوله ولا يذهب على من له اذ في تأمل ان المنافاة المذكورة غير متحققة في كثير من الاختلاطات المنتجة من هذا الشكل كما اختلاط الصغرى الممكنة العامة مع الكبرى المشروطة العامة او الخاصة وكاختلاط الصغرى المطلقة العامة مع الكبرى المشروطة العامة او الخاصة او العرفية العامة او الخاصة اللهم الا ان يعتبر المنافاة المذكورة اعم من ان يكون بين نفس النسبتين او توغرها بان يبدل الضرورة الوصفية في احدهما بالضرورة الذاتية او الدوام الوصفي بالدوام الذاتي فيعتبر المنافاة بينهما فحصول المنافاة بين المقدمتين في الصورة المذكورة قطعا لكن هذا توجد تلك المنافاة في الصور الغير المنتجة ايضا كعكس الاختلاطات المنتجة المذكورة اعني اختلاط الكبرى الممكنة العامة مع الصغرى المشروطة العامة او الخاصة واختلاط الكبرى المطلقة العامة مع الصغرى المشروطة العامة او الخاصة او العرفية العامة او الخاصة ولا فرق بين الضرورة الوصفية والمنتشرة وبين الضرورة الوصفية

الدوام الوصفي في كونها في إحدى النسبتين منافية بنوعها للإمكان العام والاطلاق العام وما هو اخص منهما في النسبة الاخرى فيلزم ان يوجد المنافاة المذكورة في الصغرى الممكنة العامة مع الكبرى الوقتية او المنتشرة وبالجملية الاختلاطات المنتجة من هذا الشكل اربعة وثمانون وغير المنتجة خمسة وثمانون فلو حملت المنافاة المذكورة على ظاهرها لم تكن موجودة في كثير من الاختلاطات المنتجة وان صرحت عن ظاهرها على ما ذكرنا كانت موجودة في كثير من الاختلاطات الغير المنتجة ايضاً فتختل الضابطة طرداً وعكساً الى ههنا تعولفظة وما ذكره السيد المحشي حتى لا يربب فيه والمحشي الفاضل اليزدي اراد ان يدفع الاعتراض المورد المذكور ورام التفتيح عنده فذهب الى ان المراد هو وصف الاكبر وليس الوصف للنكته المذكورة بل هو المقصود وبني الكلام على هذا في شرح المنافاة واستدل على دوران الملاقات وجوداً وعدماً على شرائط الجهة في الشكل الثاني ونحن نقول لا يتم الدلائل المذكورة لانا نقول قوله واذا كان مسلوباً عن ذاته بالفعل كان مسلوباً عن وصفه بالفعل ممنوعاً فانه يجوز في مثلنا هذا اكل كاتب ليس متحرك الاصابه بالفعل سلب تحريك الاصابه عن ذات الكاتب ولا يجوز سلب تحريك الاصابه عن وصف الكتابية وقوله وكذا اذا كانت الكبرى ممكنة والصغرى ضرورية بمثل ما مر مستوع ايضاً فان المراد بمثل ما مر ان يحسب يكون نسبتاً ووصف الاوسط الى ذات الاكبر بامكان الايجاب مثلاً واذا كان نسبة وصف الاوسط الى ذات الاكبر بالامكان كان النسبة الى وصف الاكبر ايضاً بالامكان ولا يخفى انه لا يلزم من امكان الايجاب بالنظر الى الذات امكان الايجاب بالنظر الى الوصف كما في مثالنا هذا اكل كاتب ساكن الاصابه بالامكان فان ثبوت سكون الاصابه لذات الكاتب بالامكان وليس ثبوت سكون الاصابه لوصف الكتابية بالامكان بل بالامتناع فلم يتم الدليل ولحم يستقيم الضابطة وهذه شبهة عويصة لا يربحى دفعها فقط ۞

تَمَّتْ حَاشِيَةُ الضَّابِطَةِ لِمَوْلَانَا أَبِي الْخَيْرِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى

رساله را عظیم الشان و مصداق ذی بال خیال کرده به تسمیه مخرم کرده و معتقد دیگر این که رساله تفسیر است پس ناپیوسته و مصداق ذی بال نسبت پس منزل او را محرابی نیست
 لهذا ترک حمد و ثناء در ابتدا و کتاب انکه ملازمه و افعال تعالی انا عظمین عبدی لیکاروی فی حسن الصحیین و نیز حکم برای مطلق حمد است و آن در ضمن تسمیه مندرج رساله شد چنانکه در اد
 شد در سلاط رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بجهان فرماورد ایان بلا حمد و ضمن تسمیه است فقط و آنکه گفته شد در اد و حدیث حمد با لا استقلال است دعوی بلا دلیل مستخرج
 طول این مختصر کتاب بر حمد است فی خود ۱۲ موادی عبادتیه است که بدانکه نزد حکم اطلاق کرده میشود بر چهار معانی اول آنکه بجز و اخیر از تفسیر باشد ای نسبت تا همه خبر یا بیجا بیه و سلبیه که گفته
 می شود و اول اصطلاح متاخرین که قابل به جز نیست نسبت تفسیریه

برای تفسیر اندو قوع نسبت تفسیریه یا لا قوع نسبت تفسیریه
 و ثانی محکم به بر علیه حمل و ثالث نفس تفسیریه حیثیت اشتمال
 آن تفسیریه بر آن چیز که آن حکم است حقیقت یعنی نسبت نامه خبریه
 که آن بر طول دون یک و در معنی را بدیدگی یا سلب بطاقت پس
 باشد حکم مجاز و تفسیریه نام نهادن کل با هم جزو اربع اذمان به
 نسبت تا خبریه که آن تفسیریه است بر تفسیریه یعنی ای حکم که کفنی
 افعول الفعیل بین المعنی و الباطل و این تصور گاه تصور
 واحد بود و گاه چند باشد و گاه یک یا بطور مست و گاه بی متعدد
 می باشد با نسبت چون تصور انسان و کتاب یا نسبت غیر تفسیریه
 باشد نحو حیوان ناطق و غلام زید یا ناله غیر خبریه باشد مثل خبریه یا خبریه
 بود که شک کرده شود در آن پس هر یک از اینها تصور باشد یا بر خالی بودن
 اینها و حکم دیگر برای شرط پس نیست محکم در آن گرفتار پس دلگ
 آنها نسبت تفسیریه با فعل بگو بقوت قرینه فعل کفنی یا حاشی المم علی
 شرح التسمیه الله بدی آن چیز است که بوقوع نباشد حصول آن
 بر نظر و سبب دیگری این معنی مراد است برای هر دو که متقابل نظری
 بود گاهی اطلاق کرده میشود بدی بر مقتضات اولیه و مقتضات
 اولیه آن فغنا اندک حکم میکند بطل عقل بجز تصور در دو طرف آنند
 نسبت چنانکه حکم با یک واحد نصف آئین است ۱۱ که گفتن قول تفسیریه
 کومول الی تصور اظلم مرکب باشد ای اینکه حدتاً مرکب است یقیناً
 و حدتاً نفس گاهی مرکب باشد نزدیک آنکس که جائز داشته است حد
 ناقص بفضیل تنها گاهی مرکب بود و هم نام مرکب است عظام و هم ناقص
 گاهی مرکب بود نزدیک آن کس که جائز داشته است حدتاً ناقص یا نیمه
 تنها گاهی مرکب نبود قول مراد مرکب است و گفتن شایع نابالغان
 است که مومل الی تصور شرح میکند واضح می رسد اما بیانات شارا
 پس اگر گوی که قول شایع مومل الی تصور میباشد بطریق نظر دیگر
 در نقد ۴۲۰ مرتب داد که خود پس چگونه خبر مرکب بودن قول شایع

بسم الله الرحمن الرحيم
 بیاد که هر چه در ذهن و رساله اگر خالی از حکم باشد آن تصور خوانند چون تصور
 انسان مثلاً و اگر با حکم باشد آن تصدیق خوانند چنانکه زید نویسنده است
 مثلاً و حکم نسبت امر نیست با امری بر وجه افعال و آنرا ایجاب خوانند چون
 انسان کاتبیست یا بر وجه انتزاع و آنرا سلب خوانند چون انسان کاتبی
 نیست و هر یک از تصور و تصدیق که بنفیکر حاصل شود آنرا ضروری و بدیهی
 خوانند چون تصور حرارت و بیرونت و تصدیق با ککه آتش گرم است و اگر تفکر
 حاصل شود آنرا نظری و کسی خوانند چون تصور روح و تصدیق با ککه عالم حادث
 و فکر است که در معلومات تصرف کند ترتیب بعضی با بعضی بر وجهی او کند در استن
 مجهول هر چه در وی فکر کنند و تصور دیگر او کنند آنرا معرفت و قول شایع خوانند چنانکه
 معنی حیوان که جوهر جسم نامی حاس متحرک بالاراده است و معنی ناطق که دریا بنده
 در اصطلاح قابل ایجاب و غیره را گویند ۱۱ حرکت کننده باره ۱۲

جائز بود و گویم آنکه اگر از نسبت حد ناقص یا به فعل تنها هم ناقص را بجهت تنگ افتد در تفریق فکر که آن تحصیل امر با ترتیب مومل کفنی یا حاشی المم علی شرح التسمیه ۱۱ عه بر سلب
 ذات حق و صفات است حادث معنی از عدم بوجود آمده و قدیم نسبت انکمل الاینان عه جوهر آن است که تمام ایالات و موجود بود و خود باشد و هم آن جوهر است که در طول عرض عمق بر سه
 باشد و نامی آن جسم است که بطبع خود بالذات حاس و دینا بنده محسوسات ۱۲ مولانا محمد برکت الله سلمه علی ای در اندک از یک مومل خواه بر نظر مومل معلوم شده باشد یا با نظر و فکر ۱۲ اصل
 یک کردن چند امور است بدین طریقه هر چه تقدم خواهد مقدم سازنده هر که تا آخر خواهد بود و قرآن ۱۲ محمد برکت الله کفنی فرنگی محلی ۱۲

له دلیل داشت راه نمایند است و این مجموعه امور معلوم مرتبه راه نماید بجانب مجبول و مطلوب لهذا دلیل نامند ۱۲ مولانا محمد بركات الله **له** قوله كفى خواخذ بدلكم كلى
 گاه باشد که متمنع می شود افراد چنانکه شریک باری و گاه باشد که ممکن شود افراد او اما یافته نشده چنانکه منفعا و گاه باشد که با وجود امکان غیر یک فرد یافته نشده چنانکه
 شمس و گاه باشد که بسبب متمنع شدن افرادش صرف یک فرد یافته شده چنانکه مفهوم باری و گاه باشد که کثیر مع التماهی یافته شده چنانکه گوایب السبعة الی سایر
 و گاه باشد که بیشتر مع عدم التماهی یافته شده چنانکه معلومات باری و نفوس ناطقه نزد قائلین بقدم عالم ۲۲ مولوی محمد عبدالعزیز طه الله **له** قوله مفهوم هر چیز که مستفاد می شود

از حفظ پس باعتبار آنکه آن چیز فهمیده شده از آن لفظ او را
 مفهوم گویند باعتبار آنکه آن چیز قصد کرده شده از آن لفظ
 آنرا معنی و مقصد نامند و باعتبار آنکه لفظ ذال است بر آن
 چیز بدلول می گویند ۱۲ محمد عبدالعزیز طه الله **له** قوله جزئیات
 اضافی دی آه و جزئی اضافی گاهی جزئی حقیقی باشد چنانکه زید
 بالنسبت الی الانسان و گاه باشد که کلی باشد اما جزئی اضافی
 بر نسبت کلی دیگر شود چنانکه انسان خود کلی است و لقیاس
 حیوان جزئی اضافی است ۱۲ مولوی محمد عبدالعزیز طه الله **له**
 برای اینکه دقیقکه سوال کرده شود از انسان و فرس س ماها
 جواب حیوان باشد و اگر نتوان آن سوال کرده آید صلاحیت
 ندارد و برای جواب حیوان برای اینکه تمام ماهیت او حیوان
 ناطق است نه حیوان واقف قوم ترتیب داده اند کلمات مخصوصه
 لاتا اینکه آماده شود برای آنها تمییز با آن کلمات بنا بر تسبیل تعلیم
 مبتدی پس وضع کرده اند انسان را بعد از آن حیوان بعد از آن
 جسم نامی بعد از آن جسم مطلق بعد از آن جوهر و پس انسان ذمت
 چنانکه شناختی حیوان جنس است برای او بنا بر اینکه تمام
 جزو مشترک است در میان انسان و فرس پس همچنین جسم نامی
 جنس است برای انسان چرا که او کمال جزو مشترک است در میان
 انسان و نباتات تا آنکه دقیقکه سوال کرده شود از انسان نباتات
 باشد جواب جسم نامی همچنین جسم جنس است بر علیه انسان برای
 اینکه او تمام جزو مشترک است در میان انسان و حجر و همچنین
 جوهر جنس است برای انسان بنا بر اینکه او تمام ماهیت مشترک
 است در میان انسان و عقل پس ظاهر شد از این جواز اجناس مختلفه
 بعضی از آن فرق بعضی برای یک ماهیت و هر گاه دانستی تعدد
 تمام مشترک پس بدانکه جنس محض است و در قریب و بعد بگذرانی
 العقلی ۱۲ **له** قوله جنس قریب که این جواب است از سوال انسان

محققات است متفوق تر معلوم باشد هر دو در جمع کنی و گوی حیوان ناطق از اینها تصور از آن
حاصل است هر چه در روی فکر کنند و تصدیق و اگند آنرا دلیل و حجت توانند چنانکه گوی
عالم متغیر است هر چه متغیر است حادث است کسب عالم حادث است فصل در مباحث معرفت
هر چه متصور شود اگر منج کذا از شرکت بین کثیرین آنرا جزئی حقیقی خوانند چون
ذات زید و اگر منج ننگ آنرا کلی خوانند چون مفهوم انسان و آن کثیرین را از فرد جزئیات
اضافی وی توانند چون زید و عمر و دیگر و غیر آن چون کلی را نسبت کنی با فرد وی
یا عین حقیقت افراد باشد چون انسان آنرا نوع خوانند با جزو حقیقت افراد باشد پس
اگر تمام مشترک است میان حقیقت آن افراد است بگو چون حیوان که تمام مشترک
ست میان انسان و دیگر حیوانات آنرا جنس خوانند و اگر نه چنین باشد آنرا فصل خوانند
خواه مشترک نباشد چون ناطق و خواه مشترک و لکن تمام مشترک نباشد چون حساس یا
خارج از حقیقت افراد باشد اگر خاص یک ماهیت باشد آنرا خاصه خوانند چون
صالح و اگر خاص نباشد آنرا عرض عالم خوانند چون ماشی و جنس که تمام مشترک باشد
به نسبت با هر مشترکات آنرا جنس قریب خوانند چون حیوان و اگر به نسبت با بعضی مشارکات
تمام مشترک باشد فقط آنرا جنس بعید خوانند چون جوهر که مشترک است میان انسان و

و فرس همین جواب است از انسان و از جمیع اوزار مشارک او. و حیوانیت ۱۲ **له** جوهر که این بعید بسبب مرتبه است زیرا که حیوان از جسم نامی و جسم سه جواب شد در جوهر
 جواب اربع شد ۱۲ ای ترتیب که هر چه در ابتدا و مقدم است آن حیوان است چه هم است مقدم سازی و هر که در ابتدا و مؤخرت و آن ناطق است چه که خاص و متمیز است مؤخر
 سازی و گوی حیوان ناطق بجهت حیوان و تا جز ناطق ۱۲ **له** حادث آنکه موجود و بعد لعدم باشد ۱۲ **له** که تمیز میدهد انسان را از مشارکات او و در جسم
 ناطق پس این فصل بعید بود انسان را چنانکه ناطق فصل انسان است ۱۲

۱۲هـ قول تصور بداند که لابد است از قید فقط یعنی سازج بجهت مستقیم شدن تقسیم زیرا که مطلق تصور شامل است
 مرتصدیق را و تصدیق نفسی است از دلیس اگر مقصود نگردد شود لازم آید که قسم شئی قسیم آن باشد و آن باطل است ۱۳هـ قول طرفین تصور ترکیب مقبول است یعنی بعد
 از تصور طرفین مختلف شده اند و حکم که عبارت است از نسبت امری بامر دیگر تصدیق است و بعضی می گویند که جزو تصدیق است و منهم الامم الرازی و دیگر وی
 فاکل اند که شرط نیست جزو ظاهر عبارت معضف وال است بر اول ۱۴هـ قول کالت گفته آه و چون با وجود همزه بر بودن بجهت دلالت بنا بر موقوف بودن افاده استفاده
 و استحق معانی الفاظ مصطلحه فن معضف انان فرد گذشت

التعلیق الایسوط علی الایسوط - الحمد لله و سلام علی عباده الذین صطفی ایاهم و یجوذبونهم الیکم و یرحمکم
 بجهت کتبوری که چون این سوره چند بار گفته نفع بسیار در حل مطالب اوسط محض و سبیل استیصال با وجود نشتت خاطر و
 ذل اوقات بیکه و حاجت تنفیذ **بسم الله الرحمن الرحیم** در گاشتم و التعلیق الایسوط تا شش هفتم از
 لفظ نظرین است که در حاشیه نقل و عطا بیند نیز عطا شود از آن با شش غیر و در فرماید

۱۵هـ قول علم بر دو نوع است یکی تصور و دوم تصدیق تصور اول که با نسبت را گویند تصدیق
 حکم را گویند بعد از طرفین تصور و حکم بر دو نوع است یکی ثبوتی چون زید
 عالم دوم سببی چون زید پس بعالم فصل لفظ بر دو نوع است مفرد و مرکب مفرد لفظی
 را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی چون رجل که لام را بر جزو معنی او
 و کالت نیت و مرکب لفظی را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی او
 چون عبد الله در حالت غیر علم فصل لفظ مفرد و نوع است کلی جزئی کلی لفظی را
 گویند که در معنی او شرکت باشد چون لفظ انسان و حیوان که افراد او در معنی
 او شریک اند و جزئی لفظی را گویند که در معنی او شرکت نباشد چون زید و عمرو
 فصل کلی بر پنج نوع است جنس و نوع و فصل و عرض خاص و عرض عام

۱۶هـ قول علم بر دو نوع است یکی تصور و دوم تصدیق تصور اول که با نسبت را گویند تصدیق
 حکم را گویند بعد از طرفین تصور و حکم بر دو نوع است یکی ثبوتی چون زید
 عالم دوم سببی چون زید پس بعالم فصل لفظ بر دو نوع است مفرد و مرکب مفرد لفظی
 را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی چون رجل که لام را بر جزو معنی او
 و کالت نیت و مرکب لفظی را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی او
 چون عبد الله در حالت غیر علم فصل لفظ مفرد و نوع است کلی جزئی کلی لفظی را
 گویند که در معنی او شرکت باشد چون لفظ انسان و حیوان که افراد او در معنی
 او شریک اند و جزئی لفظی را گویند که در معنی او شرکت نباشد چون زید و عمرو
 فصل کلی بر پنج نوع است جنس و نوع و فصل و عرض خاص و عرض عام

۱۷هـ قول علم بر دو نوع است یکی تصور و دوم تصدیق تصور اول که با نسبت را گویند تصدیق
 حکم را گویند بعد از طرفین تصور و حکم بر دو نوع است یکی ثبوتی چون زید
 عالم دوم سببی چون زید پس بعالم فصل لفظ بر دو نوع است مفرد و مرکب مفرد لفظی
 را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی چون رجل که لام را بر جزو معنی او
 و کالت نیت و مرکب لفظی را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی او
 چون عبد الله در حالت غیر علم فصل لفظ مفرد و نوع است کلی جزئی کلی لفظی را
 گویند که در معنی او شرکت باشد چون لفظ انسان و حیوان که افراد او در معنی
 او شریک اند و جزئی لفظی را گویند که در معنی او شرکت نباشد چون زید و عمرو
 فصل کلی بر پنج نوع است جنس و نوع و فصل و عرض خاص و عرض عام

۱۸هـ قول علم بر دو نوع است یکی تصور و دوم تصدیق تصور اول که با نسبت را گویند تصدیق
 حکم را گویند بعد از طرفین تصور و حکم بر دو نوع است یکی ثبوتی چون زید
 عالم دوم سببی چون زید پس بعالم فصل لفظ بر دو نوع است مفرد و مرکب مفرد لفظی
 را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی چون رجل که لام را بر جزو معنی او
 و کالت نیت و مرکب لفظی را گویند که جزو آن لفظ و کالت نکند بر جزو معنی او
 چون عبد الله در حالت غیر علم فصل لفظ مفرد و نوع است کلی جزئی کلی لفظی را
 گویند که در معنی او شرکت باشد چون لفظ انسان و حیوان که افراد او در معنی
 او شریک اند و جزئی لفظی را گویند که در معنی او شرکت نباشد چون زید و عمرو
 فصل کلی بر پنج نوع است جنس و نوع و فصل و عرض خاص و عرض عام

دیگر است که او را نوع اضافی گویند که آن است که جنس در جواب ماهو بر وی و بر ما بهیت دیگر گفته شود و آن گاهی بر نوع حقیقی صادق آید
 چون انسان ۱۲

له قوله تمیز یک نوع آه و آنکه تمیز و به از منازکات جنس قریب از افضل قریب گویند چون ناطق و الا فضل بعید نخواهند چون حساس ۱۲
 له قوله ذاتی آه پس خارج شد نزدیک مصنف نوع از ذاتی زیرا که ذاتی عبارت شد نزدیک و از آن نشی که داخل ماهیت باشد چنانکه

در رساله که بری گفته که آن که جزو
 حقیقت افراد خود باشند از ذاتی
 گویند و آن مخصوص است در بین افضل
 انتهی و برینا تکلام مصنف در شرح
 ایستواری پوشیده نماند که مصنف کرده
 است ذاتی در نوع و جنس و فصل
 چیست حال قول الذاتی مانوع او
 جنس و فصل آن و دلیل بذال انشای
 بین الکلامین فافهم ۱۲ له قوله
 و دیگر نوع آه آن را غایب النوع گویند
 و اگر کلی خاص در یک جنس بود از
 ماهیت الجنس گویند چنانکه ماشی که
 خاص است مخرجان را و هر یک ازین
 خاصه عرض تمام اگر متمنع شود الفکاک
 او از ماهیت آنرا عرض لازم گویند
 چون کتابت بالقوت برای انسان
 یا متمنع نشود چون کتابت بالفعل
 ای انسان را آنرا عرض مفارقی
 خوانند ۱۳ له قوله حد مردود نوع
 مست آه بدانکه چون مومنون منطلق
 معلوم تصویبی و معلوم تصدیقی
 است بحقیقت ایصال هر دو جانب
 مطلوب تصوری و تصدیقی اولی
 را معرفت ذاتی را حجت میگویند و
 شئی آنست که گفته شود برای فاده
 تصویبان و آن عام بود ازین که حد
 باشد یا رسم شرفی که در مصنف

جنس آن کلی را گویند که داخل ماهیت باشد و بر مختلف الحقائق اطلاق توان کرد
 چنانکه حیوان که داخل ماهیت انسان است و پر آدمی و اسپ و شتر اطلاق توان
 کرد و نوع کلی را گویند که تمام ماهیت باشد و بر مختلف العده اطلاق کنند
 چنانچه انسان که برزید و عمر و دیگر اطلاق توان کرد و فصل کلی را گویند
 که داخل اصل ماهیت باشد و بدان تمیز یک له نوع حاصل شود از النوع دیگر چنانچه
 ناطق که بدان تمیز انسان است از حیوانات دیگر و هر یک از جنس و فصل را ذاتی له
 گویند و عرض عام کلی را گویند که در دو نوع یا بیشتر موجود باشد چنانچه ماشی بر
 انسان و دیگر حیوانات موجودات و عرض خاص کلی را گویند که در یک
 نوع موجود باشد فحسب چنانچه فحک که در انسان موجود است و در حیوانات
 دیگر نیست فصل حد مردود نوع است هنگام و هنگامی حد تمام آن بود که مرکب
 باشد از جنس قریب و فصل قریب چنانکه گویی در حد انسان که حیوان ناطق
 حیوان جنس قریب است و ناطق فصل قریب و حد ناقص حدی را گویند
 که مرکب باشد از جنس بعید و فصل قریب چنانکه گویی در حد انسان که جسم
 ناطق یا مرکب باشد از بعضی عوارض و فصل قریب چنانکه گویی ماش ناطق

در تقسیم هر دو وجه رعایت احتیاطا کتفله بشرت بنا بر عادت خود درین کتابت بعضی پس می گویم که حد در وقت بیخه منیع است و در اصلاح قوی است
 ردال باشد بر ماهیت شئی و مرکب از جنس قریب فصل قریب را در حد ازین جهت می گویند که او بود بدون متمثل بر ذاتیات منعی که در قول غیر اوردان تمام
 از آن است که ذاتیات تمام اوردان نکرده آید ۱۲ التعلیق الما بسط علی الاوسط

له قوله رسم بردن نوع است آه پوشیده نماند که چون رسم اثر را می گویند و این تعریف بجا صد لازم می شود و آن هم اثری است از آثار است پس گویا که تعریف بالاتر باشد و اما نام پس بنا بر شباهت آن بجز نام در یک جزو ۱۲ **قوله** قضیه آه هرگاه تمام کرد میان معرفت که آنرا قول شاسخ نیز گویند آغاز کرد

یا مقتصر باشد بر فصل قریب چنانچه ناطق و در رسم بردن نوع است کامل و ناقص **رسم** کامل آنرا گویند که مرکب باشد از جنس و خاصه چنانچه گویی در رسم انسان حیوان ضاحک و رسم ناقص آنرا گویند که مرکب باشد از جنس بعید و خاصه چنانچه گویی در رسم انسان که جسم ضاحک یا مقتصر باشد بر خاصه چنانچه در رسم انسان ضاحک **فصل** قضیه بردن نوع است یکی قضیه کلیه و هم قضیه شرطیه قضیه کلیه کسی را گویند که در وی حکم کنند به ثبوت جز و دوم جز و اول یا بنفی جز و دوم از جز و اول چنانچه گویی زید عالم است یا عالم نیست جز و اول را موضوع گویند و جز و دوم را محمول قضیه کلیه بر انواع است یکی شخصی یعنی قضیه را گویند که موضوع او جزئی است یعنی باشد چون زید انسان و زید لیس بجا و دوم هم کلیه یعنی قضیه که موضوع او کلی باشد مجرور از لفظ حاضر چون الانسان حیوان و الانسان لیس بجز سوم محصوره یعنی قضیه که لفظ حاضر در و در آمده باشد و حاضر چهار لفظ است چون کل بعض ولاشی و لیس بعض چون کل انسان حیوان و بعض الحيوان انسان و لاشی من الانسان بجز و بعض الحيوان لیس بالانسان و لیس بعض الحيوان بالانسان **فصل** قضیه کلیه

در جهت و چون دانستن آن موقوف بود بر دانستن قضیه که جاد است از قولی که قائل آنرا صادر می کند و کا ذی ان گفت شروع کرد در تقسیم آن و بدانکه اطلاق قضیه حقیقه مغفوله است و لفظ قضیه نسبت الدال باسم المدلول قضیه نامند و بعضی قضیه را خبر هم گویند **قوله** موضوع آه زیرا که وضع کرده شده تا که حکم کرده شد در آن از شئی و محمول از آن گویند که عمل کرده میشود بر شئی نسبتی که با با باشد محمول را موضوع آنرا نسبت کلیه گویند و ضروری بود که آن **قوله** کی باشد آه ظاهر تعریف صادق است بر همه متاخرین که لازم می شود جزو پیدا در همه معتقدین و بر طبیعت وی توان گفت که تعریف مولا متاخرین است بقرینه لفظ حاضر **قوله** چهار لفظ است بدانکه از نیست منضم بجا زیرا که لام استفزان در وجه جزو پیدا و امد و در

نکره تحت لفظی در رساله کلیه لیس کل بعض لیس و رساله جزویه هم سودا است بلکه محصوره البته منضم در چهار متوجه یکی محصوره جزویه رساله کلیه ناله جزویه در علم کلیه همین محصوره مجزمت بنا بر هم بحث از شخصی بدون مملود قوت جزویه ۱۲

له قوله هر چه برای اشتغال آن بجهت که عبادت است از آنکه درال باشد بر کیفیات یعنی کیفیت نسبت محمول بموضوع فی نفس الامر و پیشینه نیست که نسبت در واقع یا واجب خواهد شد یا ممکن یا ممکن و موجه را با غیر نیز نامند برای شمول آن بجز درال که آن جهت است ۱۲ له قوله سیزده آه ترک کرد از بساط و قتیبه مطلقه و منشره مطلقه را در وجهی

که در وی وجهی را بیان کنند از امر وجه گویند و آن سیزده نوع است بدین
تفصیل ضروری مطلقه مشروطه عامه مشروطه خاصه دائمه مطلقه عرفیه عامه عرفیه
خاصه و قتیبه منتشره و وجودیه لا ضروریه و وجودیه لا دائمه مطلقه عامه
ممکنه خاصه ممکنه عامه ضروریه قضیه را گویند که محمول و ضروری باشد بحسب
ذات موضوع چون کل انسان حیوان بالضروره مشروطه عامه قضیه را
گویند که محمول و در موضوع را بحسب عنوانی ضروری باشد بحسب ذات
موضوع چون بالضروره کل کاتب متحرک الاصلح مادام کاتب الا دائمه
دائم مطلقه قضیه را گویند که محمول و دائم باشد در موضوع را بحسب ذات
موضوع چون کل جسم مولف و اصحاب عرفیه عامه قضیه را گویند که محمول او
دائم باشد در موضوع را بحسب عنوانی موضوع آخر چون کل کاتب متحرک
الاصلح مادام کاتب عرفیه خاصه قضیه را گویند که محمول در موضوع را دائم
باشد بحسب وصف عنوانی موضوع نه دائم چون کل خمر مسکر لا دائم بل دائم عرفیه
قضیه را گویند که محمول در موضوع را ضروری باشد بحسب وقت معین نه و اما
چون بالضروره کل قمر مخفف لا دائم بل وقت حیلوله الارض بنیه و بین الشمس

معتبر ظاهر نیست و قضیه و قتیبه مطلقه قضیه
را گویند که نسبت محمول بموضوع دران
ضروری باشد در وقت معین چون کل
قمر مخفف بالضروره وقت حیلوله الارض
بنیه و بین الشمس و منشره مطلقه
قضیه را گویند که حکم شود در آن بضروری
بودن نسبت محمول بموضوع در وقت
معین چون کل انسان شخص بالضروره
و قنایا در جسم سیزده وقتیه و منتشره
ظاهر شده لیکن مطلقه پس جهت عدم
قیده لا دوام ذاتی است ۱۲ التعلیق
الاصلح الاوسط ۳ له قوله بحسب
عنوانی آه یعنی بحسب وصف تفسیری
پس درین قضیه ثبوت محمول برای موضوع
ضروری خواهد شد تا وقتیکه وصفی که
تعبیر کرده شده است موضوع بآن
ثابت باشد برای موضوع و از تحت
اودا مشروطه گویند و اما عامه پس
جهت عام شدن از مشروطه خاصه
له قوله عرفیه عامه آه برای آنکه
اهل عرف وقت ترک به جهت آن
معنی نه فهمد عام است از عرفیه
خاصه ۱۲ له قوله و قتیبه بدانکه
قتیه قضیه و قتیبه مطلقه است مقید به
لا دوام ذاتی و هم چنین منتشره و

معنی لا دوام ذاتی آن است که نسبت در قضیه تا وقتیکه ذات موجود باشد دائمی نباشد ۱۲ له قوله حیلوله آه زیرا که ثابت شده درین مورد
که نور قمر مستعد است در زمین پس ضروریست که وقت محال شدن ارض میان هر دو مظلم باشد ۱۲ التعلیق الاصلح الاوسط ملودی محمد عبدالعزیز الشافعی

بسته اند اوقات پس وجودی نام نهادند چون شغل بود بر لزوم ذاتیه نامیدند لا ضروریه ۱۲ اش ۱۳ قول مطلق عامه آه تسمیه آن بملقه یا زمین
جست است که وقت اطلاق قضیه

ممکنه قضیه را گویند که محمول و مرفوع را ضروری باشد نه دائمی بل
بموجب وقت لا معین چون بالضرورة کل انسان متنفس لا دائما بل بعض
الاقوات وجودیه لا ضروریه قضیه را گویند که محمول و مرفوع را حاصل آید
نه بطریق ضرورت چون کل انسان قائم بالفعل لا بالضرورة وجودیه لا دائمه قضیه
را گویند که محمول او مرفوع را حاصل باشد مطلقا چون کل انسان کاتب
بافعل لا دائما مطلقه عامه قضیه را گویند که محمول و مرفوع را حاصل
باشد مطلقا بیان کیفیت حصول چون کل فرس سهال بالاطلاق العام
ممکنه خاصه قضیه را گویند که هر طرف محمول و ضروری نباشد مرفوع را
چون کل ذهیب ذائب بالا مکان النخاص یعنی ذوبان و عدم ذوبان هیچ یکی
ضروری نیست مرفوع را ممکنه عامه قضیه را گویند که طرف مخالف محمول
او ضروری نباشد چون کل ذهیب ذائب بالا مکان العام یعنی عدم ذوبان
ضروری نیست مرفوع را قضیه شرطیه بر دو نوع است یکی شرطیه متصله دوم
شرطیه منفصله شرطیه متصله قضیه را گویند که حکم در او معلق باشد چنانچه
گویی ان کانت الشمس طالعه فالنهار موجود و این قضیه را متصله

همین معنی مقصودست یا برای آن که
مفید نیست لزوم است و در این غیر
آن از حیثات و لیکن علم پس
برای عام بودن آن از وجودیه
لا دائمه وجودیه لا ضروریه ۱۲
۱۳ قول قضیه شرطیه آه هرگاه
تمام ساختن بیان کلیه شروع
گردد و قضیه شرطیه و آن قضیه
است که در آن حکم بر شریعت
جزو دوم برای جزو اول نه
کنند ۱۴ قول مطلق باشد
آه یعنی صدق تالی بر تقدیر صدق
مقدم باشد بدان که این صدق
اگر بعین باشد مثل علی چون
ان کانت الشمس طالعه فالنهار
موجود و طلوع شمس علت برای
وجود نهار است یا مثل معلولیه
چون ان کان النهار موجودا
کانت الشمس طالعه که در نهار
محلول است برای طلوع شمس
یا مثل تضایف چون ان کان
زیدا با عمر و عمر و ابنه آزا
لزومیه گویند و در نه اتفاقیه
چون ان کان الانسان المفلان
محالاً لانه لیس زیرا که میان مالکیت
انسان و مالکیت محال علقه

نیست و مراد از علقه آن است که بر سبب آن مستلزم شود مقدم تالی را ۱۲ تعلیق الابطط علی الادمط ۱۲

له قوله المصحح والمخلو اما انما حقيقه نيز گویند زیرا که در ان انضال حقیقی است بنا بر بودن تناقض میان
هر دو جز در صدق و کذب بخلاف قسمین اخیرین ۱۲ له قوله اتحاد است آنم بدان که هم چنین شرط است اتحاد

و اذناقت

وقت فعل کل
در هر دو شرطین
بجوابت شد که
باعتقاد یکی
از اینها تناقض
منتق نشود
پس آنکه شرط
گفته قطعه در
تناقض پشت
مقدت شرط دان
در حدت موضوع
و محمول و مکان
در حدت شرط و
امانت جز
و کل وقت
فعل است و در
زمان ۳
قوله اختلاف
است در حدت
آنکه بدانکه شرط
است در تناقض
یکی موجه
باشد و دیگر
سالبه برای آنکه
گاه باشد که دو
موجه و همچنین

موجه خواهد بود اگر گوی لیسان کانت الشمس طالع فاللیل موجود و این
را متصله سالبه گویند و جز و اول را مقدم گویند و جز و دوم را تالی گویند و
شرطیه منفصله قضیه را گویند که حکم کنی بعناد در میان دو چیز چنانچه گوی
العدو اما زوج او فرد و این قضیه شرطیه منفصله بر سه نوع است یکی مالتعه
المصحح والمخلو یعنی قضیه که حکم کنی در دو با متنازع اجتماع و ارتفاع هر دو
چنانچه لفظش در عدد گفته شد و هم مالتعه المصحح که حکم کنی در دو با متنازع اجتماع
نه امتناع ارتفاع چنانچه گوی هذا اللون الاسود و اما ایض سوام مالتعه المخلو
یعنی قضیه که حکم کنی در دو با متنازع ارتفاع نه امتناع اجتماع چنانچه گوی هذا
اما الاشجر و اما الحجر فصل تناقض عبارت است از اختلاف دو قضیه در سلب
و ايجاب چنانچه گوی یکی صادق باشد و هم کاذب و شرط تناقض اتحاد
است در موضوع و محمول و زمان و مکان چه اگر گوی زید عالم است و دیگر
زید عالم نیست و مراد ازین زید شخص آخر است تناقض نباشد و همچنین اگر
یک جا علم فقه را باشد و جایی دیگر علم منطق هم تناقض نباشد و دیگر
مشرط تناقض اختلاف است در حدت حکم یعنی در ضروریه اگر قضیه محصوره باشد

و در سالبه صحیح می شود در صدق و کذب مطابق اگر هر دو قضیه محصوره شود و اختلاف در حکم یعنی کیفیت و جزئیات و اگر هر دو موجه
شود در حدت هم اختلاف واجب است زیرا که گاهی در ضروریه کاذب میشوند و اما در حدت صادق می شوند معاً ۱۲

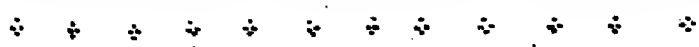

لے قولہ تعالیٰ و آن عبارت است از دو متقابلین که وجودی باشند و تعقل هر یک و احد از آن بقیاس آخر باشد ۱۲ لے قولہ تضاد و آن عبارت است از دو متقابلین که وجودی باشند مگر تعقل هر یک و احد از آن بقیاس دیگر نباشد ۱۳ لے قولہ ناقض و آنرا تقابل ایجاب سلب نیز گویند و آن عبارت است از دو متقابلین که یک وجودی و دیگری عینی باشد و عمل عینی ملائمت وجودی ندارد و چو شیء نماید که هر دو لفظی اند و اما اندر نسبت عقلیه و در خارج وجودی زمان نیست ۱۴ لے قولہ که عدم و آن عبارت است از

تقابل عبارت است از امتناع اجتماع میان دو چیز در یک محل و در یک زمان و در یک جهت و اقسام تقابل چهار است یکی را تضالیف گویند چون صالح و مصنوع و دوم را تضاد گویند چون سود و بیاض سوم را تناقض گویند چون وجود و عدم چهارم را ملکه و عدم گویند چون حرکت و سکون فصل عکس عبارت است از آنچه محکوم علیه را محکوم به کنند با بقای سلب ایجاب و صدق و کذب عکس موجدیه کلیه و موجدیه جزئیه موجدیه آید چنانکه اگر گوئی این قضیه را کل انسان حیوان و یا بعض العالم انسان در عکس چنین گوئی که بعض الحيوان انسان و بعض الانسان عالم زیرا که محمول قضیه احتمال عموم دارد پس جزو ثانی بتیقن باشد و عکس سالیه کلیه سالیه کلیه آید چنانچه این قضیه را گوئی لاشئ من الانسان بحجر ولا شئ من الحجر بانسان عکس باشند زیرا چه هر گاه که چنانچه جزو انسان حجر نباشد یا بقطع هیچ جزو از حجر نیز انسان نباشند اما سالیه جزئیه عکس ندارد زیرا چه این قضیه صادق است که بعض الحيوان ليس بانسان و عکس و بعض الانسان ليس بحيوان صادق نیست پس معلوم شد که عکس سالیه جزئیه بمقین سالیه جزئیه نباشد فصل عکس ۱۵

دو متقابلین که یک عینی و دیگری وجودی باشد و لیکن محل عینی قابل وجودی باشد ۱۶ لے قولہ صدق یعنی اگر فرضی کرده شود صدق اصل لازم آید لکن صدق آن صدق عکس نه آنکه صدق جزو در واقع باشد و بقای صدق از جهت است که عکس لازم است قضیه را و صدق ملزم بدون صدق لازم محالست ۱۷ لے قولہ کذب ظاهر آنست که از قلم ناخست زیرا که جائز است که صادق لازم باشد کاذب را چون کل حیوان انسان کاذب است و عکس آن بعض الانسان حیوان صادق است و در تناقض هر یک است در کلام مصنف که در شرح ایضا خوبی گفته و اما اشتراک ایضا را کذب مالم یقل به حد آه ۱۲ التعلیق الابطال علی الاوسط ۱۲ لے جمله احتمال عموم دارد و یعنی احتمال است که در قضیه محمول اعم باشد از موضوع چنان که کل انسان حیوان پس اگر عکس آن کلیه باشد چون کل حیوان انسان صدق اخص یعنی انسان بر جمیع افراد اعم یعنی حیوان خواهد شد و آن محال است ۱۲ لے قولہ عکس ندارد ای لزوما زیرا که ایما صادق میشود چون بعض الحجر ليس بانسان و عکس آن بعض الانسان ليس بحجر صادق است ۱۲ لے قولہ عکس نقیض آه بدان که این طریق مستقیم است و لیکن نزد قائلین

عکس نقیض آن است که نقیض جزو ثانی را اول کنی و معین اول را ثانی پس عکس هر طریق شان در قضیه کل انسان حیوان لاشئ مالم ليس بحيوان بانسان خواهد شد ۱۲

له قول کذب این هم شاید از قلم ناسخ برآمده باشد و بدانکه بقای کیفیت هم مردی است یعنی اگر اصل موجود است مگر

نقیض هم بر چه

خواهد شد و اگر

سایه است

سایه خواهد شد

۱۲ له قول

قیاس گویند

پس قیاس

عبارت شد

قول مرکب از

تضایا کلام

آید که از وی

لذا نه قول

دیگر ۱۳ له

قول هر یک

آه یعنی استدلال

کردم از انسان

و به نام هر یک

جزئیات

اندر حیوان

که کل ایشان

ست ۱۴ له

قول علم ظنی

ست بنا بر آنچه

طریق ایصال

هر دو ظنی

ست و اگر چه

مرکب باشد از

نقیض عبارات است از آنچه که متقابل محکوم علیه محکوم به نقیض کنی و محکوم به را
 نقیض محکوم علیه کنی یا بقای صدق و کذب چنانچه اگر خواهی این قضیه را که
 کل انسان حیوان باشد عکس نقیض کنی گوئی کل لایحوان انسان فصل بدانکه
 در اصطلاح منطق اگر استدلال زعام بر خاص کنی آنرا قیاس گویند چنانچه گوئی
 کل انسان حیوان و کل حیوان حساس نتیجه آید کل انسان حساس و اگر از خاص بر
 عام استدلال کنند آنرا استقرا گویند چنانچه هر یک جسم حیوان را می بینیم که گاه
 مضغ نک اسفل می جنباند و اگر از خاص بر خاص استدلال کنند آنرا تمثیل
 گویند چنانچه گوئی شجر حادث است زیرا که جسم است پس باید که فلک نیز حادث
 باشد زیرا که او نیز جسم است و استقرا تمثیل علم ظنی است نه قطعی فصل قیاس
 بر دو نوع است یکی اقترانی دوم استثنائی اقترانی آنرا گویند که نتیجه آن قیاس
 یا نقیض نتیجه در مقدمات آن قیاس مذکور نباشد چنانکه گوئی کل انسان حیوان
 و کل حیوان حساس یعنی کل انسان حساس در مقدمات قیاس مذکور نیست و
 استثنائی قیاسی گویند که نتیجه یا نقیض نتیجه در مقدمات آن قیاس مذکور باشد
 چنانچه گوئی اگر این شخص انسان است و حیوان باشد لیکن انسان است پس او

حقدان تطبیقین معلوم شد که عمده در باب تحصیل تصدیقات قیاس است بنا بر بودن آن مفید جزم و یقین ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

له قوله صغری زیرا که آن غالباً اخصی باشد و ظاهر است که اخص اقل است انذوی افراد ۱۲ له قوله شکل است بدالحکم و اول از شکل در اینجا این است که حاصل شود از اقتران صغری به

کبری ۱۲ له قوله شکل

اول بدانکه شرط انا جش

ایجاب صغریه و کلیت کبری

و هزوب نتیجہ آن چهار

ست ۱۲ له قوله شکل

دوم شرط انا جش آن اختلاف

هر دو مقدمه است و ایجاب

و سلب و کلیت کبری

و هزوب نتیجہ اش هم چهار

ست ۱۲ له قوله شکل

سوم شرط انا جش

کلیت یکے از دو مقدمه

و ایجاب صغری و هزوب

نتیجہ آن شش ست ۱۲

له قوله شکل چهارم

شرط انا جش یا اختلاف

هر دو مقدمه و ایجاب

و سلب و کلیت یکے

از آن بایجاب هر دو

مقدمه و کلیت صغری

و هزوب نتیجہ آن هشت

ست و پریشده نماید

که قسمت عقلی متقنی

ست که هر شکل ایشان

هزوب بیش از اربعین

الابط علی الاوسط از

مولانا عبدالماجد

بجاء گل پوری ۱۲

حیوان باشد یا اینچنین گوی لیکن حیوان نیست پس انسان نباشد اول مقدمه
قیاس را صغری گویند و مقدمه دوم را کبری گویند و موضوع نتیجہ را اصغر و محمول
نتیجہ را کبر و آن لفظ که در هر دو مقدمه کبر باشد آنرا احد اوسط گویند
چنانچه گوی کل انسان حیوان و کل حیوان حاس فکل انسان حاس و درین مثال
انسان را اصغر گویند و حاس را کبر گویند و حیوان را احد اوسط گویند و آن
مقدمه که در وی انسان است آنرا صغری گویند و آنکه در وی حاس است آنرا
کبری گویند قیاس اقترانی اچهار شکل است شکل اول آنکه اوسط محمول
باشد و صغری و موضوع باشد و کبری چون کل انسان حیوان و کل حیوان حاس
فکل انسان حاس شکل دوم آنکه اوسط محمول باشد و صغری و کبری هر دو
چون کل انسان حیوان و لاشی من الجماد حیوان فلاشی من الانسان بجماد
شکل سوم آنکه اوسط موضوع باشد و صغری و کبری چون کل انسان حیوان
و کل انسان ناطق فبعض الحيوان ناطق شکل چهارم آنکه اوسط موضوع باشد
و صغری و محمول باشد و کبری چون کل انسان حیوان و کل ناطق انسان
فبعض الحيوان ناطق تمام شد رساله اوسط و در منطق .

جسایه چرا که درک اشیا و مطلقا نفسنا طاقه است پس اگر در صورتی که ادراک و علم عبارات از دست و حواس اصل شود لازم آید که هر یک از ادراک و علم هر دو قائم است درک و عالم نباشد
 دام یک ادراک علم با تمام نیست مدرک عالم باشد و این هر دو باطل است و جمود بر آن در آنکه صورت کلیات و جزئیات مجرد در نفس ناطقه حاصل است و صورت جزئیات جسمانی و حواس
 که آلات نفس ناطقه اند نیز در الواج در کمال اطفال بذا اخصافه مافی الشرح ۱۲ که مذہب جمود بر این است که حصول صورت در آئینه و حی است و خلاص است و در حقیقت مرتب
 صورت خارجیست که قابل آئینه است بواسطه انعکاس خط شعاع بصیری از سطح آئینه بسوی او و صورت خارجی از آن حقیقت که در حقیقت عکس است و از آن حقیقت که صورت
 خارجیست صاحب کس ۱۲ ش ۵ یعنی فی الجمله زیرا که غیر صورت مبعرات در آئینه متخمس الحاصل است لیکن چون حال آئینه پیش مخاطب بلندی ظاهر و مکتوف خود اغما در فهم او کرده

تعبیر از مبعرات بحسب آن که در آلام نیاید اختلال بوقی یا کوه هم
 در عین حال مبعرات بحسب آن که در آلام نیاید اختلال بوقی یا کوه هم
 باشد و مقول در ص ۱۲ که یعنی تست که پراگنده است
 و جمیع جلد بدن لیکن بقفادت چرا که این قوت در جلد بدن
 کف آتوی است خصوصا جلد اطفال به تفصیل یا کلمه
 سیار ۱۲ ش ۵ یعنی بسلب استقامت بیحک ازین حواس
 بیجنگار خارجی ۱۲ که یعنی از نشان ادبنا تند که مدک شود
 تفصیلی که گذشت تواتر نفس عقل مدک شود با برافلت
 یکی از حواس با فنی ۱۲ ش یعنی اگر تصور است تصدیق نیست
 و اگر تصدیق است تصور نیست و اگر تصور نیست تصدیق
 است و اگر تصدیق نیست تصور نیست چه انفصال حقیقی
 را چهار متصل لازم است و با اعتبار منخ جمع دود با اعتبار
 منخ ۱۲ ش یعنی باین طریق که آن صورت نسبت
 ایجاد یعنی ادراک و قورح بر وجه اذعان و قبول ۱۲ ش
 یعنی باین طریق که آن صورت نسبت سلب باشد
 یعنی ادراک لا دقورح بر وجه اذعان و قبول ۱۲ ش یعنی
 اگر نسبت حکمیه در میان دو تصور یافته شود تصدیقش نماند
 زیرا که اثبات ایجاد یا سلب شی میگذرد ۱۲ ش لایه قید
 صورت است نسبت در ادب تصور تصور سادج است چه تصور
 مطلق عین مقسم است و خلاصه دلیل سحر آن که صورت حاصله
 در ذهن اگر صورت و قورح یا لا دقورح است بر وجه اذعان
 و قبول آنرا تصدیق گویند اگر صورتی است جز صورت قورح
 و لا دقورح بر وجه اذعان و قبول آنرا سازج خوانند خواه صورت

یعنی هر آدی را زیرا که محبت قورح و اشتغال و فصل
 آنرا که حصول بیان حاجت و در قول او که پس بر هر کس لازم
 است که طریق نظر و محبت و فساد آن را بشناسد آن موقوف
 بر حصول علم است نسبت بر آدی و حصول علم نسبت بر آدی
 موقوف بر حصول قوت مدرک است نسبت بر آدی چنانکه
 ظاهر است و ازین جا ظاهر شد عدم محبت کل بای تکلیف
 و اراده فرد منتشرا الله قوت بحسب لغت میزند که
 مصلحتی است یعنی قوا تا شدن مایه قوی بر یا با نامرده
 باشند و می تواند که مشتق باشد و اشتقاق از ایز برای تفریق

بسم الله الرحمن الرحيم

بدانکه آدمی را قوتی است در ادراک که منتقش میگردد و در وی صورتی است یا چنانکه
 در آئینه لیکن در آئینه حاصل نشود مگر صور محسوسات و در قوت مدرک انسانی
 حاصل شود صور محسوسات معقولات و محسوسات است که یکی از حواس پنجگانه که آن
 با صره و سامعه و تواتر و ذائقه و لامسه است مدرک شود و مقول آنست که
 یا نبینا مدرک نشود و هر صورتیکه در قوت مدرک انسانی که آنرا ذهن خوانند حاصل
 شود یا تصور باشد یا تصدیق زیرا که آن صورت حاصل اگر صورت نسبت
 چیز نسبت بجزئی یا ایجاد چنانکه گوئی زید نویسنده است یا سلب چنانکه
 گوئی زید نویسنده نیست آن صورت را تصدیق خوانند و اگر آن صورت است

دقورح و لا دقورح باشد خواه صورت و قورح و لا دقورح بود بر وجه اذعان و قبولی چنانچه در صورت شک و هم است ۱۲ ش عه الحاق تبارای تا نیت است و آنچه
 برای مطابقت صورت گفته صحیح نیست زیرا که این قاعده مخصوص بجزویت عه مراد با درک ادراک بالذات اگر مقصود تعریف محسوس بالذات باشد چنانچه
 ظاهر حالت ۱۲ ش یعنی صورت نسبت به محکوم به محکوم علیه و مراد از نسبت خبریه است یعنی قورح و لا دقورح ۱۲

علمی که علم و ادراک هم است از صورت حاصله و قوت مدرکه انسانی نه مجمل آن و اختصاص در اقسام مستلزم انحصار اعم در ان اقسام نسبت چرا که میگویم
 مراد علم و ادراک علم ادراک انسانی است نه مطلق علم و ادراک چنانچه کلام سابق مرید بدست ۱۲ اش **علم** قوله این عدد یعنی امریکه اشیا با و اشهره و او نصف
 مجموع حاشیتین قرینین باشد و خواها شصتین بعدتین و مساویین در عدد یعنی فرموده اند که در علم نسبت منقسم بالذات که اشیا با و اشهره و عدد و بهیچک اذین
 دو عدد متبادل واحد نیست بخلاف عدد یعنی ما بعد که متبادل واحد است ۱۲ اش **علم** یعنی منقسم بالذات بدو قسم برابر اعم از آنکه هر یک ازان دو منقسم شود بدو قسم
 برابر و این را زوج المزوج گویند چون المزوج با منقسم نمودند

حاصلا غیر صورت نسبت مذکوره است آنرا تصور خوانند پس علم که عبارت
از ادراک است مخمّر شد در تصور و تصدیق فصل بی ازین معلوم شود که
 نسبت چیزی بچیزی خواه با سبب خواه بسبب سده وجه است یکی حملی چنانکه معلوم
 شد و دوم اتصالی چنانکه گوی اگر آفتاب برآمده باشد و زیا باشد یا گوی
 نسبت چنین که اگر آفتاب برآمده باشد شب باشد سوم انفصالی چنانکه گوی این
 عدد یا زوج باشد یا فرد یا گوی نسبت چنین که این شخص یا انسان باشد یا
 جوان کس ادراک نسبت حملی و اتصالی و انفصالی با بیجا یا به سبب تصدیق
 باشد و آنرا حکم نیز خوانند و ادراک واری اینها تصور باشد و چون تصدیق ادراک
 نسبت چیزی است بچیزی با سبب یا به سبب یا چارست او را از سه تصور یکی
 تصور منسوب الیه که آنرا محکوم علیه خوانند دوم تصور منسوب که آنرا محکوم به خوانند
 سوم تصور نسبت بین مین که آنرا نسبت حکمیه خوانند مثلا در تصدیق بآنکه زید
 قائم است ناچار باشد از تصور زید که محکوم علیه است و از تصور قائم که محکوم به
 است و از تصور نسبت میان زید و قائم که نسبت حکمیه است تا بعد از ان ادراک
 آن نسبت بر وجه بیجا یا به سبب حاصل شود پس هر تصدیق موقوف باشد بر تصور

فردیت عدد واحد است از نسبت زوجیت عدد و در عالم
 تحقق و انتفاء ۱۲ اش **علم** یعنی حیرانیت این شخص
 جدا نیست از نسبت انسانیت با و در عالم تحقق و انتفاء
 بلکه تحقق انسانیت با و مستلزم تحقق نسبت حیرانیت و
 مستلزم انتفای نسبت انسانیت با است و مخفی نماند که
 نسبت حملی و اتصالی و انفصالی اگر نسبت خبری است کلام ظاهر
 خود محمول است احتیاج به تفسیر بهای نسبت و اگر منقسم است
 حکمیه است لابد است از تقدیر مضامین یعنی ادراک تحقق حملی
 و اتصالی و انفصالی ۱۲ اش **علم** جمله معتقده باشد اگر گفته شود
 که حکم مذکور متعرض بر تقدیر اولی است و تقدیرش نظر نسبت حملی
 باین مقدمه که هر ادراک نسبت چیزی بچیزی با بیجا یا به سبب
 را حکم نیز خوانند و تقدیر این مقدمه در عبارت مجوز است
 جدا زیرا که مقدمه تعلیلیست و ذهن با و اصلا متعلق نمیشود
 و بعد از تقدیر این مقدمه تفریح حکم مذکور بدو معنی است زیرا که دلیل
 برین تقدیر شکل اول است آن بین الاتحاج است ۱۲ اش
 که در مطلق تفصالی با و در تفصالی ای حکمیه موقوف خوانند و وقت
 خوانند در تفصالی ای شرطی با منسوب الیه گفتن بنا بر آنکه نسبت
 داده شود بسوی او منسوب بر او اما محکوم علیه خواندن او بنا
 بر آن که حکم کرده شود بر وی محکوم به ۱۲ اش **علم** در مطلق
 تفصالی با و محمول خوانند در تفصالی ای حکمیه تفصالی خوانند و تفصالی
 ای شرطی با منسوب به گفتن بنا بر آنکه نسبت داده شود و ادراک
 بسوی منسوب الیه یا آنکه نسبت را در فرجه گردانیده شده بسبب
 او ۱۲ اش **علم** نسبت بین مین گفتن یا بنا بر آنکه در اول است
 میان منسوب الیه و منسوب به و خصوصیت بهیچک ندارد و یا

بنا بر آنکه در اول است میان وقوع و وقوع و متعلق بهر یک میتوان شد ۱۲ اش **علم** حکمیه خواندن بنا بر آنکه منسوب است بحکم یعنی ادراک وقوع یا با معنی وقوع
 یا با وقوع از قبیل نسبت متعلق لایع لام متعلق بکسر لام یا بنا بر آنکه منسوب است بحکم یعنی نسبت مین بین از قبیل نسبت فرد بطبیعت بنا بر آنکه منسوب است بحکم یعنی
 محمول از قبیل نسبت متعلق بر فتح بقتضی کسر
 است که الباطن تفصالیست ۱۲ **علم** خلاصه معنی عبارت آنست که در هر تصدیق ناچار است از تصور بنا بر آنکه حقیقت تصدیق ادراک نسبت چیزی است بچیزی با سبب یا بسبب
 بچنانکه در تصدیق خاص ناچار است از سه تصور بنا بر همین علت که حقیقت تصدیق ادراک نسبت چیزی است بچیزی با یا بسبب یا به سبب ۱۲ اش

سلب مجدد ذاتی و آن عبارت از احتیاج موجود است در وجودی بر ایزت که علم بود و از سبقت کرده باشد یا نه متعالی است قدم ذاتی یا مجرد ذاتی و آن عبارت از سبقت عدم است زنا بر وجود و در وجود و متعالی است قدم ذاتی ۱۲ اش که عبارت از نفوس است ظاهره و باکیزه از که دولت جسمانی که مستعمل اند با یکای عاید یعنی فرموده اند نفس قدسی نفسی است که ترقی و مزج کرده باشد از مرتبه تعلیم مذکور جمیع اشیاء و قدسی شده باشد ۱۳ اش که عبارت از ایشان از سایر حیوانات بلکه از سایر افراد انسان بنفس قدسی باشد و ادراک اشیاء بطریق حدس و حدس سرعت انتقال ذهن است از مبادی بمطالب تحصیل مجهولات از معلومات بمنظر و ایشان را بصلاح و فساد نظر کار می نیاشد ۱۴ اش که

با تصدیق بآنکه هر چه متغیر است حادث است بجمع کنی و چنین گوی که عالم متغیر است
هر چه متغیر است حادث است ازینجا تصدیق بآنکه عالم حادث است حاصل شود فصل
انلیا آدمی از دیگر حیوانات بان است که در مجهولات از معلومات بطریق نظر
حاصل میتواند کرد بخلاف سایر حیوانات پس بهم کس لازم است که طریق نظر و صحت
و فساد آنرا بشناسد تا چون خواهند که هر مجهول تصوری یا تصدیقی را از معلومات
تصویری یا تصدیقی بر وجه صواب حاصل کنند توانند کرد و کسانیکه من عند الله
مؤید باشند نفوس قدسیه ایشان در دستن چیزها محتاج بنظر باشند فصل
بدانکه در عرف علمای این فن آن تصورات مرتبه را که حاصل شوند تصدیق معرفت
دقیق تر خواهند دان تصدیقات مرتبه را که موصل شوند بتصدیق دیگر
حجت و دلیل خوانند پس مقصود درین فن دستن معرفت و حجت است و شک نیست
که معرفت حجت فی الحقیقت معانی است الفاظ مثلا معرفت انسان معنی حیوان
ناطق است نه لفظ آن و حجت حدوث عالم معنی قضایای مذکوره است
نه الفاظ آن پس حجت این فن بالذات اقبیاح بالفاظ نیست لیکن چون
تفهم و تفهیم معانی بالفاظ و عبارات است ازین جهت جبب بیروی که نظر کند در
بیت

در معرفت خواندن آنست که معرفت در لغت شناسا اگر خواننده است و تصورات مرتبه مذکوره شناسا میگردد که کسی را بر ما بهیت معرفت و سبب قول گفتن آنکه قول مرادف مرکب است بجمعا مصطلاح این فن و تصورات مرتبه مذکوره نیز مرکب اند ۱۵ اش اما حجت خواندن بجهت آن که حجت یا مصدر است یعنی غلبه کردن یا غلبه است که اشتقاق از برای ما صحیح است یعنی چیزی که با غلبه کرده شود بر پایه و کیک که شک میکند تصدیقات مرتبه مذکوره غلبه میکند بر تخم خود و علم او غلبه میکند بر جمل او بر تقدیر اول تسمیه از تبدیل تسمیه مرکب است باسم سبب یا بر جملانه نسبت که از لغت سبب است و اما دلیل خواندن بنا بر آنکه دلیل در لغت راه نمائنده است و تصدیقات مرتبه مذکوره نیز راه نمائنده است طالب را بمطوب که نتیجه است ۱۶ اش که و تقدیر دلیل آنکه تصور بالمعرفت درین فن در اصل تصور و موصل تصدیق است و هر موصل تصور معرفت در هر موصل تصدیق است نسبت نتیجه فیهذا شکل اول که مقصود بالمعرفت درین فن معرفت و حجت است ۱۷ اش که اگر چه ظاهر بخیا نشاناید که الفاظ را در ایصال حل است چرا که الفاظ الحاصل و عقل معانی محصل فی تحلیلی الفاظ ما و متصرف بلکه متعذر است ۱۸ اش و ازین سخن ظاهر میشود که قیاس مسطور بحقیقت قیاس نیست بلکه اطلاق قیاس بر سبب مجاز است از تبدیل تسمیه دال با اسم مدلول ۱۹ اش معنی یعنی هر دو محل آدمی بر آید معنی حجت آن است که قول او در ما بعد که پس بر هم کس لازم است آهیز این مقدر متصرف توان شد که حاصل نموده باشد معنی نظریه را از معلومات فرود بر یا پهنی بفرود بر ۱۲ اش معنی چون بیان حاجت متضمن بیان موضوع و تصدیق

بموضوعیت موضوع نبود از برای بیان موضوع منطبق فصل علمی را بر آورده فرمود ۱۲ اش لیس یعنی تصورات زیرا که معرفت و حجت فی الحقیقه معانی است نه علوم چنانکه عنقریب میایدش معنی یعنی مصدق با مراد ما فوق و اهد است تا شکل نشود و القیاس لیس ۱۳ اش معنی که صفات است بجهان ناطق و درین تقدیر مراد بجهان ناطق لفظ حیوان ناطق است ۱۴ اش یعنی اذن حقیقت که صاحب این فن یعنی عقل بیان موصل تصور که و تصدیقی است ۱۵ اش

له یا زافاده و استفاده حرف و جهت یا در استفاده مجزوات از معلومات کتیب یا در افاد استفاده مطلق معانی تا طالب را تصور می نماید پس از فهم معنی تا باشد
 ۱۲ که چنانچه حاصل میشود از علم معنویات علم بعضی حکیم یا از علم آن شیئی دیگر چنانکه حاصل میشود از علم مجرد از این علم مجرد از این علم جدا از این شخص
 شیئی بشی تبیین شیئی بمقابلشی است بحیثیتی که چون فینده شود اول فینده شود ثانی در صحر که قبا دست جانی فهم از لفظ تخصیص پس دارد و نخواهد شد استفاضا و چون در شکل
 در و از چنانکه پرسیده نیست ۱۲ محمد زکریا در علم گفته شود که صحر دلالت در این اقسام شش خیر صحت است بدون دلالت اسباب عادی بر مسمیات آنها چون دلالت

بالمتاب بر کثرت باران خارج از این اقسام برای اینکه
 خواهم گفت که اسباب عادی معانی نیستند ازینکه صادر
 شوند از مصلحتان شعریانه پس در صورت اول باشد دلالت
 و ضعیف و در صورت دوم باشد طبیعی پس اگر گفته شود که نفس
 گشتی از اشکالی که وارد میشود بودن دلالت منحصر در
 اقسام شش با اعتبار صادر بودن آن از وی شود و غیر
 آن گن بر خواهی گفت در اینکه متوجه میشود بر آن اعتبار
 کردن در این امر را اینکه باشد دلالت احوال بر مدینه
 دلالت و ضعیف است معده آن از شاعر با آنکه توافق هستی
 بودن آن دلالت طبیعی گیم که معده آن از شاعر غیر
 صحت جواز معده آن از علم الشعوره بر تقدیر تقسیم خواهیم
 گفت که احوال معده آن شعوره با عدم شعور است بدلالت
 که از بعضی شرح مسلم العلوم ۱۱ که اگر باشد میان
 دال و مدلول ملاقاتی و آن عبارت است از ملاقاتی بشری
 چون دلالت مرثیه بر اثر و دلالت یکد و اثر مرثیه ۱۲ محمد زکریا
 در علم است و اعتبار این قید برای این است تا ظاهر شود
 دلالت لفظی و بر وجود لفظ بنا بر آنکه مسموع از شاعر
 دانسته میشود و جمله لفظ آن بمقتضای معنی بدلالت لفظ بر آن
 عقلاً و لکن مسموع از وی جدا پس نمی دانیم وجود لفظ
 آنرا اگر دلالت لفظ بر آن عقلاً گنای و تاشی علی شرح شریع
 که در این دلالت اثر بر اثر است دلالت مؤثر بر اثر چون دلالت
 آنش بر دود دلالت کرد اثر بر دیگر چون دلالت دود بر حرارت
 حرارت بر گرمی که در آن بودن لفظ است این حیثیت که هرگاه
 لفظی که شود یا مسموع گن و ضعیف می شود از آن لفظ معنی آن
 تا بر علم بودن آن لفظ ۱۱ معنی عقلی برای این که دلالت
 لفظی واضح یا اینکه باشد بر نفس معنی موضوع ظاهر بود آن یا
 بر خارج آن ۱۱ شله بدانند علمایان نام نمانده میشود

حال الفاظ با اعتبار دلالت و بشری فصل دلالت بودن شیئی است به حیثیتی که
 از علم بوی لازم آید علم شیئی دیگر و آن شیئی اول را اول گویند و ثانی را بدلالت
 وضع تخصیص شیئی است بشی دیگر بر وجهیکه از علم شیئی اول حاصل نشود علم شیئی
 ثانی پس وضع سببی است از اسباب دلالت و اقسام دلالت بحکم استیلا بر وجهیکه قسم
 اول دلالت وضعیه که وضع را در داخل است و آن الفاظ باشد چون دلالت
 لفظی بر ذات وی و دیگر الفاظ باشد چون دلالت خطوط و عقود و اشارات
 و نصیب بر معانی که از ایشان مفهوم گردد و دوم دلالت عقلیه که مقتضای عقل
 و این نیز در الفاظ باشد چون دلالت لفظ و نیز که مسموع باشد از وی جدا
 بر وجود لفظ و دیگر الفاظ باشد چون دلالت مضموع بر صانع مسموع و دلالت
 طبیعی که بمقتضای طبع باشد و این در الفاظ یافته شود چون دلالت احوال
 بر دود و سینه و در غیر الفاظ باشد چون دلالت حجت بر تحمل و صفت بر وجل
 فصل آنچه از دلالت معتبر است و دلالت لفظیه وضعیه است زیرا که فافاده استفاده
 معانی معتاد و این طریق است و این دلالت منحصر است در مطابقت و تضمن و
 التزام و مطابقت و دلالت لفظ است بر تمام معنی موضوع خود را از جهت که

دلالت بر تمام مباد وضع و وضعیه برای اینکه واضح بر این نیست که وضع کرد لفظ را برای تمام معنی نام نمانده میشود دلالت بر وجه
 این نیست که آن دلالت از جهت حکم عقلی است چه حصول کل مردم مستند حصول جزو لازم آید تا در زمانی محقق لدعای ۱۱ معده بدان که نزد اهل انبیا است که در فهم کتب
 است پس هرگاه وقت خجالت بحسب اقتضای طبیعت روح تقدیر بدان می کند تا شباهتی علی آید ترن که در کتب است هم چنان علی شعور میکنند پس چه در کتب می شود چون وقت تدریس
 بحسب اقتضای طبیعت هادب میشود و با این مصلحت ترن هم در آن جانب برود و پس چنانچه در آن می شود ۱۲ مروری که در لاجرم معنی را در بیان هر دو نسبت هم خاص
 مطلق است ۱۲ است که آن مابیت انسانیه می باشد منحصر است ۱۱

له برای اینکه انسان دلالت نمیکند بر حیوان ناطق مگر از جهت که آن موضوعت بر حیوان ناطق و این دلالت را مطابقت از جهت گویند که لفظ مطابق است ای موافق است برای تمام مادیات و حیوانی که میگویند مطابق النعل بالنعل و اما در آقا ۱۲ که پس دلالت انسان بر حیوان فقط یا بر ناطق فقط و دلالت لفظ است یا بر جزو معنی موضوعت و اما که آن مجموع حیوان ناطق است و تفسیر این دلالت تبصیر از جهت است که هر معنی موضوعت که داخل است و همین آن پس این دلالت تضمن دلالت است بر آن چیز که در ضمن معنی موضوعت است ۱۲ که تفسیر این دلالت با التزام از جهت است که لفظ دلالت نمیکند بر هر یک از اشیاء خارج از معنی موضوعت و خود بلکه بر خارج که لازم است ۱۲ که

برای اینکه دلالت انسان بر قابل علم و صنعت کتابت بواسطه این است که انسان وضع کرده شده است برای حیوان ناطق و قابل علم و صنعت کتابت خارج از دست و لازم برای اوست بدین ترتیب مافی التصدیح اشیاء حیاتی محتاج بکلام شرط نیست زیرا که لغایت میکند در دلالت مطابق علم بوضع چه سماع و قتی که و است که لفظ سموع و موضوعت برای معنی پس ضرورت است که منتقل شود ذهن او از سماع لفظ حیات ملاحظه آن معنی و همین انتقال دلالت مطابقت است اگر گفته شود که در دلالت مطابق علم بوضع لغایت نمیکند بلکه در دست از شرط و آن نبودن لفظ موضوعت برای معانی غیر متناهیها و وضع غیر متناهیست گویند نیست ممکن اینکه وضع کرده شود لفظ واحد برای هر یک از معانی غیر متناهیها و واضح غیر متناهیها لازم آید بودن آن و ال معطالفت بر ما لا یتناهی یا بدی اخلاصه مافی حواشی المصم علی شرح التشریح ۱۱ که پس دلالت تقصیری هم محتاج بشرطی نبود برای اینکه لفظ و قتی که وضع کرده شود برای معنی هر یک باشد ال بر هر یک از اجزای آن که یک بدلالت تقصیری زیرا که فهم جزو لازم است فهم کل را و نیست ممکن اینکه باشد وضع موضوعت برای خصوصیت معنی هر یک از اجزای غیر متناهیها تا لازم آید دلالت لفظ واحد بر امور غیر متناهیها بدلالت تقصیری ۱۲ که برای اینکه لفظ دلالت نمیکند بر هر یک از خارج از موضوعت که اگر دلالت کند نشود موضوعت بر هر یک امر خارج لازم آید اینکه باشد بر هر یک لفظ وضع کرده شده برای معنی و ال بر معانی غیر متناهیها آن ظاهر لفظی است برای اینکه لازم می آید استحضار نفس بر امور غیر متناهیها این مجال است پس ضرورت برای دلالت بر خارج از شرط و آن لزوم ذهنی است بلکه ذاتی حواشی المصم علی شرح التشریح ۱۱ که ای بودن امر خارج بدین هیچ که نباشد تصور موضوعت بدون آن بر ابر است که این لزوم ذهنی عقلاً باشد چون تعین نیست علمی یا از قیاس چون برود نسبت حاکم ۱۲ که بر مانی شرح التشریح ۱۱ که ای لفظ موضوعت باشد برای معنی بسیط که جزو نداشته باشد ۱۱ که خارج لفظ الشرذیه که وضع خود ثابت شده که از موضوعات از کیفیت معنی و خارجی ۱۲ که التزام بجهت بلکه لزوم ذهنی او دلالت است ۱۲ که برای اینکه تضمن و التزام مستلزم اند معنی و اگر مستلزم است برای مطابقت پیش مستلزم خواهد بود مطابقت را یقیناً بگذرانی حواشی المصم علی شرح التشریح ۱۱ که زیرا که دلالت بر جزو و موضوعت که در لازم موضوعت در فرع دلالت بر موضوعت لازم است پس اگر گوئی که هر گاه لفظ در جزو معنی یا لازم معنی شته شده معنی موضوعت در آن ترک کرده شده پس یا نفته شده تضمن یا التزام بدون مطابقت محتمل است که دلالت بر موضوعت را اگر چه در اینجا افضل نیست اما در قیاس است تقدیراً یا این معنی برای این لفظ معنی است که اگر قصد کرده شود یا این لفظ بر این دلالت لفظ بدان معنی باشد از اصولی محمد بن الحارثی کلمه ۱۲ که ای برای اینکه دلالت معجزه در فن آن است که کلیه باشد اعصه بنا بر این که ادعای جزئی نیست ۱۲

تمام معنی موضوعت که اوست چون دلالت لفظ انسان بر معنی حیوان ناطق و تضمن دلالت لفظ است بر جزو معنی موضوعت که خود از آن جهت که جزو معنی موضوعت است چون دلالت لفظ انسان بر معنی حیوان ناطق تنها و التزام است و دلالت لفظ است بر معنی خارج لازم موضوعت که خود از آن جهت که خارج لازم موضوعت است چون دلالت لفظ انسان بر معنی قابل علم و صنعت کتابت فصل پوشید نسبت که لفظ تمام موضوعت که خود مجرد وضع دلالت کند بر جزو موضوعت بواسطه آنکه فهم کل فهم جزو و ممکن نیست لیکن دلالت بر خارج معنی موضوعت که خود محتمل است و نیز هم آن خارج معنی موضوعت که خود در ذهن با معنی که آن خارج بجهت نیستی باشد عقلاً او غرنا ۱۱ که هر گاه موضوعت که در ذهن حاصل شود و آن خارج نیز حاصل شود و اگر این چنین نباشد آن لفظ را بروی دلالت کلی دائمی نباشد و پیش اصحاب این فن دلالت کلی دائمی معتبر است و با پیش علمای اصول بیان دلالت فی الجمله کافی است پس لزوم عقلی پیش ایشان شرط نباشد بلکه لزوم فی الجمله است فصل هر گاه که موضوعت که لفظ بسیط باشد و او را لازم ذهنی نباشد آنجا دلالت مطابقت باشد بی تضمن و التزام لیکن دلالت تضمن و التزام بی مطابقت صورت نهد و اگر موضوعت بسیط باشد

باین هیچ که نباشد تصور موضوعت بدون آن بر ابر است که این لزوم ذهنی عقلاً باشد چون تعین نیست علمی یا از قیاس چون برود نسبت حاکم ۱۲ که بر مانی شرح التشریح ۱۱ که ای لفظ موضوعت باشد برای معنی بسیط که جزو نداشته باشد ۱۱ که خارج لفظ الشرذیه که وضع خود ثابت شده که از موضوعات از کیفیت معنی و خارجی ۱۲ که التزام بجهت بلکه لزوم ذهنی او دلالت است ۱۲ که برای اینکه تضمن و التزام مستلزم اند معنی و اگر مستلزم است برای مطابقت پیش مستلزم خواهد بود مطابقت را یقیناً بگذرانی حواشی المصم علی شرح التشریح ۱۱ که زیرا که دلالت بر جزو و موضوعت که در لازم موضوعت در فرع دلالت بر موضوعت لازم است پس اگر گوئی که هر گاه لفظ در جزو معنی یا لازم معنی شته شده معنی موضوعت در آن ترک کرده شده پس یا نفته شده تضمن یا التزام بدون مطابقت محتمل است که دلالت بر موضوعت را اگر چه در اینجا افضل نیست اما در قیاس است تقدیراً یا این معنی برای این لفظ معنی است که اگر قصد کرده شود یا این لفظ بر این دلالت لفظ بدان معنی باشد از اصولی محمد بن الحارثی کلمه ۱۲ که ای برای اینکه دلالت معجزه در فن آن است که کلیه باشد اعصه بنا بر این که ادعای جزئی نیست ۱۲

لغة لفظا مست اذا تكلم به او لم يسمع به فليس له حقيقة بل هو مجرد في ذهنه
وكونه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه
وكونه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه
وكونه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه كالموضوع في ذهنه

بطلان حقیقت مست ودرمانی بطریق مجاز ۱۲
در اصل مصدر است بمعنی فاعل از حق الشئ اذا اثبت یا بمعنی
مخبر احقیقه اذا اثبت بعد ان نقل کرده شد جانب کلمه که
ثابت باشد در مکان آن که اصلی است و تا حدین از جهت
نقل است از مصیبت جانب سمیت ۱۲ که مجاز تا خود است
از جاز الشئ بگونه اذوالعلاء و تیکه استعمال کرده شد لفظ
در معنی ثانی مجازی پس سجاد ذکر در مکان اول و از موضوع
اصلی خود پس برین تقدیر باشد مجاز مصدر می استعمال کرده
شده بمعنی اسم فاعل بعد ان نقل کرده شد طرف لفظ مذکور
و گاهی توضیح کرده میشود برین شرح که مستک سجاد ذکر در معنی لفظ
از معنی اصلی آن سبحانه معنی دیگر پس آن محل جز است پس
باشد لفظ مجاز ظرف مکان و گفت هذا صلیا لیس که مجاز
ما خود است از جاز مکان سجد نیا بر آنکه مجاز لفظی است
جانب تصور معنی که انی شرح التسمیة و تا حدین ۱۲
ای لفظ را چون چند معنی موضوع له بود بدین شرح که باشد
آن لفظ چنانکه موضوع برای یک معنی باشد موضوع بولس
دیگر معانی از غیر آنجا جنب بعضی اول و بر اینست و دو شیخ از دو
واضح یا از واضح و احدیا وضع هفیمان و احدیا در و زبان
باشد و بر اینست که در آن معنی مناسبت یافته شود یا نه پس
مرتل و نقل در مشتک بود ۱۲ که گفتت معنی خود اول بر معنی
تا که باشد در معنی تقسیم لفظ موضوع باعتبار دلالت بالمطابقت
ست بخلاف دال بر معنی مانع که آن شال است دال بر معنی
تلفظی و التزمی و نیز ۱۲ که برای اینکه لفظ مقصود و دلالت
است بر معنی منسوب جانب ذاتی که قائم است بدان معنی و جاز
مقصود دلالت است بر معنی معین و مجموع معین معنی راجعی
الجماعة است ۱۲ که جهت اشتراک آن معانی آن لفظ و

و اورا لازم زمینی بود استناد دلالت التزام باشد فی تضمن واگر موضوع لفظ مرکب
باشد و اورا لازم زمینی نباشد استناد دلالت تضمن باشد فی التزام فصل لفظ را چون
در موضوع له خود استعمال کنند آنرا حقیقت خوانند و چون در جز و موضوع له یا در
خارج وی استعمال کنند مجاز خوانند و اینجا احتیاج بقریبیه باشد و فصل لفظ را چون
یک موضوع له باشد آنرا مفرد خوانند و اگر زیاده باشد آنرا مشترک خوانند و در
هر معنی محتاج بقریبیه باشد چون لفظ صلین و اگر دو لفظ از برای یک معنی موضوع
باشد آنرا مترادفان خوانند چون انسان و بشر و اگر هر یکی را موضوع له دیگر باشد
آنرا انبیا میان خوانند چون انسان و فرس فصل لفظ دال بر معنی مطابقت
بر دو قسم است مفرد مرکب مرکب آن باشد که جز و لفظ وی دلالت کند بر جز و
مقصودی و دلالتش مقصود باشد چون راجعی الحجازة و مفرد است که اینچنین
نباشد و این بر چهار قسم باشد یکی آنکه جز و ندارد چون همزة استفهام دوم آنکه
جز و دارد ولیکن آن جز و دلالت بر جز و معنی ندارد و اصلا چون زید سوم آنکه جز و
دارد و آن جز و دلالت دارد بر معنی لیکن بر جز و معنی مقصود دلالت ندارد چون
عبداللہ در حالت علمیت چهارم آنکه جز و دارد و آن جز و دلالت دارد بر جز و

اشتراک دلالت بمعنی مشارکت است ۱۲ که ما خود از ترادف که او گفت مشهوره لغت معنی آن متابع یافته می شود پس مترادفان متساویان استعمال باشند ۱۲
برای این که بجانب مفارقت است پس مترادفان در استعمال باشند ۱۲ که زیرا که مترادفان در اصل اجزای لفظ زید اندکن جز و لفظ دلالت می کند بر جز و معنی ۱۲
پس جز و اول ازین که آن غیر است دال بر معنویت و جز و ثانی که آن اثر است دال است بر الوهیت مکن معنویت و الوهیت نسبتند آنکه دلالت
کنند بر معنی مقصود که آن ذات شهید است ۱۲ که هر یک را موصوفه که موصوفت برای چشم و ذات و زود غیره ۱۲ است این تقسیم لفظ است بقیاس دیگر الفاظ ۱۲

لحظه پس ذات ششده انانیه مقصود است ازین و مقوم حیران و نامق اگر چه چون ذات مست که دلالت مقوم آن مقصود در حالت علمت نسبت بر آن یکی علم در حالت علمت قصه که می شود بان ذات مشخصه قطع نظر از حقیقت آن ۱۲ لفظ ای لفظ مقوم است که استعمال کرده شده آن پس زود باشد و قول که بعضی الحروف فی و الظرفیه المقصوده معنی فی برای یکبار بود بکار گرفته و درین هر دو مثال نفس آن هر دو است یعنی آن برابریست که آن حقیقی باشد یا مجازی تا که داخل شود در دلالت لفظ هر دو زود بر هر دو نام که آن دلالت است و در غالب اسم متعلقه اذان یکبار فی حواشی الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه از جهت آنکه اگر خود است از کلمه و آن جرح است گوید که آن کلمه برگاه دلالت که بر زبان و آن متحد و مقوم است جریح شد حاصل بتجزیه معنی یکبار فی قطعی ۱۲ لکن از جهت اینک اسم علی

معنی مقصود ولیکن آن دلالت مقصود نیاشد چون حیران نامق در حالت علمت شخص انسان باشد فصل مفرد بر سه قسم است اسم و کلمه و ادوات زیرا که معنی لفظ مفرد اگر تا تمام بود یعنی صلاحیت ندارد که محکوم علیه محکوم به بشود و از این فن دانست خوانند و در حروف و اگر معنی وی تمام است پس خالی از آن نیست که صلاحیت دارد که محکوم علیه شود یا نه اگر ندارد از آن کلمه گویند و در نحو فعل و اگر صلاحیت داشته باشد از آن اسم خوانند فصل لفظ مرکب بر دو قسم است نام و غیر نام نام آنست که سکوت بروی صحیح باشد یعنی چون مشکلم بر آنجا سکوت کند مخاطب با انتظاری نباشد ای آنچنان انتظاری که با محکوم علیه باشد بی محکوم به با محکوم به باشد بی محکوم علیه مرکب نام اگر فی نفسه محتمل صدق و کذب باشد از آن خبر و قضیه خوانند و این عمده است در باب تصدیقات و اگر محتمل نباشد از آن استاء خوانند خواه دلالت کند بالذات بطلب چون انقضی و استقصاء و خواه دلالت نکند بطلب چون منتهی و زجری و تعجب ندانند آن و این قسم یعنی استاء جمع بر نسبت در محمولات و غیر نام آن است که بروی سکوت صحیح نباشد و این قسم میشود ترکیب تقییدی که در وی جرود و قید اول باشد خواه باضافت چون غلام زید و خواه

مرتب است از سایر الفاظ پس مثل جرمی و سرو آن معلوم است که ذاتی قطعی ۱۰ وجه چنانکه گفته شود زید پس ماند مخاطب منتظر اینکه گفته شود قائم یا یا عدل ۱۱ لکن چنانکه گفته شود مغرب پس میماند مخاطب منتظر اینکه گفته شود زید یا عمر و شلا ۱۲ لکن چنانکه میآید درست از غیر نظر همان خصوصیت اندر هر دو آن مرکب تمام بی نظر بر اینست که در آن بودن ثبوت شئی برای قسمی یا اتفاق شئی از شئی است پس داخل خواهد شد جمیع اخبار صادق و کاذب که بدینشاهدق یا کذب آن امر خارج از نسبت باشد بر اینست که در خصوصیت مشکلم با خصوصیت طرفین هر دو آخر یکبار فی حاشیه الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه یعنی بصیغه خود ای بدلالت صیغه بطلب فعل پس خارج شد مثل بیت زید لیغزب و فعل شریعت بعد از کلمه از برای اینکه اینها دلالت میکنند بطلب فعل بواسطه تثنی و زجری بدیالذات ای بصیغه خود با و نیز خارج شد کتب علیک العسلوه و اطلب منک الفعل و تعین استعمال کرده شود و بطلب فعل بطریق آنکه در سبیل مجاز پس باشد داخل در دانش از جهت این که الفاظ اینها در اصل اخبار است اگر چه باشد معانی اینها در استعمال طلب ۱۲ لکن قدرتی و آن طلب کف از فعل استعمال در جمیع احوال مشکلم برین طرف رفته اند که مطبقی عدم فعل نیست چنانکه آن متبادر است جانب فهم از بودن کلمه یا برای سلب جهت اینکه عدم فعل مستمرانی است پس باشد مقدر و بنده و در حال شود بتحصیل آن بیکه مطلوب بی بازا سازدن نفس از فعل است و جماعتی دیگر از مشکلم برین طرف رفته اند که مطلوب نبی عدم فعل است و آن مقدر بنده است با بقا استمرار آن در استنباط برای اینکه بنده است ای که فعل را گفته پس داخل شود استمرار عدم فعل و اینکه بنده فعل را پس استمرار بنده ظاهره مانی حواشی المصاحشیه الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه لفظ امر موزع برای تثنی است و شرط ذکر شده شده است امکان تثنی مختلف تثنی گوئی نیست الشایب جرود در گوئی تعدی و الکن و تثنی که باشد تثنی ممکن واجب است اینکه نباشد برای تثنی و تثنی و طایفست در وقوع آن و الاثر این باشد تثنی در اثر جماعتی فی شرح المحتمل لتفصیل المفترحات ۱۳ و در تفسیر ادوات آنست که این آلت است در ترکیب بعضی الفاظ بتضمین ۱۴ عمده که ای این طوری گویند مرکب نام که محتمل صدق و کذب است محتمل تقیید است بحسب استعمال صدق و کذب جرود و کذب بولش برزد دلیل مقدره و بحسب آنکه طلب کرده شده و بطلب بحسب آنکه حاصل شده دلیل نتیجه بحیث آنکه واقع شود در علم و سوال کرده شود ازین مسوول ذات یک است و اختلاف و بذات با اختلاف ۱۵ مع که آن کلمه فعل از برای باشد چون

در حالت علمت نسبت بر آن یکی علم در حالت علمت قصه که می شود بان ذات مشخصه قطع نظر از حقیقت آن ۱۲ لفظ ای لفظ مقوم است که استعمال کرده شده آن پس زود باشد و قول که بعضی الحروف فی و الظرفیه المقصوده معنی فی برای یکبار بود بکار گرفته و درین هر دو مثال نفس آن هر دو است یعنی آن برابریست که آن حقیقی باشد یا مجازی تا که داخل شود در دلالت لفظ هر دو زود بر هر دو نام که آن دلالت است و در غالب اسم متعلقه اذان یکبار فی حواشی الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه از جهت آنکه اگر خود است از کلمه و آن جرح است گوید که آن کلمه برگاه دلالت که بر زبان و آن متحد و مقوم است جریح شد حاصل بتجزیه معنی یکبار فی قطعی ۱۲ لکن از جهت اینک اسم علی مرتب است از سایر الفاظ پس مثل جرمی و سرو آن معلوم است که ذاتی قطعی ۱۰ وجه چنانکه گفته شود زید پس ماند مخاطب منتظر اینکه گفته شود قائم یا یا عدل ۱۱ لکن چنانکه گفته شود مغرب پس میماند مخاطب منتظر اینکه گفته شود زید یا عمر و شلا ۱۲ لکن چنانکه میآید درست از غیر نظر همان خصوصیت اندر هر دو آن مرکب تمام بی نظر بر اینست که در آن بودن ثبوت شئی برای قسمی یا اتفاق شئی از شئی است پس داخل خواهد شد جمیع اخبار صادق و کاذب که بدینشاهدق یا کذب آن امر خارج از نسبت باشد بر اینست که در خصوصیت مشکلم با خصوصیت طرفین هر دو آخر یکبار فی حاشیه الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه یعنی بصیغه خود ای بدلالت صیغه بطلب فعل پس خارج شد مثل بیت زید لیغزب و فعل شریعت بعد از کلمه از برای اینکه اینها دلالت میکنند بطلب فعل بواسطه تثنی و زجری بدیالذات ای بصیغه خود با و نیز خارج شد کتب علیک العسلوه و اطلب منک الفعل و تعین استعمال کرده شود و بطلب فعل بطریق آنکه در سبیل مجاز پس باشد داخل در دانش از جهت این که الفاظ اینها در اصل اخبار است اگر چه باشد معانی اینها در استعمال طلب ۱۲ لکن قدرتی و آن طلب کف از فعل استعمال در جمیع احوال مشکلم برین طرف رفته اند که مطبقی عدم فعل نیست چنانکه آن متبادر است جانب فهم از بودن کلمه یا برای سلب جهت اینکه عدم فعل مستمرانی است پس باشد مقدر و بنده و در حال شود بتحصیل آن بیکه مطلوب بی بازا سازدن نفس از فعل است و جماعتی دیگر از مشکلم برین طرف رفته اند که مطلوب نبی عدم فعل است و آن مقدر بنده است با بقا استمرار آن در استنباط برای اینکه بنده است ای که فعل را گفته پس داخل شود استمرار عدم فعل و اینکه بنده فعل را پس استمرار بنده ظاهره مانی حواشی المصاحشیه الفاضل الاهوری علی شرح الشریعیه لفظ امر موزع برای تثنی است و شرط ذکر شده شده است امکان تثنی مختلف تثنی گوئی نیست الشایب جرود در گوئی تعدی و الکن و تثنی که باشد تثنی ممکن واجب است اینکه نباشد برای تثنی و تثنی و طایفست در وقوع آن و الاثر این باشد تثنی در اثر جماعتی فی شرح المحتمل لتفصیل المفترحات ۱۳ و در تفسیر ادوات آنست که این آلت است در ترکیب بعضی الفاظ بتضمین ۱۴ عمده که ای این طوری گویند مرکب نام که محتمل صدق و کذب است محتمل تقیید است بحسب استعمال صدق و کذب جرود و کذب بولش برزد دلیل مقدره و بحسب آنکه طلب کرده شده و بطلب بحسب آنکه حاصل شده دلیل نتیجه بحیث آنکه واقع شود در علم و سوال کرده شود ازین مسوول ذات یک است و اختلاف و بذات با اختلاف ۱۵ مع که آن کلمه فعل از برای باشد چون

لے یعنی افراد انسان شامل نیستند مگر بر انسانیت و عوارض مشخصه موجب منع انداز قبول فرض اشتراک او و در اهمیت آن افراد عوارض معتبر نیستند بلکه در بودن آن افراد اشخاص معین ممتاز بعضی آن از بعضی پس انسانیت تمام با اهمیت هر یک فرد ازان افراد باشد ۱۲ لکن این قید خارج میکند مطلق جنس را خواه قریب باشد خواه بعید و خارج میکند عرض عام را نیز خواه عرض عام جنس مفادق باشد یا لازم و هم چنین خارج میکند فصول بعیده را چون حساس و نامی و قابل ابعاد و خارج می کند خواص اجناس را نیز چون ماشینی که آن عرض عام است بقیاس انسان و خاصه است بقیاس حیوان ۱۲ لکن این قید خارج می کند مطلق را خواه قریب باشد خواه بعید جهت بودنش

از حقیقت افراد خود باشد بلکه تمام حقیقت افراد خود باشد نوع حقیقی خواهند چون انسان که تمام با اهمیت زید و عمر و ذکر و قالدست و ایشا از یک دیگر فنیایزی نیست لکن عوارض مشخصه معینه که در حقیقت و با اهمیت انسان مدخل ندارد و چون نوع حقیقی تمام با اهمیت افراد خود است افرادی متفقہ الحقیقه باشند پس هر گاه که از فردی یا افرادی سوال کنند آن نوع در جواب مقول شود پس نوع کلی باشد که مقول شود بر امور متفقہ الحقیقه در جواب با هم مثلا هر گاه که گویند زید و عمر و ذکر جوابی انسان باشد و آنکه جزو حقیقت افراد خود باشد از ذاتی گویند و آن منحصر است در جنس و فصل زیرا که آن جزو حقیقت افراد خود اگر تمام مشترک باشد میان این حقیقت حقیقت دیگر آنرا جنس خوانند مرد تمام مشترک آن است که میان آن دو حقیقت هیچ جزو مشترک خارج ازان نباشد چون حیوان که تمام مشترک است میان حقیقت انسان و حقیقت فرس زیرا که انسان و فرس با یکدیگر مشترکند در ذاتیات بسیار چون جوهر و قابل ابعاد ثلثه و نامی و حساس و متحرک بالاراده و حیوان عبارت ازین مجموع است و جنس چون تمام مشترک است میان امور مختلفه الحقائق پس

مقول در جواب ای شئی هوئی ذات و خارج میکند مطلق خواص را اعم است از نیک خواص انواع یا خواص اجناس باشد پس بر لیس پریشان نشدن ذهن مبدی با بهترین است که فصول و خواص را از همین قید خارج کرده شود چه فصول بعیده و خواص اجناس از قید سابق خارج می شوند و لکن از خارج عرض عام را پس بعضی مستحق نمی اندازند از قید اول بعضی استادان جانب فی جواب با هم نمی آیند جهت مشترک بودنش با خاصه در قبول عرض معینت بد اخلاصه کلام المقدمه الفاضل الهجوری علی شرح الشیخ ۱۲ لکن بگوئیم که ذاتی بدین معنی مدتی نمی آید بر نوع چرا که آن جزو حقیقت افراد خود نیست بلکه تمام حقیقت افراد خود است حال آنکه نزد مستحسین هر سه را ذاتیات می گویند پس حتی آن است که ذاتی آن را می گویند که خارج از ذات نباشد عام است که عین ذات باشد یا جزو ذات پس شامل خواهد شد نوع و جنس و فصل ۱۲ بولوی عبدالمجید سلمه لکن بجزو مشترک میان هر دو یا این که باشد نفس آن جزو یا جزو ازان جزو ۱۲ لکن برای اینکه نیست کدام جزو مشترک میان انسان و فرس مگر آنکه نفس حیوان باشد یا جزو ازان چون جوهر و جسم نامی و حساس و متحرک بالاراده و هر یک از اینها اگر چه مشترک است میان انسان و فرس اما نسبت تمام مشترک میان آن بلکه بعضی مشترک است و تمام مشترک حیوان است که مشتمل است بر کل ۱۲ عه برای اینکه نوعیت این نوع نسبت افتافت است میان نوع و افراد آن پس درین نوعیت اعتبار نگرده

شد مگر حقیقت و افراد آن نوع و مثالی آن اتحاد حقیقت آن نوع است درین افراد ۱۲ عه سوال با هم باشد نامیت و آن اعم است که موجود در خارج باشد یا نه معنی طول در عرض و معنی آنکه مثلا نی طول است و بلع و در و پست قدمت و سیاه نام و همچنین مثلا نباید با هم است مثلا زید و کبر و عمرو با هم ۱۲ است پس کلی جنس است ۱۲ لکن ای انسان و فرس ۱۲

له کی حیوان است و آن تمام ماهیت مشترک است میان انسان و فرس و دیگر همین جسم نامی که این تمام جزو مشترک است میان انسان و فرس
 و غیر ۱۲ له و نباتات که یک حیوان است و دیگر جسم نامی و سوم همین جسم مطلق که این تمام جزو مشترک است میان انسان و حجر ۱۲ له
 چون جوهر که جواب چهار مرتبه است پس بعید بر مرتبه بود ۱۲ له برای انسان تمیز و در انسان و در اشکات او در جنس قریب که آن حیوان
 است ۱۲ له ای اگر باشد آن جزو بعضی تمام مشترک مساوی تمام مشترک را بود فصل تمام مشترک را بحت اختصاص بعضی بان تمام
 مشترک و تمام مشترک جنس است پس باقی

فصل جنس پس باشد فصل ماهیت با
 چنانچه آن که هر گاه که تمیز واد جنس را
 از جمیع اغیار آن و جمیع اغیار جنس
 بعضی اغیار ماهیت است پس باشد
 تمیز ماهیت را از بعضی اغیار آن و تمیز
 ماهیت فی الجمله او را در این فصل بذا
 خلاصه مانی القطبی ۱۲ له قیدائی شیئی
 هر خار جی که کند نوع و جنس و عرض
 عام را برای این که نوع و جنس هر دو محمول
 سے شوند در جواب ما هو و نه در جواب ای
 شے هو و عرض عام نه در جواب ما هو و نه حد
 جواب ای شے هو محمول سے شود در جواب
 کیفیت هو محمول سے شود چنان که گفته که گفته
 شود کیفیت زید جواب داده آید صیغی عرض
 بذا خلاصه مانی شرح الشیء و لما شئ لا یخالف
 الا هو ۱۲ له فی موضع الحال من هو
 اما عن التاویل او بدو و نه و صلا ای شے
 هو کائناتی ذات ای مع قطع التفرع و هو
 عه برای انسان که تمیز و در انسان لذت شاکت
 آن در جنس بعید فقط که آن جسم نامی است
 ۱۲ عه بدانکه کلمه ای موضوع است برای
 آن که طلب کرده شود از آن چیز یک تمیز
 و در اذ مشارکات جمیع معانی ابیه این
 کلمه مثلا از دور جزئی دیدی و یقین
 نمودی که حیوان است لیکن نزد کردی که
 آیا انسان است یا بقرت یا فرس گشتی

جواب سوال از انسان با حیوانات دیگر مقول نمیشود و هر جنس که جواب از
 جمیع مشارکات در وی دو مرتبه باشد بعید یک مرتبه باشد چون
 جسم نامی و اگر جواب در آن جنس سه مرتبه باشد بعید دو مرتبه باشد چون
 جسم مطلق علی هذا القیاس و ایضا اجناس اجنس عالی خوانند چون جوهر
 در مثال مذکور و اقرب اجناس را جنس سافل خوانند چون حیوان
 در بین مثال و آنچه میان جنس عالی و سافل باشد آنرا جنس متوسط خوانند
 چون جسم نامی و جسم مطلق درین مثالین بیان آن جزو که تمام مشترک
 هست و اگر آن جزو حقیقت افراد تمام مشترک نباشد آنرا فصل خوانند
 زیرا که آن حقیقت افراد را تمیز کند از غیر تمیز جوهری خواه آن جزو مشترک
 نباشد اصلا چون ناطق که مخصوص است بحقیقت افراد انسان پس
 این حقیقت را از همه مایات تمیز میکند و این را فصل قریب خوانند و خواه
 مشترک باشد اما تمام مشترک نباشد که بوی نیز تمیز حقیقت شود از
 بعضی مایات چون حساس این را فصل بعید خوانند با جمله فصل میزی
 است جوهری پس و کلی باشد که در جواب شیئی هو فی جوهره واقع نشود
 پس که جنس است ۱۲

لحق حیوان بذا پس جواب داده خواهد شد از آن شیئی که تمیز و در او را از مشارکات او در حیوانیت ۱۲ مولوی عبدالماجد سلمه
 مسد و قیدی جوهره خار جی میکند خاصه را که او تمیز شے فی عرض است لافی جوهره

له اگر گفته شود که این تعریف اضافی مانع نیست از دخول اجداد بر شخص و صفت که از افراد نوع اضافی نیستند صدق می آید بر شخص که آن نوع عقیده شخصی است چنانچه زید
 مثلا صدق می آید که آن اضافی است که جنس متولد شود و در هر ماهیت دیگر در جواب ما بر بدین نوع و تفکیک عقیم زید در جنس ما با جنس جواب میماند داده خواهد شد که آن تمام مشترک
 است میان هر دو لکن بر صفت که آن نوع عقیده بعضی است چون تکلم و صدق است این تعریف نوع اضافی صدق می آید بر هر دو و تفکیک عقیم از روی و القوس ما با جنس
 جواب میماند داده آید گوئیم که ماهیت چنانکه اطلاق کرده شود بر آن چیز که واقع میشود بر جواب ما هر دو تعریف را در اندامیت همان ماهیت بمعنی ثانی است شخصی و صفت ماهیت

بلکن معنی نمیندیم در جواب ما هر دو واقع میشوند که از این بعض
 حاشیه شرح التندیب المبتدی ۱۱۲ حکایه نامه تفاتی است
 از طرف نوع حقیقه و اما تفاوت از طرف نوع اضافی چون نقل
 و نفس که نوع حقیقی است نوع اضافی نیست ۱۲ له خاصه
 مستقیم بدو قسم است یک خاصه که شال باشد تا آن آنچه برادر که آن
 خاصه است شال ماهیت که تب یا بجز برای انسان
 عام حیثی شال صح افراد از آن خاصه خاص است آنرا
 چون کتاب با نفس برای انسان که ذاتی خرج التندیب المبتدی
 ۱۱ له اختصاص که بین جنس است که کلیه اینک تمام حقیقت افراد
 فرد باشد بر حقیقت افراد یا خاص از حقیقت افراد
 پس هر که تمام حقیقت افراد آن نوع است و اگر در حقیقت افراد
 خود باشد پس اگر تمام مشترک میان ماهیت و نوع دیگر آن
 جنس است و اگر نباشد آن فعل است و اگر خاص از حقیقت
 باشد اگر مختص و در حقیقت و خصوص آن خاص است ۱۱
 پس آن عرض ما است ۱۱ له بلکه تعریف بر دو قسم است اول
 حقیقی و اول آن چیز است که بدان تحصیل صفت غیر حاصل باشد
 و دوم اضافی است و آن چیز است که بدان تحصیل صفت نباشد
 له اتفاقا جانب صفت محدود است بین ثانی و اول چون تعریف
 مختص را بر ثانی که صفت است اول بود برای آنکه و تفکیک طرد
 کرده شده تعریف مختص صفت شایسته است او ثانیاً
 حقیقی بر دو قسم است یکی تعریف بحسب حقیقت اگر باشد
 تحصیل صفت غیر حاصل برین نوع که دانسته شود وجود آن و ثانیاً
 چون بیرون صفت در تعریف انسان دان گامی بکنند باشد گامی
 بود و در تمام اگر باشد تحصیل صفت غیر حاصل که دانسته شود
 و در آن نوعی بر اینست که در اضافی یافته شود و چون تعریف
 احتیاجاً مخصوص که محقق و محدود می باشد میان کلی بنیاد

فصل بدانکه نوع را معنی بگیریم که از انواع اضافی خوانند و او را ماهیتی است
 که جنس مقول شود بر روی و بر ماهیت و دیگر در جواب ما هر چون انسان
 که مقول می شود بر روی و بر فرس حیوان در جواب ما هر دو نوع اضافی
 شاید که نوع حقیقی باشد چنانکه گفتیم و شاید که نباشد چون حیوان که نوع
 اضافی جسم نامی است و جسم نامی که نوع اضافی جسم است و جسم که نوع
 اضافی جوهر است و اما آن کلی که از حقیقت افراد خارج است اگر
 مخصوص یک حقیقت باشد از آن خاصه خواهد بود و حقیقت را تمیز کند از
 غیر تمیز معنی پس او کلی باشد که مقول شود در جواب ای شیء موهومی
 چون منافع نسبت با انسان و اگر مشترک باشد میان دو حقیقت یا بیشتر
 از آن عرض ما خواهد بود چون ماشی که مشترک است میان انسان و حیوانات
 پس کلیات منحصر شد در پنج نوع و جنس و فصل و خاصه عرض ما فصل
 معروف بر چهار قسم است اول حد نام و آن مرکب باشد از جنس قریب و
 فصل قریب چون حیوان ناطق در تعریف انسان دوم حد ناقص و
 آن مرکب باشد از جنس بعید و فصل قریب چون جسم نامی ناطق یا جسم

علاصق و نام نام شال است باکنند با وجود پس هر یک از این هر دو صفت نام باشد تا که ناقص بود پس نام تعریف نامر میبند چنانچه برای تعریف حقیقی بحسب حقیقت آن بودیم
 است نام باشد ناقص و چهار بر این تعریف بحسب نام و آن حد نام است نام باشد یا ناقص و نام تعریف نامر میبند چنانچه برای تعریف حقیقی بحسب حقیقت آن بودیم
 یا از آنکه حقیقت محدود نیست مگر چنانچه منافع حدیث مشتمل بودن بر جنس قریب است پس از معرفت هر چیز که باشد مشتمل بر جنس قریب نام بود و برابر است که حد بود یا نام
 که ذاتی مراد از نوع ۱۱ له عقیدای شیء موهومی است میگرد نوع و جنس و عرض ما را چنان که بالا گذشت ۱۲

لحمه برابرست که مختص باشد کلام شے از هر یک از عرضیات یا احد خمس بود ۱۲ که بخرج به معنی القامة و کل من الاوصاف الالهية
تجدیدی غیر الانسان نما قال صفاک الطبع خروج غیوه و الاورد ما قبل من ان فی بعضها مفیدت عن بعض فان ذلك هیئت نرم در آخرش بمثل ۱۲
یک روزی که بدان که استعمال الفاظ مجازی در وقت نبودن قرین بسیار برون است جهت سبقت کردن ذهن از انها جانب مخالف معانی

مقتضیه و در الفاظ

باطنی یا جوهر ناطق در تعریف انسان سوم رسم نام و آن مرکب باشد از
جنس قریب خاصه چون حیوان ضاحک در تعریف انسان چهارم
رسم ناقص و آن مرکب باشد از جنس بعید و خاصه چون جسم نامی ضاحک
یا جسم ضاحک یا جوهر ضاحک در تعریف انسان و شاید که رسم ناقص
مرکب باشد از عرض عام و خاصه چون موجود ضاحک در تعریف انسان
و شاید که مرکب باشد از عرضیات فقط که مختص باشد جمله عرضیات به حقیقت
واحد چون ما پیش علی قدیمه علیض الاطلاق ابا ی البشرة مستقیم القامة
صفاک بالطبع در تعریف انسان و پیش از اصول و عربیت معرف را یا
جمع اقسامش حد خوانند فصل در تعریفات استعمال الفاظ مجازی
و مشترک جایز نباشد مگر وقتیکه قرینیه و اضمه بوده باشد فصل بدانکه
دالستن حقائق موجودات چون انسان فرس مانند آن و تمیز کردن
میان اجناس و فصول آن حقائق و میان اعراض عامه و خواص اینها
در غایت اشکال است و اما دالستن مفهومات اصطلاحیه و تمیز کردن میان
اجناس و اعراض عامه میان فصول خواص اینها آسان است چون

مشترک وقت فقدان
قرینیه اجناس واقع میشود
میان مقصودان چیزی که
مقصود نباشد چرا که
متعل متاین در کل
کوه شرد فقط غیر مقصود
پس دایات استعمال
الفاظ غیریکه بدان
مطلق شئی غیر معنی
پس عمل بدان از
احتیاج استفسار است
چه طول مساوت لازم
نمی آید بکنانی خواشی
بمستند شرح الشریه
که نابراین کالفظ
و قتی که وضع کرده شود
در لغت و اصطلاح
برای مفهوم مرکب
پس آنچه داخل باشد
در آن بود ذاتی آن
و آنچه خارج باشد
از آن بود عرضی آن
۱۲ عه و این اقوی
باشد از خاصه تنها ۱۲
عه بخرج به معنی
علی الاقدام الالهية

۱۲ عه بخرج به طویل الاطلاق بطوله ۱۲ اللمعه بخرج به المستوره البشرة بالشره ۱۲ یعنی الی نحو و معانی و بیان ۱۲ عه
بلا تخصیص بمعنی ناقص و غیر ۱۲ عه تا دلالت کند در مجاز بر آن که مخرج در مراد نیست چون گویی در پیشتر است معلوم شد که حیوان
در مراد نیست و در مشترک شئین کنی که از مجموع او چون گویی ووش آدم معلوم شد که در گذشته مراد است نه مفهومی و ف

لحج تصدیق است و آن اطلاق کرده میشود در لغت بر معنی اول ماخوذ است تصدیق بمعنی وصف قضیای تصدیق باینکه معنی قضیه مطابق است و واقع را
تعبیر کرده میشود از آن در فارسی بر است داشتن و صادق و مشتق دوم ماخوذ است و کلمات از معنی اول و آن عبارت است از اذعان بمعنی قضیه تصدیق باینکه
محمول ثابت است ممتنع را و در واقع مثلاً تعبیر کرده میشود از آن در فارسی بگردیدن و بباد کردن و تصدیق منطقی در معنای همین معنی است
سوم ماخوذ است از صدق بمعنی وصف قائل بمتکلم و آن اذعان باخبار و انتساب است و این رجوع میکند باذعان اینکه متکلم خبر میدهد از کلامیکه مطابق
است واقع را و انتساب محکم واقع شایان

مفهوم کلمه اسم و فعل و حرف و معرف و منفرد و مانند آن فصل چون فایز
شدیم از مباحث تصورات شروع کردیم در تصدیقات همچنانکه
در تحصیل تصورات نظریه محتاج بودیم بدو چیز یکی بیان موصل بتصور
دیگر که آن قول شایع است باقسام خود که آن معارف ربوبیت و دیگر
بیان کلیات خمس که قول شایع از آن مرکب شود همچنان در تحصیل تصدیقات
نظریه محتاج ایم بدو چیز یکی بیان موصل بتصدیق دیگر که آن حجت است
باقسام خود و دیگری بیان قضایا که حجت از آن مرکب شود ناچار است
که بیان مباحث قضایا مقدم باشد بر مباحث حجت پس میگویم که
قضیه قوی است که صحیح باشد تصدیق و تکذیب قائل وی و قضیه به حسب
معنی مرکب باشد از چهار چیز محکوم علیه و محکوم به و نسبت حکمی و حکم با سبب
یا سبب و فرق میان نسبت حکمی و صورت شک ظاهری شود که
در اینجا نسبت حکمی است و حکم نیست زیرا که شک در وی است و حکم
نیست و قضیه بر سه قسم است حکمی و شرطیه متصله و شرطیه منفصله زیرا که
محکوم علیه و محکوم به در قضیه اگر مفرد باشد یا در حکم مفرد باشد آن قضیه اجملی
ای مفرد بالفعل

بر آن چیز که آن انتساب بر است تعبیر
کرده میشود از این معنی در فارسی بر است
گوداشتن و معنی گوداشتن بگذرانی مرآة
الشرح ۱۳ علیه اطلاق قول درین فن بر
مرکب می آید و آن اهم است اینکه معقول باشد
یا لمعقول پس این جنس است که شامل است
اقوال تامه و ناقصه را ۱۲ علیه این فصل است
که خارج می کند احوال ناقصه و آنست که
را از احوالی و استقام و غیر آن ۱۲ علیه
این نزدیک است ازین منطقیین است که قائل
تبریح اجزای قضیه اند اما قدما قضیه را سه
جزء میگویند ممتنع و محمول و نسبت ثلثه
خبریه حاکم بر واقع است و بحسب آن احتمال
دارند و کذب را و نسبت تکلا و اول برین
مگر احوال مفرد است که مفهوم از زید قائم آن
نسبت واحد است که فارسی تعبیر کرده میشود
به نسبت و نسبت بگذرانی المرآة الشرح ۱۲
علیه که آن از اقسام تصورات و عبارات است
از تلهای طرفین بدون ترجیح یک طرف بر دیگر
۱۲ علیه ای نسبت تقییدیه که بیاض سبب
آن یک دو طرفین تقییدیه بیکدیگر است و حکم بر آن
و همین نسبت تقییدیه مدد و حکم است که آن
و قوع و لا و قوع است ۱۲ علیه سخن و قوع
ولا و قوع ای نسبت تامه را باینکه وسیله و غیر
تصدیق مستحق بدین حکم نباشد پس شک تصدیق
مستحق باشد و تقییدیه متعلق این هر دو صورت است

که قضا باشد در تصدیق مفرد است از نسبت که متعلق شود یکی شک و دیگری تصدیق پس برای قضیه جارا باشد چون متعلقین اعم کرده اند که تصور تصدیق مفرد
متعارف باشد با اعتبار متعلق و نسبت بدین صورت که متعلق نشود تصدیق نسبتی که متعلق شده است بدان شک پس برای تعلق تصدیق نسبت دیگر باشد که آن قوع
ولا و قوع است قائل شده در ترجیح اجزای قضیه و قائل از متعارف تصور تصدیق بحسب ذات فقط در حسب منطقی شک تصدیق نزدشان واحد خواهد بود و بگذرانی مرآة
الشرح ۱۱ علیه که در کتب خود غیره و نسبت ۱۲ علیه و آن قیاس و مقتراد حتمی است ۱۲ علیه چه حجت مرکب می شود از آن ۱۱ علیه ای نسبت تقییدیه که آن را نسبت
بین این نسبت تامه را باینکه وسیله ۱۲ علیه ای مفرد با قوه ممکن باشد تعبیر آن بلفظ مفرد چون نیز عام بصارده نیز پس باجم ۱۱ علیه نابراشمالش

سلب بر آنکه در بین متعلقین آن است که حکم در شرط متصله میان مقدم و تابعی بالتحال است و مذموب الی عریضت آن است که حکم در خبر است که آنرا منطبقین
 نامی گویند شرط که آن مقدم است نیز آن جز باشد که استناد کرده شده است در این قید خبر حال یا طرف بود پس دین قول که اگر آفتاب برآمده باشد و در
 موجود است مذموب منطبقین تحقق حکم میان آفتاب برآمده باشد و روز موجود است همسای میان موجود است و مذموب الی عریضت معنی این است که روز
 موجود است حال طلوع آفتاب یادفت

طلوع آن بگذاری مرآة المشرح ۱۲
 که ای بتانی هر دو نسبت که در
 قضیه شرطیه موجود است و در حق و
 کذب که هر دو صادق آیند و نه هر دو
 کاذب است یعنی منقسم شدن این
 عدد بمساویین جدا نیست نسبت
 بزوحیت با دو عالم تحقق اتفای
 بلکه تحقق نسبت زوحیت با دو عالم
 تحقق نسبت اتفای بمساویین با دو
 و اتفای نسبت اتفای بمساویین
 با دو عالم است یعنی نسبت زوحیت
 با دو عالم محذور که با دو عالم تحقق یافت
 که هر یک از محل و اتصال و انفصال
 نسبت حکمیه بی حوت در قضیه معقوله
 بر وجهی است که پیش در هر دو حکم وقوع
 اینهاست و در سالی حکم با وقوع است
 و در نسبت کل بسجور و اتفای نسبت پس
 متوجه نشود که موالب را محل و اتفای
 و اتفای گفتن ظاهر نیست چه
 موالب شتمل بر افع محل و اتفای
 و اتفای است و احتیاج نشود
 بان که مهم قدس سره گفته که
 اطلاق حمیله و متصله و منفصله
 بر موالب بواسطه مشابهت آنها
 است با موجدات در اطراف ۱۲ اش
 ۵۵ تقدیر فی الذکر که مطلقه

توانند خواه موجب باشد چون زید قائم است خواه سالبه چون زید قائم نیست
 و اگر محکوم علیه محکوم به مفروض یا در حکم مفروض باشد آن قضیه را شرطیه
 خوانند پس اگر حکم با اتصال است شرطیه متصله خوانند خواه موجب بخانه گویی
 اگر آفتاب برآمده باشد روز موجود است خواه سالبه چنانکه گویی نیست
 اگر آفتاب برآمده باشد شب موجود باشد و اگر حکم با انفصال است آن
 قضیه را شرطیه منفصله خوانند خواه موجب چنانکه گویی که این عدد زوج
 باشد یا فرد و خواه سالبه چنانکه گویی نیست چنانکه این عدد زوج باشد
 یا منقسم بمساویین اطلاق حمیله و متصله و منفصله بر موجدات ظاهر است
 و بر موالب بواسطه آنکه مناسب است با موجدات در اطراف فصل
 محکوم علیه را در قضیه حمیله موضوع خوانند و محکوم به را محمول و آن نه
 که دلالت کند بر نسبت حکمیه حکم معاً از رابطه خوانند چون لفظ هو در
 زید هو قائم و لفظ است که در زید قائم است و حرکت کسره که در زید
 و غیره بالجمله هر چه دلالت کند بر رابطه میان موضوع و محمول آن را
 رابطه گویند و در قضیه شرطیه محکوم علیه را مقدم و محکوم به را تالی

و از نسبت فی المعقوله مرآة المشرح عه بکسر و اسهل و هم چنین سکون حرف آخر کلام رابطه قضیه در فارسی می باشد چون خوش و نیک
 یعنی خوش است و نیک است ۱۲ بر تالی ۱۲

لے ہر ایک چون شیخ ابراہیم بن عبد الرحمن سنیاد شفا قسیم تقیہ علیہ بالتقدیر برضوح برکت خود است و مقام قدس مبروم و در نیما خجیت او اختیار نموده مرقم بیان کرده و آنچه متاخرین
 بر شیخ جرح عدم انحصار قسمت جت خارج شدن تقیہ طیبہ کہ بدان حکم کرده میشود بشرط عدت و ذمیہ ای بلاخط آن منطلق بی انگیزگی و ایدہ شود عدت و ذمیہ و اطلاق قید آن
 بدین نحو کہ اعتبار کرده شود و مضمون در مضمون یعنی نماید برایش آنست کہ کلام در تقیہ مجتہد و علم است و طبعیات و ادوار علم اعتبار نیست چه حکم و قضایا یا افراد است کہ آن با صدق
 علیہ موضوع باشد و طبیعت انفراد نیست پس خردش از تقسیم فصل انحصار برود علیہ باید آنست کہ این مصلحتاخرین است و فرق میان مصلحتاخرین و متاخرین این است کہ مصلحتاخرین

لازم می شود جزئین و اجزای مصلحتاخرین مصلحتاخرین ذریعہ حکم بر طبع
 صادق است و وقت صدق حکم بر طبیعت بشرط عدت و ذمیہ
 چنانکہ بود طبع پس مصلحتاخرین صادق شدہ یا بر صدق تقیہ
 طیبہ و مصلحتاخرین صادق نشدہ یا فرق در میان تقیہ طیبہ
 مصلحتاخرین است کہ در تقیہ طیبہ مصلحتاخرین اطلاق است بخلاف
 مصلحتاخرین کہ بر مضمونش نفس طبیعت است غیر اعتبار از زمان ذمیہ
 کہ اطلاق لازم ندارد کہ پس ضرورتی ندارد کہ در مضمون طبع
 احکام عموم جاری شود و در مصلحتاخرین احکام عموم و خصوص ہر دو
 فایز ماند و ذمیہ با تامل حقیق مولانا عبد الماجد سلمہ اشتر
 علیہ سورہ نیز نامند جت استحال بان ہم بر مضمون کیت افراد
 بدان چیز کہ کیت بیان کرده شود از اسودت و انشا خود از
 سود بدست ای شہر پناہ کہ محیط باشد شہر مدینہ
 ہر دو مسلم اند ای ہر گاہ مصلحتاخرین آید جزئین صادق آید
 حکم و مصلحتاخرین ہر دو موضوع است و ہر گاہ کہ صادق حکم بر افراد
 موضوع پس صادق آید این حکم بر جمیع افراد یا بر بعضی آن ہر دو
 تقدیر صادق آید حکم باشد بر طبق افراد آن و آن مصلحتاخرین
 بگذران قطعی است و همچنین اگر ہر دو موضوع شود از لحاظ
 موضوع کہ ہر دو چون الامامی ہر دو اگر ہر دو ہر دو موضوع و مجرول
 واقع شود از مصلحتاخرین اطرافین نامند چون الامامی مصلحتاخرین
 برای تحصیل ہر دو طرف اگر ہر دو ہر دو یکی از ان عدلی
 باشد اگر گوی کہ با وجود عدم جرح و سب و تقیہ زید اعمی و در
 تقیہ محدود گویند خواہم گفت کہ این تقیہ محدود معقول است
 و مصلحتاخرین و از نیما علم شدہ تقسیم مضمون بیان نہ کہ اگر معنی
 سب ہر دو باشد پس مصلحتاخرین والا مصلحتاخرین و مثال محدود مصلحتاخرین
 و مصلحتاخرین سالی گذشت زیرا کہ اعمی سے آن ہم تقیہ بالبرکت
 و در لفظاخرین سب نیست و مثال محدود مصلحتاخرین و مصلحتاخرین
 معقول الامامی مصلحتاخرین و ذمیہ لاجی اسم شخصی باشد مردی عمری علیہ

خوانند فصل موضوع اگر در تقیہ تجلیہ جزئی مستقیق باشد آن تقیہ اشخصیہ
 خوانند چون زید نویسنده است و زید نویسنده نیست و اگر کلی باشد
 پس اگر میان کیت افراد نگردہ اند آن تقیہ را محصلہ خوانند چون انسان
 نویسنده است و انسان نویسنده نیست و اگر میان کیت افراد
 نگردہ اند آن تقیہ محصورہ خوانند و این چهار قسم است موجبہ کلیہ
 سالیہ کلیہ موجبہ جزئیہ سالیہ جزئیہ فصل قضایای اشخصیہ در علوم
 معتبر نیست و تقیہ مصلحتاخرین محصورہ جزئیہ است پس قضایای معتبرہ
 در علوم حکمیہ محصورات اربعہ است فصل حرف سلب تقیہ چون جزو
 محمول شود آن تقیہ را معدولہ خوانند چون زید نا نویسنده است
 و اگر جزو نشود آنرا محصلہ خوانند چون زید نیست نویسنده فصل نسبت
 محمول با موضوع خواہ با ایجاب خواہ بسبب شاید کہ ضروری باشد یعنی
 مستحیل الانفکاک باشد آن را تقیہ ضروریہ مطلقہ خوانند چون کل
 انسان حیوان بالضرورۃ ولاشی من الانسان کسبح بالضرورۃ و شاید
 کہ سلب ضرورت از ہر دو طرف باشد آن را ممکنہ خاصہ خوانند

مطلوبہ کہ درین فصل ہم قدر موافق قضایای موجبہ نے نماید و تقیہ کہ مشکل باشد بر جت آنرا ہر دو خوانند جت اشتغال آن بر جت و باہر گویند جت اشتغال آن ہر دو ہر دو
 جزو ہر دو آن جت است و تلون و نامند جت اشتغال بر زوج جت نومی از کیفیت است ۱۲ سہ بہ این لازم است کہ اگر از حکم کرده شود تقیہ لاجم استحال طرفین ای
 نسبت ایجاب و سلب بیان طرہ کہ حکم کرده شود در آن کہ آن ہر دو محال نیستند ۱۲ سہ گفت معطل باشد تا مثال شود اما شکم و مذا علم ۱۲ سہ جت صحر افراد
 موضوع مبین کیت آن سہ ای محال باشد اینکہ نباشد این نسبت میان موضوع و مجرول برابر است کہ ایجابی بود یا سلبی ۱۲ سہ خصوص مصلحتاخرین العادۃ ۱۲

صداق بر آنست که باشد اخر صادق آید بر جمیع افراد ام یار جمیع تقادیر آن و این کوه نیست و در بعضی موارد چون کل سان ناطق و بالعکس صدق کیو جت خصوصیت موده است
 و در عکس مزبور است از لزوم و عدم تخلف از اصل و در جمیع موارد بجز آنی مرآة الشرح ۱۰ صحت جواز عموم موضوع دو سالیه جزیه می چنانکه مثالش در متن مذکور است
 و عموم مقدم در شرطی چون قد لا یكون اذا كان الشیء حیوانا کان انسانا پس اگر سالیه جزیه منسک شود پس نیست خالی از اینکه عکس آن یا سالیه جزیه بود یا سالیه کلیه
 و در اصل سلب هم از بعضی اخص یا بر بعضی تقادیر آن لازم آید ماین با کوه نیست کلا لایق و در مثال عکس صادق نباشد چرا که وقتیکه جزیه صادق نیاید کیه صادق نخواهد بود

پس آنکه ظاهر است پس اصلا سالیه جزیه منعکس نشود بذا
 خلاصه مانی مرآة الشرح ۱۲ صحت درین فصل مهم ندیس
 سره به بیان تناقض که از احکام تقضیاست می پرانند
 آن عبارتست از دو امر اعم است از یک مغز باشد یا قضیه
 که یکی از آن دو امر رفع لغز دیگر باشد پس آن هر دو لغز تقضی
 باشد برین هیچ که هر یک از آن دو تقضی دیگر بود چه در موضوع
 تقضی رفع است و در رفع تقضی رفع است ۱ صحت ای محمول
 مخالفت با سالیه سبب برین هیچ باشد که یکی از دو تقضی جزیه
 بود دیگر سالیه با مطلق سالیه بل وقتیکه سلب رفع عین
 ایجاب باشد ای سلب بر عین آن ایجاب دارد و شود نه بجز
 دیگر سالیه آن پس مطلق اختلاف با سالیه سلب موجب تناقض
 نیست تا وقتیکه دارد و شود سلب بر آن چیز که در شده است
 بر آن ایجاب بذا خلاصه مانی مرآة الشرح ۱۲ صحت بزی ای یک
 آن هر دو قضیه کلیه باشند یا جزیه تناقض واقع نخواهد شد
 جت مجاز کذب و کلیه و صدق و جزیه و در او که در موضوع
 در آن اعم از محمول باشد چون کل حیوان انسان و لا شئ
 من الحيوان بانسان گویان هر دو کاذب اند و چون بعضی
 الحيوان انسان و بعضی الحيوان لیس بانسان گویان هر دو
 صدق اند بذا ترجمه فی القلبي ۱۲ صحت هر گاه دو قضیه جزیه
 باشد اختلاف جت مزور است چرا که قضیین متحد و جت
 باشد تناقض نخواهد بود بنا بر کذب مزور جزیه و ضروریه
 سالیه در ماده امکان خاص چون کل انسان کاتب بالضرورة
 و لیس کل انسان کاتب بالضرورة که این هر دو کاذب اند برای
 اینکه سبب کاتب برای فردی از افراد انسان ضروری
 نیست و سلب کاتب از آن افراد صدق مکتب عامه موجب
 و مکن ماند سالیه در آن چه امکان سلب را رفع ممکن ایجاب
 نباشد محمول انسان کاتب با امکان لیس کل انسان کاتب

تسان صادق شود بعضی انسان حیوان نیز صادق شود زیرا که موضوع
 و محمول با هم متلاقی شده اند و ذات موضوع و شاید که محمول
 اعم باشد پس در عکس کلیه صادق نباشد و سالیه کلیه کنفسها
 منعکس شود چون ضروریه باشد مثلا هر گاه که لاشی من الانسان
 محجز بالضرورة صادق باشد لاشی من الحجر بانسان بالضرورة صادق
 باشد و سالیه جزیه عکس ندارد زیرا که لیس بعضی الحيوان بانسان
 صادق است و در عکس وی لیس بعضی الانسان سحیوان صادق
 نیست فصل تقضی قضیه قضیه دیگر باشد که با وی در سلب
 و ایجاب و در کلیت و جزیت و جهت مخالفت باشد بجهتیه که صدق
 هر یک لذاته منزوم کذب دیگری باشد و کذب هر یک لذاته
 مستلزم صدق دیگر باشد پس تقضی موجب کلیه سالیه جزیه باشد
 و تقضی سالیه جزیه موجب کلیه باشد فصل قضیه شرطیه متصله
 لزومیه باشد اگر اتصال یا سلب اتصال ضروری باشد چنانکه گذشت
 و اتفاقیه باشد اگر اتصال با سبب وی ضروری نباشد چنانکه اگر

با امکان پس ظاهر شد این در صدق جت و در وجهات ضروریه در القلبي ۱۲ صحت در در مساوی این امر ظاهر شد که در آن بیعت و کم جت اتحاد قضیین در
 تناقض نرماست و این اتحاد در وقت گفته کرده اندین بر مطلق نظم کرده است و در تناقض پشت و عدت نرما و این و عدت موضوع و محمول امکان و عدت
 نرما را نه است جز گوئی با وقت و فعل است لذا از زمان ۱۱ صحت با که تان دو قضیه خصوصیات و صدق جت بودن آنها در وقت جزئیات در حقیقت از خصوصیات ۱۲
 عکس این نفس در اقسام شرطیه و اوقات است که بیعت و سلب حکم در آن در حکم است ۱۲

لے تحت از مشترک میان هر دو جزئی یعنی اسند لال کرده شود درین بدین پنج حکم برای امری ثابت است و مستحق منتقل میشود و جانبی آن فرخنا بر
 یا در شرف آن است بر برای آن که هر دو آن وقت قیاس و مقیاس میله اول و مقیاس فرخ و دامرے و اگر مشترک باشد میان هر دو علت
 باشد که اسند و شکمین قیاس را اسند لال شاہ بر غائب می گویند پس فرخ غائب است و اصل شاہ بدین اخطا مانی مرآة الشرح ۱۲ لے یعنی شراب
 فرخ و جد آید که از جرب و جز آن گیرند ۱۲ لے شراب انگوری یا مطلق شراب مست کننده و اول مختار خفیه است و ثانی مختار شافیه و صاحب
 تائوس گوید اصح آن است که مطلق باشد

چون زمانی که آیت تحریم فرموده نازل شد
 شراب انگوری در سینه نبود بگو شراب فرخ بود
 بگذاشت مرآة الشرح ۱۲ لے الاصل اولون قیاس
 مفید ظن اجبت این کو خصوصیت اصل شرط
 علیت باشد خصوصیت فرخ مانع بود ۱۲
 لے از قید رزم خارج شد استقر اول قیاس
 زیرا که مقدمات هر دو اگر چه عادی اندکن
 لازم نمی آید از آنها مطلوب رزم از علم حکمت
 و مطلوب نمی شود بنابراین در میان قیاس افراد
 شش تا قس در میان حکم کلی چنان که استقر
 تخلف است برای امکان تخلف در بعضی رزم
 ملائمت میان تحقق حکم جزئی و تحقق آن
 در جزئی آن چنان که در تمثیل است بدین مثال
 آن کو خصوصیت اصل را نمی باشد جزئی که
 از آن است در تخم تحقق شود ۱۲ اولی بعد
 الماجد سدر لے در قیاس برابر است که در
 سانه بود چنان که در مخطوطات باقی چنان که در
 قیاس مشمول ۱۲ لے آن را می شرطی خوانند
 اهم است ازین که از شرطیات صرف مرکب شود
 چون کما کانت الشمس طائفة فالنهار وجود
 کما کان النهار موجودا فانام عقلی و کما کانت
 الشمس طائفة فالعالم سخی یا در عمده و شرطیه
 ترکیب پذیر بلکه کما کان ذالشیء اف ت
 کان حیرا تا اول حیران جسم کما کان ذالشیء
 ان تا کما حیرا تا حیرت شمال
 آن بر شرطیه ۱۰ انما نش بر بزرگ

که انسان و بهائم و طیور اند بر حال حیوان که کلی ایشان مست سوم
 تمثیل که آن اسند لال است بحال جزئی بر حال جزئی و دیگر چنانکه گوئی
 بنید حرام است بنا بر آنکه خمر حرام است زیرا که هر دو جزئی مسکر اند فصل
 استقر اول و تمثیل مفید ظن باشند و قیاس مفید یقین باشد
 پس عمده در باب تحصیل تصدیقات قیاس است و آن عبارت است
 از قول مولف از قضا یا که لازم آید از وی لذاته قول دیگر چنانکه گوئی
 عالم متغیر است و هر چه متغیر است حادث است پس لازم آید که عالم حادث
 باشد و قیاس بر دو قسم است یکی اقترانی که در وی نتیجه یا نقیض نتیجه
 بالفعل مذکور نباشد چنانکه مذکور شد و دوم استثنائی که در وی نتیجه
 یا نقیض نتیجه بالفعل مذکور باشد چنانکه گوئی اگر این آدمی باشد
 حیوان باشد لیکن آدمی است پس حیوان باشد لکن حیوان نیست
 پس آدمی نیست فصل قیاس قهرانی یا حکمی باشد یعنی مرکب از حملیات
 یا غیر حکمی باشد و قسم اول اظهر است پس بروی اقتصار کنیم و آن بر
 چهار نوع است زیرا که نسبت میان موضوع و محمول چون محمول باشد

برین دو جز است بدین اخطا مانی شرح الشریع الیزوی و مرآة الشرح و تمهید علی
 که این را می گویند اسند و کما کون ۱۲ مستند ۱۰

لحمت بودنش مخالف برای شکل اول در هر دو مقدمه ای مغز و کبری چه مقدمه در اصطلاح منطقیان آن قضیه را گویند که جز و قیاس گردانید و شود
حس تقدم این بر مطلوب پس بعد از اول به نسبت اشکال مثلث بود پس ازین سمت نهاد شده در مرتبه رابع و ضروب آن هشت است بذا ترجمه مانی مرآة الشرح
۱۲ لایه و این شکل از شکل اول قریب تر است در بودن آن طبیعی بسبب اشتغال اشرف مقدمه و اشرف و طرف مطلوب آن موضوع است پس گویا که این
در درجه قریب است از اول و از همین جهت در مرتبه ثانی واقع شد چه این موافق است برای اول در اشرف و مقدمه که آن صغری است و مشتمل بر اشرف
و طرف مطلوب و آن موضوع است تا اینکه موی
کرده اند بعضی از منطقیان که شکل ثانی بین لایه
و مشابه شکل اول است در انتاج کلی و آن
اشرف است از جزئی و سوال شکل ثالث نتیجه
ایجاب است و آن اشرف است از سلب پس چرا
در مرتبه ثانی نهاده نشده جواب شکل ثالث نتیجه
ایجاب جزئی است در سه ضرب و کلی اگر چه سلب
بود اشرف است از جزئی اگر چه موجب بود بنا بر این
که در معلوم افق و اضبط است و دیگر آن که اشرف
ایجاب از یک جهت است در اشرف کلیت از چند
جهت برای اینکه شکل ثانی محتمل مغز بود اگر چه
بجانب مطالب اولیه باشد تا فایده بگذرانی مرآة
الشرح ۱۲ لایه چه مغز اگر سایه بود مغز تحت
اوسط مندرج نخواهد بود پس حصول انتاج صورت
نهیند بنا بر آن که کبری طایفه می گذر بر آن چیز که
بجای آن اوسط ثابت است که آن محکوم علیه بایر
ست اصغر و بتقدیر بودنش و سالبه حاکم است که اوسط
مغلوب اصغر است پس اصغر در آن چیزه که ثابت
ست برای آن اوسط داخل باشد پس محکم بر آن
چیز که ثابت است برای آن اوسط متعدی جانب
اصغر شود پس نتیجه لازم نیاید بذا ترجمه مانی
القطبی ۱۲ لایه چه اگر جز بود اصغر تحت اوسط
مندرج نه شود برای این که این وقت که حکم بر
بعض افراد اوسط باشد و جائز است این که آن بعض
غیر بعض اصغر باشد پس لازم نیاید از حکم بر آن
بعض بجز حکم بر اصغر بدان چیزه چنانکه کل انسان
حیوان و بعض حیوان فرس صادقی نیست بذا

احتیاج اقتضا متوسطی که او را با هر دو طرف نسبت باشد تا بواسطه و
نسبت میان موضوع مطلوب و محمول آن معلوم شود آنرا حد اوسط

خوانند چنانکه موضوع مطلوب را اصغر خوانند و محمول وی را اکبر
و حد اوسط اگر محمول شود اصغرا و موضوع شود اکبر را شکل اول

خوانند و اگر عکس بن باشد آنرا شکل رابع خوانند و اگر محمول نشود
هر دو را آنرا شکل ثانی خوانند و اگر موضوع باشد هر دو را آنرا شکل

ثالث خوانند فصل شکل اول را شرط انتاج آن است که صغری وی
یعنی قضیه که مشتمل بر اصغر است مرتبه باشد تا افراد اصغر و اوسط

مندرج شود و کبری وی یعنی قضیه که مشتمل بر اکبر است کلیه باشد تا
حکم از اوسط متعدی با صغر شود به یقین پس صغری شکل اول همیشه جز

باشد و کبری وی کلیه ضروب نتیجه وی چهار است اول موجبیت
کلیتین نتیجه موجب کلیه باشد دوم موجب جزیه صغری یا موجب کلیه

کبری نتیجه موجب جزیه باشد سوم موجب کلیه صغری یا سالبه کلیه کبری
نتیجه سالبه کلیه باشد چهارم موجب جزیه صغری یا سالبه کلیه کبری نتیجه

خلاصه مانی مرآة الشرح ۱۲ لایه که موافق است با اول در ایجاب کبری و جهت انتاج آن بولے جزے پس اول به نسبت ثانی ایجاد باشد
نهاده شود در مرتبه ثالث و مغز و آن شش است بکذا فی مرآة الشرح ۱۲ لایه درین فصل شرائط مصنف در بیان انتاج شکل
اول دوم سوم که چنانچه در مغز و نتیجه درین هرست فرود و اهرم ذکر می سازد و محمد زکریا ۱۲

نیاید که گریه و آن نقیض نتیجه است پس باطل شد پس نتیجه حق باشد چون کل انسان حیوان و کل انسان ناطق و بعضی حیوان ناطق صادق و اکثرین صادق نیاید نقیض آنکه لاشی من حیوان ناطق است صادق آید و نتیجه قسم عدم شود باصغری یا چون گفته شود کل انسان حیوان و لاشی من حیوان ناطق نتیجه و بد لاشی من الانسان ناطق و آن صادق است پس آن چیز که منافی و باشکاذب بود پس نقیض باطل شد و نتیجه حق گردید و لاشی علی هذا باقی القلوب هذا خلاصه ما فی المرأة المشرحة ۱۲ که در ظاهر قوم است که شکل ثانی و شکل ثالث اگر چه یکس گریه یا صغری را صحیح معانی شکل اول میشود اما وقتیکه مومن خاص بر موضوعیت و مجرول خاص لمجربیت باشد راجح خواهد شد مثل الانسان کاتب و لاشی

من الناس مجرد الا بودن تا لیفت بر غیر نظم طبعی لازم آید ۱۱
کله تا این که شیخ ابو نصر قریبی و شیخ ابو علی بن سینا این
شکل را از اعتبار کردن در علوم و حجت ساقط کرده اند و از
جنت عدم اند راجح همین گشت این شکل در طبع البه و در
انتاج اسفم پس لیمنا ظاهر این بعضی از تقییم هم این را
خارج کرده اند و از غایت ما فی امرأة المشرحة ۱۲ و اما
افاده للتعمل علی سبیل الایمان و الاقتصار بذکرش می بردیم
بدانکه شرط شکل رابع محسب کم و کیف با ایجاب مقدر متین
ست با کلیت صغری یعنی وقتیکه مقدر متین موجب باشد
صغری کلیه بود گریه اعم است از نیکگی بود یا جزئی یا
اخلاف مقدر متین است با کلیت لعمدی المقدر متین ای
وقتیکه مقدر متان مختلف با ایجاب و سلب باشد ضرورت
که صغری یا یکی که باشد پس باین اشتراط هشت ضرب
از شان نزده ضرب هفتم عقلی افتاد و آن موجب جزیه صغری
یا موجب کلیه گریه و سالبه جزیه صغری یا سالبه کلیه گریه و سالبه
جزیه گریه و موجب جزیه صغری یا سالبه جزیه گریه و سالبه
جزیه صغری یا موجب جزیه گریه است و هشت ضرب باقی ماند
و از آن یعنی اول دو دم نتیجه ایجاب جزئی است و سوم نتیجه
سلب کلی و باقی پنج ضرب نتیجه سلب جزئی است و تفصیل
ضرب هشتم که نتیجه برین پنج باید دانست که اول موجب
کلیه صغری و موجب کلیه گریه چون کل انسان حیوان و کل
ناطق انسان و دوم موجب کلیه صغری و موجب جزیه گریه
چون کل انسان ناطق و بعضی حیوان انسان و سوم سالبه
کلیه صغری و موجب کلیه گریه چون لاشی من الناطق و کل
ناطق و چهارم موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چون
کل انسان حیوان و لاشی من الانسان و پنجم موجب جزیه صغری
و سالبه کلیه گریه چون بعضی حیوان کاتب و لاشی من الحيوان

جزئی و آن سه که نتیجه ایجاب جزئی است اول موجبین کلیتین چنانکه همه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

جزئی است اول موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چنانکه همه ب ج
است و پنجم از ب نیست دوم موجب جزیه صغری و سالبه کلیه گریه
چنانکه بعضی ب ج است و پنجم از ب نیست سوم موجب کلیه صغری و
سالبه جزیه گریه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب آ نیست و

نتیجه هر سه ضرب این است که بعضی ج است و بعضی ب ج است و بعضی ب آ نیست و
است از طبع پس در اینجا و در دیگر اما قیاس استثنائی بر دو قسم است یکی
اتصالی دوم انفصالی اتصالی است که مرکب باشد از متصله و نزومیه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

جزئی است اول موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چنانکه همه ب ج
است و پنجم از ب نیست دوم موجب جزیه صغری و سالبه کلیه گریه
چنانکه بعضی ب ج است و پنجم از ب نیست سوم موجب کلیه صغری و
سالبه جزیه گریه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب آ نیست و

نتیجه هر سه ضرب این است که بعضی ج است و بعضی ب ج است و بعضی ب آ نیست و
است از طبع پس در اینجا و در دیگر اما قیاس استثنائی بر دو قسم است یکی
اتصالی دوم انفصالی اتصالی است که مرکب باشد از متصله و نزومیه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

جزئی است اول موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چنانکه همه ب ج
است و پنجم از ب نیست دوم موجب جزیه صغری و سالبه کلیه گریه
چنانکه بعضی ب ج است و پنجم از ب نیست سوم موجب کلیه صغری و
سالبه جزیه گریه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب آ نیست و

نتیجه هر سه ضرب این است که بعضی ج است و بعضی ب ج است و بعضی ب آ نیست و
است از طبع پس در اینجا و در دیگر اما قیاس استثنائی بر دو قسم است یکی
اتصالی دوم انفصالی اتصالی است که مرکب باشد از متصله و نزومیه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

جزئی است اول موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چنانکه همه ب ج
است و پنجم از ب نیست دوم موجب جزیه صغری و سالبه کلیه گریه
چنانکه بعضی ب ج است و پنجم از ب نیست سوم موجب کلیه صغری و
سالبه جزیه گریه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب آ نیست و

نتیجه هر سه ضرب این است که بعضی ج است و بعضی ب ج است و بعضی ب آ نیست و
است از طبع پس در اینجا و در دیگر اما قیاس استثنائی بر دو قسم است یکی
اتصالی دوم انفصالی اتصالی است که مرکب باشد از متصله و نزومیه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

جزئی است اول موجب کلیه صغری و سالبه کلیه گریه چنانکه همه ب ج
است و پنجم از ب نیست دوم موجب جزیه صغری و سالبه کلیه گریه
چنانکه بعضی ب ج است و پنجم از ب نیست سوم موجب کلیه صغری و
سالبه جزیه گریه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب آ نیست و

نتیجه هر سه ضرب این است که بعضی ج است و بعضی ب ج است و بعضی ب آ نیست و
است از طبع پس در اینجا و در دیگر اما قیاس استثنائی بر دو قسم است یکی
اتصالی دوم انفصالی اتصالی است که مرکب باشد از متصله و نزومیه

ب ج است و همه ب آ است دوم صغری موجب جزیه و گریه موجب
کلیه چنانکه بعضی ب ج است و همه ب آ است سوم صغری موجب
کلیه و گریه موجب جزیه چنانکه همه ب ج است و بعضی ب
است پس نتیجه این هر سه ضرب بعضی ج است و آن سه که نتیجه سلب

۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰

هراکة المنطق. بسم الله الرحمن الرحيم. حامد ومصلياً چون در زمان سابق سیدک هزار و صد و پنجاه چهار مجری حسب درخواست شائقان شرعی عربی بر تن متین ایسا خوچی می
بمنزه نوشته شد اکنون بر طبق ایمای جناب میر حسن صاحب مدلوله سهیل آن بعبارت فانی سلیس نموده مرآة المنطق نام گذاشته شد تا بعلوم بتدریج بوجوه حسن در آید و با نظر
التوفیق سه قول نموده اشاره عمد در لغت ستودن و در اصطلاح شایسته بر زبان گفته شود بقصد تعلیم و این تعریف اولی است اما حکم در عباراتیه از هندی نوشته که الحکم هو اللفظ
بالجلیل علی وجه تنظیم چه تحریر و غیره داخل می ماند و التوجه به کتب الوجود الی الفصح الشیرازی ۱۱ سه قول که توفیق در منتخب یعنی دست دادن و عدد کردن کی با بکار
در اصطلاح حکماست و هر گز اندین تمام اسباب و باب مسبب
باینطور که عقل و غیره بسوئے معرفت اوز بان بحد و فکر و تدبیر
احضار عبادت و نزو متکلیفین پس معنی آن خواندن بطاعت یا
دادن طاقت بدان لهذا در شرح ترفیض مستعمل نیست ۱۱ سه
قول به هدایت طریقه که هدایت لفظ مشترک است مثل همین در
دو معنی یکی راه نمودن دم رسانیدن مطلوب بکذا قال سعد
المنذ ذلک ین التفتانالی در حاشیه کثرت و مختار معتزله
معنی دوم است و مختاراً شعریه معنی اول در ترجمه معنی آخر
نوشته و آن عدم اطلاق عند اطلاق بقرینه مقابله در
قول تمالی یهدی کن کذا و یهدی من ایشا در اطلاق معنی اطلاق
ست ۱۱ سه قول به تحقیق که غیر راجع بسوئے لفظ است
ست نه بجهت حق و اتمام در کشف بسوئے در اول الکندن
و نهایتند و آنچه در اول الکندن است تالی در منتخب
آنچه در اول الکندن ظاهر باشد یا بشر اکثر استعمال ادر غیر
باشد ۱۲ سه قول و فصلی که مراد و بصوت این بها طلب
رحمت است چه نسبت کن بعد است و آن از اتباع بدلیل
قول علیه السلام من سلک علی طریقی فهو اکی و عزت بالکفر ایشان
و نزدیکی و فرزندان کذا فی المنتخب ۱۲ سه قول با بعداً
بعد از ظروف زمانیه موقوف الی انصاف است و مضامین
الیه مقدوره و است نه نسبتاً نمیا لهذا معنی علی العلم ست ۱۱
سه قول نموده رساله که بده و بده و غیر بها خویش اند
برائے مشار الیه هستی و این بها اشاره بسوی قربت حاضر در حق
ست از الفاظ معنی نه موجود خارجی چه بحسب عادت محسوس
نمی باشد مگر یک صفت یاد صفتی خواه دید چه قبل تصنیف
گفته باشد یا بعد تصنیف اشاره بسوی حاضر ذهنی است
هاز استرلا المعقول منزله الحسوس بکذا قال الی الفصح الشیرازی در

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ ط

قال الشيخ الامام العلامة افضل العلماء المتأخرين
قدوة الحكماء الراسخين اثير الدين الیهري طيب
الله ثراه وجعل الجنة مثواه فحمدا لله على توفيقه
ونسأله هداية طريقه والهام الحق بتحقيقه
ونصلي على محمد وآله وعترته اما بعد فهذه رسالة
في المنطق اوردنا فيها ما يجب استحضاره لمن يبتدأ
شيثا من العلوم مستعينا بالله انه مفيض الخبر
والجود ایسا خوچی اللفظ الدال بالوضع على

<p>نمود چنانچه کلیت و جزئیت و در سبب معقولات ثانیه که مجادیش در خارج نیز بود مثل حیوان و انسان و عرض ازان حفظ ذهن از خطاست ۱۲ - ۱۲ - ۱۲ - ۱۲ اللهم اعظم لکاتبها و لمن سعی فیہ و لو اذ یهد اجمعین</p>	<p>۴ ست و اسطوستانی و معلم اول و آبی نصر فازاری معلم ثانی قول المنطق آه و المنطق یا مصدر یکجست دیا ظرف و مراد این جا علمی است که آن آه لیست با قوانین که رعایتش ذهن لاذخا در فکر باز و در مقام آیین علم علم میزان و علم صناعت هم ست ۱۲ و نشر اعلم موقوف علم منطق در مذنبی معقولات اوست است که مقابل آن امری در خارج</p>
--	---

حاشیه ملاجلال گویم چون از نباشد که شانه بجانب بجهت خارجی بود و صفحات مرسومین قبل اطلاق او بجز در اذیه اسکل فانه و السلام ۱۱ سه قول که ایسا خوچی ای بنا بحث ایسا خوچی دور
لفظ یونانی قدر است و معنیها بعبقیرم قائلوا هو الورد الی قوله تحت اوراق و البصیر علی اللفظ مرکب من ثلثة الفاظ ایسا خوچی معنی انت ما يوجد الی العلم بالصواب هذا سمعته عن الیاساتفة
غیر ملا حظتی فی کتب العین و کان هذا اللفظ منقولاً و ان کور قال قول نوشته سماه ایسا خوچی جید نیست بلکه اطلاق این لفظ بر کلیات غرض و شفا و اشارات و غیره آمده فانه ۱۱ سه
تولوا لفظ الدال که الدلائل یا لیم من الادلک به الادلک یعنی آورد الوضو تخصیص شمی حتی اطلاق الی الاطلاقاً محیا فانه من الادلک الف و در عنوان علم منطق از حکمت اختلاف
اصن و ادله شریعتین و ناضین و در حدیثی مذکور و حکم بودندی اشتراقیین که بر روشنی دل مانند صوفیه معلم تلازمه بودند و هم مشایخین بجهت متکلیفین و فلاطون اشتراقی ۴

له قول بالنسبة الى زيد عمرو و كان سوال كذا في ان زيد فقط شد استهسي سال ان تمام ما بهيت كه نفس زيد است هم يميني كذا استفاد حقيقة زيد و كذا غير هم سازی باشي پرسنده از نام حقیقت آنها كه مشترك است در میان آنها جواب كی خواهد بود یعنی انسان و ان قول علامه چنانچه مستعاد میشود كه پرسنده از ما بهیت زید و عمرو و غیرهما پرسلا ما بهیت ایشان كه مشترك است در میان ایشان و نیز خاص بود هر كی از آنها پس در جوابش گفته شد انسان هم تمام ما بهیت ایشان است كه مشترك است میان همه و نفس همه واحد است كان ان سب للمهم ان يذكر تعريف النوع على وجه يفتي النوع استند و ان شامع ليكون جامعاً شرح عربی له قول عربی فانه حال است از مواب یعنی واقع در جواب این سوال كه كلام شئی است این چیز در عالمك بذات خود است قطع نظر از عوارض و ظاهر آن است كه متعلق ای شئی باشد فافهم ۱۲ ف

كالحیوان بالنسبة الى الانسان والفرس هو الجنس
ویرسم بان كل مقول على كثيرين مختلفين بالحقائق في

جواب ما هو و اما مقول في جواب ما هو بحسب الشركة و

الخصوصية معا كالانسان بالنسبة الى زيد و عمرو و غيرها

وهو النوع و یرسم بان كل مقول على كثيرين مختلفين

بالعد دون الحقيقة في جواب ما هو و اما غير مقول في

جواب ما هو بل مقول في جواب ای شئی هو في ذاته و هو لذی

يميز الشئی عما يشارك في الجنس كالناطق بالنسبة الى الانسان

وهو الفصل و یرسم بان كل يقال على الشئی في جواب ای شئی

هو في ذاته و اما العرضی فهو اما ان يمتنع انفكاك عن اما هية

وهو العرض اللازم اولا يمتنع وهو العرض المفارق وكل واحد

متما اما ان يختص بحقيقة واحدة وهو الخاصة كالضاحك

بالقوة اوبالفعل للانسان و یرسم بانها كلية يقال على ما

تحت حقيقة واحدة فقط قولاً عرضياً و اما ان يعم حقائق

فصل را برنگاه نسبت كی نوع درین حال فصل را مقوم هم مع هم
و فتح قاف و تشدید و كذا یعنی راست كنده تمام نهند و قاف كی
منسوب سازی از بسوی پیش حاصل مع هم در فتح خاد كس و تشدید
صاد یعنی گرواننده گویند و وجه تسمیه آنكه افضل من شانه بهیت
نوع راست نیاید و كذا حقیقت جنس حاصلی نماند كی يك فصل
دو نوع را مقوم نماند و درین فصل ۱۲ له قول در
العرضی لازم آن بدانكه عرض لازم برود قسم است كی لازم وجود
چنانچه سیاهی رنگ اهل رنگ را یا لازم ما بهیت مانند فرد
بودن يك عدد فرد و دو چهار عدد و لازم ما بهیت
رأد و تعلق كی بے یعنی ظاهر كی محصور لازم و ملزومین
بدرهم حاصل كی چنانچه مقوم توجهیت و حقی ادر بر ادره من مقوم
كی باورد كی در كی بر میان این هر دو لازم است دوم غیر
بین اگر چنان بود كی در انبات لزوم احتیاج واسطه
مانند برابر بودن هر سه گوشه دو قائمگوشه مثلث را
بكذا صورت و دو واسطه بودن هر سه گوشه نصف
برای در بودن جزای مثلث نصف مربع قائم
عیست بكذا مربع [ ] مثلث قائمگوشه ۲ له قول و هو
العرضی المفارق آه مفارق باعتم جدا شونده و این عرض
هم بر چند قسم بود یا زایل گردد زودی مانند عرضی رخسار
مشرمند و نهدی رنگ روی ترسنده و یا بدیدرودن
حقیق و یا آن كه همیشه ماند مانند حركت چرخ
اگر چه ممكن است انفكاك آن ۱۲ ف
قول جمود آن است كه عرضی و عرضی متفارق
اند چه طبیعت عرضی اگر لا بشرط شئی گرفته
شود پس از عرضی نامند و اگر بشرط لا شئی
گیرند عرضی باشد كه مقابل جوهر بود و بشرط شئی عمل بود ۱۲ ع

مثلاً هر گاه پرسیده شود از ما بهیت انسانی و انواع دیگر جواب داده شود كه حیوان است و اگر
فقط از حقیقت يك نوع سوال كند حیوان جواب نباشد ۱۲ ع جنس است كه مشترك كلیات است تمامها چنانچه جزئیات ۱۲ ع فقط مستدك لادلائل محتمه و اما او دره لان اخذ العام
تعريف الخاص مرفوع ۱۲ ع مطلقاً خواه موجود و خواه لا موجود و خواه مشترك باخر ۱۲ ع خارج شریکین فی خصوص وصول مطابق ۱۲ ع القرب و البعد الاولی كما قرأ و الثاني البعد ۱۲ ع شامله كات
بجانب از او و غیر شامله ۱۱ اش له قول از تعریف خاصه برآمد برین قید ۱۲ ع شامله كان اوله ۱۲

مرآة المنطق ۱۰ قولنا اما ان يكون آه كذا تغية من كلام قيل اجنا بسوى دو مفرد مثل كند و بيته بهرگاه كه كسيب از نو كند و مفرد ما مند كند و دو جمله سبباً بند بشرطه است والا عليه و در مجزى عليه
 و قول الموضوع شرط است بخلات ما هو بشرطه متصله بودا كرو هر دو جزان نسبت اتصال بودا كرو نسبت نانات باشد متعدد نامند و هر تسير ظاهر است و تغية بحيلة لال يرسبت بودا كرو از اينها اند پس اگر ابله
 و تغية تذكر بودا ان كوشه است بجهت اشتغال بغيره خود تجزیه و كجاست و انما تيمم بالبطر و در قسم بود زمانى و غير زمانى اول از مشتقات اتصال ما تغية بى اى دوم عطف بمرکز كه اندر كجاست در قاضى است و در زمانى است
 الباطر است و در حى لفظه بخلاف آن موضوع نشده ۱۲ و كذا عليه غير زياد و فتح كره شده است بى آن كذا كره شود بى آن كجاست ۱۳ اگر باشد موضوع آن تغية بى آن كجاست كره شود زمان
 بر نفس طبيعت موضوعات پس تغية عليه بود نحو الحيوان جنس ۱۴ كذا
 الحكيم و تغية بر فرض موضوع بود پس اگر بيان كيت افزايد باشد اذ كل
 و بعضى از مفسره مسموه نامند و مسموه از مسمرت ۱۵
 فقه و اما بملية آه بلا شك مقرر تغية را مستقيم بر قسم كروانند مضموم و
 سورة و جمله و عليه را ذكر نكره و كذا كروان آورده اند و كذا لا سجد
 الدين تقاضاى و صاحب شمسية عجب الله بهار كجاست در سلم و سواى اين
 جماعت ديگر كجاست فن ييز فرموده اند كه تغية مضموم و اقامه است
 چنانكه بر سید شريف ۷ در حاشيه تحرير القواعد فرمايد كه فالحق
 انما تغية فى الاقامه و انما كذا بلفظ شرح كذا در بحر
 توجيه دست دريا بازده اند ليامل مقصود ترسيده اند و
 عايت كلام الانسان كه عليه خارج از اقامه است و كلام
 و در فقهنا يامى معتبره است و ترجمت بلا مرجع چه تغية و جمله
 معتبره نيست و انكروا كذا نيزى نوشته كه طابع كليه در
 خارج موجود نيست پس در معرفت احوال آن كجاست شود
 مناقصه كلام ادست در وجه عدم التخلد تغية تغية كه در معرفت
 احوال جزئيات كجاست نيست مؤلف گويد اگر در جزئيات كه موجودات
 ظاهر اند كمال نفس نشا نشود و در كلييات موجوده فى الانسان پس
 بلام شى كمال حاصل خواهد شد مگر كه گفته شود مواد از احوال در
 هر دو مقام الات مضموم بود و اذن حيث هو قطع نظر از ديگرى
 و قول سيد مغرب ۷ در حاشيه قطعي كه موجودات فضا طرد افزايد اند و
 طبيعت در ضمن آنها قه ييش و بغير وجه عدم اعتقاد عليه نمى تواند
 شد زيرا كه حكم در مضموم بر نفس حقيقت حاصله در وزن نمى بر
 جزئيات كه معلوم بالعرضى اند پس صلاحيت حكموم عليها شدن
 ندارد و كذا قال صاحب السلم و موجب اليه المحقق اللدلى و المعلم
 للمكروه العالى و هر حكم كه بر اى افراد ثابت بود ثابت است بر طبيعت
 واقفا علاوه آن كه حكم و در تغية بجزئى است نمى رسد جزئى و ديگر

زيد كاتب و اما شرطية متصلة كقولنا ان كانت الشمس طالعة
 فالنهار موجود و اما شرطية منفصلة كقولنا العدا اما ان
 يكون زوجا او فردا فالجزء الاول من الحلية يسمى موضوعا
 والثاني محمولا و الجزء الاول من الشرطية يسمى مقدما و
 الثاني تاليا و الفضية اما موجبة كقولنا زيد كاتب اما سالبية
 كقولنا زيد ليس بكاتب و كل واحد منهما اما مخصوصة كما
 ذكرنا و اما كلية مسورة كقولنا كل انسان كاتب و لا شى من
 الانسان بكاتب و اما جزئية مسورة كقولنا بعض الانسا
 كاتب و اما مبهمة كقولنا الانسان كاتب و المتصلة اما لزومية
 كقولنا ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود و اما اتفاقية
 كقولنا ان كان الانسان ناطقا فالخمار ناهق و المنفصلة
 اما حقيقية كقولنا العدا اما زوج او فرد و هو مانعة الجمع
 و الخلو معا و اما مانعة الجمع فقط كقولنا اما ان يكون هذا
 الشى حيا او شجرا و اما مانعة الخلو فقط كقولنا اما ان يكون

مراود موضوع مطلق تصور محل است در منطق و در جدم اعتبار بمله بيان ميرن است فالجزء للمصالحات لافيه و انما علم بالصواب ۱۲ قولنا انما الجمع و الفروها آه بى كذا تغية و منقوله بر سره بود
 ادل آنكه در حكم منقذات در بود جز باشد هم در صدم و در كسيبها نچه زمانات اين نوج و فرد است و هر كجاست نوج باشد و نچه بود و هر كجاست نوج باشد نوج خواهد بود بيقين و اين امانت اليج و الخلو نمانند بكم
 بود جز مانع يكند بچنين دفع هر دو ۱۳ عهه اگر كذا شته شود بيان چنگل افراد و موضوع و هر صيغه منقول انها مانع بكم بچنين نوز شق ۱۳ عهه الحكيم كره شود در ان همدى يك تغية بر تغية
 تغية

مرآة المنطق له ابن قاضي من مكنون زبدة في كورج ۱۲ له مرآة من مفضل ابن حاصلة شيا بکلت انوار صاحب احمد بول زمانه و در جيون ۱۳ له قوله ذات اجزا ۱۱ کما هی
 طلب میشود از منصفه طلقه از ناله و تیشه بر که چکری است از حد تغیر فرزند که چکری صاحب شری در جامع الحقیقی تعریخ کرده دوران کلام است به الفصاح نسبت و احوال است و اکثر از روشی غیر متصور حق
 بهین است و در علم ۱۱ له قوله الحد و اما انما اقصی به اعداها ما است که زمانه میشود و ذات در علم جامع اجزای آن نخواستن که نفس نفس شخص خلقت چه در سوس و در نگاه کنی که از کوه کرده و در
 عدواقی نسبت است که نسبت آن چه در بروج و در کون کوزت جمع هفت میشود و عدد مساوی شش که نفس سه نکت ادو سوس یک بعد جمیع هم باز شش کرده و در اواز اجزا اجزای مجموع که در ان
 که نیستند آن کور که گانه بود که نصف ثلث در ربع و شش و سوس در ربع

فرض و تسع باشد ۱۲ له برگاه فارغ شده از زبان تمام تغیر منوع
 که در ۱۱ این و در بیان تغیر شش است بقوت یون شخت و دیگر
 بود ۱۲ له تمیذیاج و سلب بنا بر است که اختلاف در ذیلا در غیر سلب
 و ایجاب ذات نفس کلام چند چنانچه که بر پایه و سلب و دیگر طریقه ۱۳ له شده
 ذکر است اختلاف است که یک یک دیگر این اختلاف هفت مذکوره
 در دو تغیر که منوع است شخص همین بود که بعد اتفاق آن هر دو در صحت
 همانند مذکوره ۱۲ له صحت کلامی ناکه معنی تعریخ باله و صحت
 بر قانون تا قس ۱۲ له قوله کون کل الشیء من حیثه کثیر
 است و قوله بعض الان ان آه مثال تعین او است و لیس هو مجرد
 کثیره بل در میاری ان آه که اختلاف کلیت و جزئیت باشد
 و ایجاب و سلب شوا است و در تناقض ۱۲ صحت کلامی یعنی کلامی است
 و در ذات مذکوره مشروط است نفس یک صحت منتهی ساخته و ان هر دو نسبت یک
 باشد چه هرگاه که نسبت و در بود اتحاد و هم دست و در بزرگوار اختلاف کما بین
 امور اختلاف نسبت حاصل آید و در صحت کلامی برین معنی است
 علی الترتیب ذیله تا بعد و در سلب کما در مذید تمام و در سلب کما در مذید تمام ایلا
 و در سلب تمام نه از یک در سلب معنی السوق و سلب بعباد بالکافی الذی از ذید
 البرعزین و سلب بالی حیض و ذید کاتب بالتعویض و سلب بالکافی بالکافی
 این بیان و در ذات خود صحت عمل مندرج ساخته اند و هر که بوسهت تحول این
 جمله که شود و اختلاف صحت مثال و در ذات مهم و مهم کل الراجحی امور
 و این سوس با سوس و الخیم فرق البصر شرط کونه ایض و سلب لفرق البصر
 شرط کونه امور و این هر دو در و در صحت موضوع داخل نبود و در کلمات
 اینها مختلف گردند و اما شش عدلیس نزد ایشان کلی در و در شرط و در
 تا نفس باشد که صحت را منوع و در صحت تحول خبر ۱۲ صحت کلامی
 و در تغیر و در سلب متحقق نمی شود که بعد اختلاف در صحت نیز که در تغیر مفرد
 کما فی کاتب باشد که با اشتراک بر و در مکان تحول ان کاتب بالفرد

زید فی البحر و اما ان لا یخرق وقد یكون المنفصلات ذات
 جزاء کقولنا هذا العبد اما زائد او ناقص و مساو التنا
 و هو اختلاف القضيتين بالايجاب و السلب بحيث یقتضی
 لذات ان یكون احدهما صادقة والاخری کاذبة کقولنا زیدا
 کاتب و نرید لیس یکناب و لا یتحقق ذلك الاختلاف فی
 المخصوصتین الابعدا تفاهما فی الموضوع و المحمول الزمان
 و المكان الاضاقه و القوة و الفعل و الجزء و الكل و الشرط
 فتقیض الموجبة الكلية انما هی السالبة الجزئية کقولنا کل
 انسان حیوان بعض الانسان لیس بحیوان و تقیض
 السالبة الكلية انما هی الموجبة الجزئية کقولنا الاشیء من
 الانسان حیوان بعض الانسان حیوان و المحصورتان
 لا یتحقق التناقض بینهما الا بعد اختلافهما فی الكلية و
 الجزئية لان الکلیتین قد تکذبان کقولنا کل انسان کاتب
 و الاشیء من الانسان یکناب الجزئیین قد تصدقان

و الاشیء من الانسان یکناب بالفرد و کما بهی و کلمه صادق بیان شش کل انسان کاتب بالکافی و الاشیء من الانسان کاتب بالاسکان باید است که نفس شرط کثیره که در سلب است تا بعد و کیف و طاق و نسبت و این
 هرگاه که کما فی انان و شش و کما فی انان و در سلب با دریا مضطر به صحت در شمل است که در سلب کثیره نفس کل شیء از قس ۱۲ له کلام بر غای خود نیست چه در سوس ان بعد در خصوصات بود ۱۳ له زید که اختلاف ایجاب
 و سلب مفروض است در تناقض چه بر دو و چه بر دو و سلب با دریا صادق و کما فی کاتب ۱۲ له در سوس که موضوع نام بود و کلمات داخل و خصوصات انما لازم ذکر کردیم جمله در وقت بر نیز است باشد عده در و در ذکر
 جاری و دیگر باشد ۱۲

له قوله في جنس بعيدا اذا اعتبر العرب واليهودية الفصل الميز الشئ من المشارك في الجنس دون الوجود لا متعارف اعتبارهما في الفصل الميز الشئ من المشارك في الوجود لا متعارف الفصل الذي بدأ شانه في اجزاء
 الماهية المركبة من الاسمين المتساويين لان كل من الاسمين هما اولها فيكون احدهما مفصلا قريبا والآخر بعيدا لان يكون اولي من العكس ونزول نظر لان الفصل الميز في الوجود ليس له تحقيق في الوجود
 بل هو يمتحن على الاستعمال فلا يكون في المبحث من كلامه فلو وا على ما ذهب اليه المتقدمون من امتناع تركيب الماهية من اسرين متساويين فلا اشكال في دعوى الكلام جامع للذين استشهدوا
 بهذا المنع ١٢ بديك قوله والا فهو عرض مفارق او لا يكون سوادا كان دائم الغبوت او مفارق بالفعل فهو عرض مفارق كالصنم بالفعل بالنسبة الى الانسان
 وكون شخصه ذاتا يتاود ذكر المرز مع الفارق وذكره مع الملازم على

عن مشاركة في جنس قريب وبعيد ان مذبذبة عند في جنس
 بعيد والخارج عن الشئ ان امتنع انفكاكه عنه فهو لازم
 والا فهو عرض مفارق واللازم قد يكون لازما للوجود
 كالسواد الحشوي او لازما للماهية كالزوجية للاثنين فهو
 اما بين هو الذي لا يفتقرن لقولنا لانه كالفرية للواحد
 واما غير بين وهو الذي يفتقرن به كالحداوث للعالم و
 العرض لمفارق اما سريح الزوال كحجرة النحل صفرة الوجع
 واما بيطية كالعشق وكل واحد من اللازم والمفارق فهو
 ان اخفن افراد حقيقة واحدة فهو الحاجة وترسريا نها
 كلي تصادقة على افراد حقيقة واحدة صدقا عرضيا
 كالضحك بالقوة او بالفعل والا فهو عرض عام ويرسم
 بان كل صادق على افراد حقيقة واحدة وغيرها صدقا
 عرضيا كما لا شئ بهما فصل الكليان متساويان ان
 صادق كل منهما على كل ما يصدق عليه الاخر كالانسان

الاصلح ولا متاخر في ١٢ بديك قوله كالسواد الحشوي فانه
 لازم للوجود وشخصه للماهية والالسان كل انسان موجود ليس
 كذلك ١٢ بديك قوله كزوجية فان الزوجية هي كون
 العدد مقسما بنسبة اثنين في الماهية الاثنين وهو صنف الوجود لانه
 متى تحققت ماهية الاثنين يتبع انفكاكهما ١٢ بديك
 قوله يفتقرن به اي يفتقرن لانه اي يحتاج الى دليل به في المحدث
 للعالم فان كون المحدث لانا للعالم يحتاج الى دليل به في المحدث
 العالم متغير وكل متغير يحدث فاعلم حادث ١٢ بديك قوله
 كالعشق وكالموت والشيب علم ان الفارقة قد يفتقرن على زوال الصفة
 مع جهة الذات وقد يفتقرن على زوال الصفة مع زوال الذات اليقين
 فعلى الاول لا يستقيم التمييز في الشيب لا يزول عنها حيزه في الشئ يصح
 التفتيش به وهو ظاهر كما ذكر في بعض كتب هذا الفن وينظر في ١٢
 بديك وفيه التامل ان الفارقة عبارة عن التفرق بين شئين وهو
 لا يحصل الا باحالات فانما يكون الشيان موجودين معا وحينئذ لا
 يفتقرن عليهما انها مفارقة والشو علم ١٢ بديك قوله كالموت
 وهي تنقسم الى مطلقة وغير مطلقة والمطلقة التي لا تكون موجودة في
 غير ذلك النوع كالكتابة بالنسبة الى الانسان فوه المطلقة التي
 يكون موجودة في غير ذلك النوع ايضا كالماشي بالنسبة الى الانسان
 فانه اصنافي لان المطلقة والبيضا تنقسم الى الخاصة والمتساوية المتوسطة
 كالضحك بالقوة لدولة التي هي اخص منه كالضحك بالفعل له والبيضا
 تنقسم الى بسيطة ومركبة فالمركبة هي التي تكون مركبة من صفات كل
 واحد منها لا يكون متحدة لكن حصلت من اجتماعها صفة متحدة
 متساوية له ذلك الوصف كقولنا باري البشره يستقيم التامة عريف
 الاظهارها بسيطة لا يكون كذلك كالشعب له والمتوسطة هي
 التي هي في التعريفات الخاصة المتساوية المطلقة وعند
 المحققين الفرق بين هذه الاقسام في الاعتبار في التعريفات ١٢ بديك

قوله والا اي ان لم يفتقرن افراد حقيقة واحدة الى بعضها فربما يفتقرن الى بعضها من غير ان يكون عرضا كالمركبة
 على الجور بالموافاة كما لا شئ هو اولها لان تارة عرض تام لان من احد جهات الحقيقة التامة الجور بالموافاة لان ذلك لا يفتقر الى بيان من يفتقر الى بيان ان يكون
 جورا لكونه متساويا ١٢ بديك قوله الكليان انما اعتبر تقديري ذلك المنع من ان لا يفتقر الى الحقيقة لانها لا يفتقر الى بيان من يفتقر الى بيان ان يكون
 انفكاك من الشئ للجهنم ١٢ بديك وهو الذي يتبع انفكاك من الشئ للجهنم لانه لا يفتقرن الى الحقيقة لانه لا يفتقر الى بيان من يفتقر الى بيان ان يكون

انفكاك من الشئ للجهنم ١٢ بديك وهو الذي يتبع انفكاك من الشئ للجهنم لانه لا يفتقرن الى الحقيقة لانه لا يفتقر الى بيان من يفتقر الى بيان ان يكون

له قوله مراتب الاجناس بلطاريح لانها نام الاجناس الراقصة في السلسلة وهو العالي كالطير وهو اخص وهو السلسلة او تسمى بالكل
 وهو المفرد ١٢ بديع **قوله** فصل في التعريفات **عرفت** الشيء هو الذي يتصوره بطريق المنطق والكتب تصور ذلك الشيء بالكلية او يوصفها سواء كان
 التصور بالجملة لا يتأخر عن جميع ما عداه او ليس بالكلية كما يتأخر عن جميع ما عداه وهو متعارف القديمين وهو الصواب ١٢ بديع **قوله** اي العرف هو الحوزة التي من دخول
 الاغيار تالها فتشاكل على جميع التعريفات ١١ **قوله** ان كان الجنس وفصل قريبين مع تقدمهما الجنس على الفصل كالطير والكل في تعريف الانسان او برزخا شديدا

اخص من العالي كالحيوان وغيره ويسمى متوسطا او متباين
 للكل وهو المفرد كالعقل ان قلنا ان الجوهر جنس له مراتب
 الاجناس ايضا اربع ولكن العالي كالجوه في مراتب الاجناس
 يسمى جنس الاجناس السافل كالحيوان والمتوسط بينهما
 كالحجم النامي والحجم المطلق والجنس المفرد كالعقل ان قلنا
 ان الجوهر ليس بجنس له فصل في التعريفات للمعرف للشيء
 وهو الذي يستلزم تصوره تصور ذلك الشيء ويسمى حدا
 تاما ان كان بجنس فصل قريبين حدا ناقصا اتكان بفصل
 قريب جدا او بجنس بعيدا رساما تاما اتكان بجنس قريب
 وخاصة رساما ناقصا اتكان بها فقط او بها و بجنس بعيد
 ويجب الاحتراز عن تعريف الشيء بما يساويه في معرفة وجوبها
 وعن استعمال لفظا غريبة غير ظاهرة الدلالة بالقياس الى
 المسائل فصل في تعريف القضايا واقسامها وما يتعلق
 بها القضيية قول يقال لقائل انه صادق وكاذب وهي شرطية

او بحدود تساوية والمفرد كالمفرد كالمفرد
 تعبيره ان يكون كل واحد منهما مفردا كالمفرد كالمفرد
 لا يعمل على الكل والجنس والفصل كقولنا في تعريف
 قلنا ان الجنس والفصل باعتبار الوجود في تعريف
 وباعتبار الوجود ايضا كقولنا في تعريف
 كقولنا في تعريف الانسان جميع ما عداه
 قوة موجودة في جان الانسان التي تعقل
 في العالي في الاخص منها كقولنا في تعريف
 بديع **قوله** بجنس قريب هو الانسان
 هو ان ضا كالمفرد وهو من عام كالمفرد
 المستعمل لما مر من اعادة الاشارة الى الاصطلاح
 على التقدير ١٢ بديع **قوله** ويجب الاحتراز
 عن تعريف الشيء بما يساويه في المعرفة والجملة
 كتعريف الانسان بما ليس في الاخر مثل ان يقال
 الابن من انا والاب من انا لان انا الاب
 والابن من انا في المعرفة والمفرد كالمفرد
 في تعريفه عن استعمال اللفظ في تعريفه
 الدلالة على المراد ١٢ بديع **قوله** في تعريف
 علم الظهور قد يكون المعرفة كقولنا في تعريف
 من غير قرينة مستترة كقوله ١٢ بديع **قوله** لا
 فيروان الظهور علمه كقولنا في تعريف
 عن شيء من العلم كقولنا في تعريف
 من التعريف ١٢ **قوله** وقيل مراتب الاجناس
 ايضا بل كان مستترة ان يتجهان الجنس والقضية
 بين الاجناس كقولنا في تعريف نوع الانسان
 فالتدرك يقال كقولنا ١٢ **قوله** اي في تعريف العالي

وان قيل فانها عالين بالنسبة الى الميزان وسافلان بالنسبة الى الجواهر ١٢ بديع **قوله** فانما يصح ان لا الجنس القوي قد يكون العقل العرفة او اما من جهة قوله
 ايضا فان النوع على تقدير العقل العشرة متفردة بالنوع وهذا القدر كاف في الثقل ١٢ بديع **قوله** بل يكون مراد ما لا يتحقق منسما مهم من كون العقل
 العشرة او ما حمله متفردة في شخص ١٢ بديع **قوله** كقولنا في تعريف الانسان جسم ما تلقى ١٢ **قوله** المراد بالعادي قائل العقل السابق مكر
 للواقع ١٢ **قوله** المراد بالكاذب كقولنا في تعريف السابق للواقع ١٢ **قوله** كقولنا في تعريف السابق للواقع ١٢ **قوله** كقولنا في تعريف السابق للواقع ١٢

له المطلقة العامة المادحة اصطلاحاً على تسمية القضية المطلقة من انبثاق الاصل عبارة عن القضية التي تتعرض فيها اليك بالاجاب والسلب فقط من غير تعيين الفعل والجهة باعتبار فعله الاستعمال والرفع الضم الى النسبة التعديلية عند الاطلاق لغة وحرماً ولا اقتراح في تسمية التعديل باسم المطلق من غير عكس الاستعمال وانما المطلقة في الوجودات مجازاً كما هو حاله في الوجودات والشرطيات مجازاً لان الفعل ليس كغيره النسبية لا تتطوّر التقاطعية وبين الحكم وانما سميت عامة لكونها عامة من الوجودية الاضروية والادامة وهي اعم مطلقاً من الاشياء والهاشيتن لانها متى تحقق ودوام النسبة بحسب الذات او الوصف تحقق فعليتها من غير عكس ١٢ بديع له قوله الخانات الحكم بين ان كان الحكم بالاجاب كان معناه سلب مفردة السلب

وان كان الحكم بالاجاب كان معناه سلب مفردة الاجاب ١٣ بديع له قوله مثل ما سألته فان من ان اجاب البرودة فانها ليس بعنصرية وهي اعم من جميع القضايا ١٢ بديع له قوله تركب من قضيتين اولهما مذكورة صراحة كما لا فرى غير صريح المبتدأ خبريل عليه اصطلاحاً كالادوام والاضروية والجزء اعتبار كما في الامكان الخاص فكله على التقوس اذ يلزم منك ان يكون المركبة من قضيتين قضية مركبة بل لاذ اجابنا سواب موجبات مفردة الموضوع يكون ذلك قضية مركبة وليس كذلك ١٢ بديع له قوله بحسب الذات دون الوصف ولا يلزم التفاضل وانما لم يقيد الادعام الفائق والاضروية الذاتية لان البحث في القضايا المشهورة كثيرة الاستعمال النقية بالقيدين المذكورين ليست فيها ١٣ بديع له قوله الادوام اعم من مستخرج مطلقاً عامة موافقة للعلل في الموضوع والحمل والحكم ومنها لغة لها في الكيف ١٢ بديع له قوله في المشروطة الممددة الى اى القضية المشروطة العامة ان كانت موجبة كقولنا بالضرورة كل كاتب متحرك الاصابع امام كاتب الاداء كما لا يشق من الكاتب بمتحرك الاصابع بالعام ١٣ بديع له قوله فمن موجبة اى يتركب المشروطة الى عامة من موجبة مشروطة عامة وهي الجزء الاول من القضية المركبة وسالبة مطلقة عامة وهي مفهوم الادوام بحسب الذات ١٢ له قوله وان كانت اى المشروطة الخاصة سالبة لكونها مضمرة لاشي من الكاتب لباكن الاصابع امام كاتب الاداء كما لا يشق من كاتب ساكن الاصابع بالاطلاق العام فمركبة من سالبة مشروطة عامة وهي الجزء الاول من القضية المركبة وموجبة مطلقة عامة وهي مفهوم الادوام بحسب الذات وهي عامة

وصف وممثالها ايجاباً وسلباً المطلقة العامة وهي التي يحكم فيها بثبوت المحمول للموضوع او سلبه عنه بالفعل كقولنا بالاطلاق العام كل انسان متنفس ولا شئ من الانسان يتنفس المبكنة العامة وهي التي يحكم فيها بارتفاع الضرورة عن الجانب المخالف كقولنا بالامكان العام كل نار حارة وبها لا شئ من الحار يبارد والمركبة وهي التي حقيقتها يتركب من قضيتين مخالفتي الكيفية موافقتي الكيفية معتدلاً ايجابها وسلبها بالقضية الاولى فسيبع المشروطة الخاصة وهي المشروطة العامة مع الادوام بحسب الذات والادوام عبارة عن مطلقة عامة فالمشروطة الخاصة ان كانت موجبة كقولنا بالضرورة كل كاتب متحرك الاصابع مادام كاتب الاداء المثافين موجبة مشروطة عامة وسالبة مطلقة عامة وان كانت سالبة كقولنا بالضرورة لا شئ من الكاتب يساكن

لذلك بين البعض من المشروطة العامة من البوتاني ١٢ بديع له اى القضية التي ممددة ١٢ بديع له اى من الموضوع ١٢ له اى بالاطلاق العام ١٣ بديع له اى القضية التي ممددة ١٢ بديع له اى بلب الضرورة معه امد كما لا فرى غير صريح ١٢ له اى الاول من المركبات ١٢ (١) اى القضية المركبة ١٢

له ولا عرفية الخاصة هي العرفية العامة من قيد اللادوام بحسب الذات وهي العرفية العامة ان كانت موجبة كقولنا وانما كل كاتب محررك الاصابع مادام كاتبها او انما فتركيب العرفية الخاصة من موجبة عرفية عامة وسالبة مطلقة عامة وهو محتمل للادوام كقولنا لا شيء من الكتاب محررك الاصابع بالاطلاق العام وان كانت سالبة كقولنا لا شيء من الكتاب محررك الاصابع مادام كاتبها او انما فتركيب العرفية الخاصة من سالبة عرفية عامة وهو محتمل للادوام كقولنا كل كاتب ساكن الاصابع بالاطلاق العام ومثال العرفية الخاصة انما يجب اوسلبا قدر في الشروط الخاصة بعينها الان الضرورية بتبدل بقولنا وانما ١٢ بديل **له** قوله تعالى اي مثال العرفية الخاصة هي اعم من الشروط الخاصة لان متى ثبتت الضرورية بحسب الوصف لادوام ثابته للدوام بحسب لادواما

الاصابع مادام كاتبها لادواما فمن سالبة مشروطة عامة وموجبة مطلقة عامة العرفية الخاصة وهي العرفية العامة مع قيد اللادوام بحسب الذات وهي ان كانت موجبة فتزكيها عن موجبة عرفية عامة وسالبة مطلقة عامة ان كانت سالبة فتزكيها من سالبة عرفية عامة وموجبة مطلقة عامة ومثالها مقدم الوجودية الاضروية وهي المطلقة مع قيد الاضروية بحسب الذات والاضروية عبارة عن ممكنة عامة فالوجودية الاضروية ان كانت موجبة كقولنا كل انسان حرك بالفعل لا بالضرورة فمن موجبة مطلقة عامة وسالبة ممكنة عامة وان كانت سالبة كقولنا لا شيء من الانسان يضحك بالفعل لا بالضرورة فمن سالبة مطلقة عامة وموجبة ممكنة عامة الوجودية اللادائمة وهي المطلقة العامة مع قيد اللادوام بحسب الذات وهي سواء كانت موجبة او سالبة فمن مطلقتين عامتين احدهما موجبة والاخرى

من غير عكس وسالبة للذاتين ضرورة تقييد بالادوام الثاني للادوام اعم من وغير من الشروط الخاصة تصدق الشروط الخاصة بدون العرفية الخاصة في مادة الضرورية الذاتية كقولنا بالضرورة كل انسان ناطق مادام انما تصدق العرفية الخاصة انما بدون الشروط العامة في مادة اللادوام العرفية بحسب الوصف وصدقها في مادة الشروط الخاصة كقولنا كل كاتب محررك الاصابع بالضرورة مادام كاتبها لا وانما اخص من العرفية العامة لان القيد اخص من المطلق وكذا من الباقيتين وهي المطلقة العامة والممكنة العامة تكونها من العرفية العامة ١٢ بديل **له** قوله الوجودية الاضروية وهي المطلقة العامة مع قيد الاضروية بحسب الذات وان كان تقييد المطلقة العامة باللاضروية بحسب الوصف لا يتم لغير الوجودية الاضروية بحسب الوصف من القضايا الشهيرة الكثيرة الاستعمال ولم يبد منها ١٣ **له** قوله عبارة عن موجبة عامة من خارج الاطلاق في الكيف موافقة لها في الحكم ١٢ بديل **له** قوله سالبة ممكنة عامة وهي مفهوم الاضروية وهي اعم مطلقا من الاعمين لان صدق الضرورية او اللادوام بحسب الوصف لا يتلزم صدق فعلية النسبة باللاضروية من غير عكس وبما يتلزم للضرورة تقييد باللاضروية الخاصة بالضرورة واعم من اللادائمة من غير بعدتها في مادة اللادوام العرفية اي الخالي عن الضرورية وصدق اللادائمة بدونها في مادة الضرورية الذاتية وبالعكس في مادة اللادوام كذا من الشروط والعرفية الخاصة بعدتها في مادة اللادوام بحسب الوصف واخص من المطلقة العامة لان القيد اخص من المطلق ومن الممكنة العامة لانها اعم من المطلقة العامة ١٢ بديل **له** قوله المطلقتين اي فتركيبها من مطلقتين عامتين احدهما موجبة والاخرى سالبة ومثالها في الوجودية الاضروية فتركيبها بتبدل قوله كذا باللاضروية بتحرك مادام اعم من وغير من الاعمين لصدق الجميع في مادة الشروط الخاصة ١٢ بديل **له** هي القضية الثانية من المركبات ١٢ بديل **له** القضية الثالثة من المركبات ١٢ بديل **له** الوجودية الاضروية ١٢ للعق اي كل انسان فذاك بالاسكان العام ١٢

قوله كذا باللاضروية بتحرك مادام اعم من وغير من الاعمين فان اللادوام مشترك والاطلاق الفعلي اعم من وغير من الاعمين لصدق الجميع في مادة الشروط الخاصة ١٢ بديل **له** هي القضية الثانية من المركبات ١٢ بديل **له** القضية الثالثة من المركبات ١٢ بديل **له** الوجودية الاضروية ١٢ للعق اي كل انسان فذاك بالاسكان العام ١٢

له قول موجبة مطلقة عامة وهي قولنا كل قمر منخفت بالاطلاق العام وهي نفس من الوجودية التي لا تترجمها صدق الضرورة بحسب الوقت المعين مع اللادوام بحسب الذات وصدق
 الاطلاق مع اللادوام واللاضرورية من غير مكرس من الخامينين من وجه الصدق المبيح في مادة الضرورة الوصفية مع اللادوام الذاتي او كان الوصف ضروريا بالذات بحسب الوقت كقولنا كل منخفت مظلم
 مادام منخفا للادوام وصدقها بدون الوقتية اذ لم يكن الوصف ضروريا لذات الموضوع في وقت ما كقولنا كل كاتب متحرك الاصابع مادام كاتب الاداء مادام بالعكس بحيث لا يصدق الضرورة والادوام بحسب الوصف
 كقولنا كل قمر منخفت وقت ميلولة الارض بينه وبين الشمس للادوام اذ يتبع

ان الانخفا مادام مادام القمرا اذ يجب بسبب بسببهم لان الشروط الخاصة
 نفس مطلق من الوقتية لا تتعارض صدق الشروط الخاصة بها لانها
 كما صدقت الضرورة بشرط الوصف لادوام الوقت المعين بوقت القوة
 بحسب الوقت المعين وهو وقت وجود الوصف لادواما فيصدق
 في قولنا كل كاتب متحرك الاصابع بالضرورة في وقت الكتابة
 ولا يخفى فانه نشأة عدم الفرق بين الضرورة الشرط الوصف
 وادوام الوصف وصدقها فلا تعقل نعم ان الشرطية القوة
 مادام الوصف فيكون الشروط نفس من الوقتية مطلقا لا تترجم
 تحققت الضرورة في جميع اوقات الوصف واذ كانت الوصف
 بعض اوقات الذات تحققت الضرورة في بعض اوقات الذات
 من غير مكرس من العامين الغن من وجود وقتها في مادة الشروط
 التي صفة وصدقها بطلتها في مادة كذب اللادوام بالعكس بحيث
 لادوام بحسب الوصف كالانقضاء القمرا وسائر الدوائنين
 واضح من المطلقة والملكية الطامتين وذلك ظاهر ١٢
 يدري **له** قول فمن تركها من مصدر وقتية مطلقة
 وهي الجزاء الاول بالبيط الغير المدودة في لبيان ٩٢
 يدري **له** قول سالية آه وهي مفهوم اللادوام
 اعني قولنا لا شيء من القمر منخفت بالاطلاق العام
 ١٢ يدري **له** قول المنتشرة اي القافية السادة
 من المركبات ١٢ **هـ** قوله غير معين آه
 يعني لانه لا يعينه التعيين لا بمعنى انه يعتبر عدم
 التعيين لاسمالة ١٢ ب **له** قوله موجبة منتشرة
 وهي بسيط غير مدودة في البساط ١٢ يدري
له سالية مطلقة عامة وهي مفهوم اللادوام
 اعني قولنا لا شيء من القمر منخفت مالا يكون العام

سالية ومثاله بالهاما مآثر الوقتية وهي التي يحكم فيها
 بضرورة ثبوت المحمول للموضوع او سلبه عنه في وقت
 معين من اوقات وجود الموضوع مقيدا بالادوام
 بحسب الذات هي ان كانت موجبة كقولنا بالضرورة
 كل قمر منخسف وقت حيولة الارض بينه وبين الشمس
 لادواما فمن موجبة وقتية مطلقة وسالية مطلقة
 عامة وان كانت سالية كقولنا بالضرورة لا شيء من
 القمر منخسف وقت التربع لادواما فمن سالية وقتية
 مطلقة وموجبة مطلقة عامة المنتشرة وهي التي يحكم
 فيها بضرورة ثبوت المحمول للموضوع او سلبه عنه في
 وقت غير معين من اوقات وجود الموضوع مع قيد
 اللادوام بحسب الذات وهي ان كانت موجبة كقولنا
 بالضرورة كل انسان متنفس في وقت ما لادواما فمن
 موجبة منتشرة مطلقة وسالية مطلقة عامة وان كانت

١٢ يدري **هـ** اي اعلنت من مركبات ١٢ **هـ** اي الوقتية ١٢ **هـ** اي ضرورة او سلبه ١٢

له قوله المستوي سمي مستويا حصول المساواة بين القضية وعكسها في الصدق والكيف **٤٤** قوله كان الآخر عكس عبارة عن جعل احد طرفي القضية في الذكر وكان طرف الآخر جملته تأثيرا على
فلا يكون قولنا اما ان يكون هذا الصدق وما افترقوا وكلها كقولنا اما ان يكون هذا الصدق فردا او زودما والقول بالتساير عدم وزن لفظي بجريان العكس بينهما كقولنا على الاطلاق **١٢** بدري **٤٥** قوله
مع بقا الصدق اي انه عدمه على تقدير وجوده لا يشترط الصدق

بالايجاب والسلب بحيث يقضي لذاته ان يكون
احدهما مصادقة والاخرى كاذبة ولا يتحقق بين القضيتين
الاتحاد النسبة الحكيمية بينهما فصل في العكس
المستوي وهو عبارة عن جعل احد طرفي القضية مكان
الاخر مع بقاء الصدق والكيفية فاما الكمية فلا يبقى
في الموجبات لانها لا تنعكس كلية لاحتمال كون المحصول
اعم من الموضوع كقولنا كل انسان حيوان فلا تنعكس كلية
لكذب قولنا كل حيوان انسان واما السالبة فتنعكس
كلية كقولنا الاشئ من الانسان بجبر لان يصدق لاشئ
من الحجر بانسان كلية فصل في عكس النقيض وهو
عبارة عند المتقدمين عن تبديل كل من طرفي
القضية بنقيض الاخر مع بقاء الصدق والكيف كما
يقال في كل انسان حيوان كل لا حيوان لا انسان وعند
المتأخرين عبارة عن جعل نقيض الثاني الجزء الاول و

في الاصل اي لو كان لاصل مصاد كان الاصل مصادا كل
ان لم يجز يدبر بعض الجوانب مع كذبها او تلازم عكس القضية
ولا يشتر تحققي صدق الطرفين في الواقع وانما غير لفظية
تتبع صدق العزم مع كذب الاخر كقولنا لا يصدق كاذب
لجواز لزوم الصادق والكاذب **١٢** بدري **٤٥** قوله
والكيفية اي الايجاب والسلب اي ان كان الاصل موجبا
كان العكس كذلك وان كان سالبا كان العكس لان العكس
لازم من لوازم الاصل فلا يجري التخلّف بينهما بخلاف
الموجب والسلب فانه يجري التخلّف وظاهر التبريت
لا يتلوه عن احتمال وقد اشترانا له دفعه ثامن **١٢** بدري
٤٥ قوله الكمية اي الكيفية والمجزية **١٣** بدري
السلب فانها اي السالبة تنعكس كلية **١٢** بدري **٤٥**
قوله في عكس النقيض غير التسوية عن المتقدمين ظاهر وامر بالتأخير
فان لفظ الحيوان في من الاصل وعكس النقيض عند المتقدمين
عبارة عن تبديل كل من طرفي القضية بتعيين الآخر
اي جعل نقيض الثاني في اولاد نقيض الاول ثانيا **١٢** بدري
٤٥ قوله مع لقا الصدق والكيف كما
كما يقع في عكس قولنا كل انسان حيوان كل حيوان
لان ان وعكس النقيض عند المتأخرين عبارة
عن جعل نقيض الجزئي الثاني من اصل القضية
الجزء الاول وجعل عين الجزء الاول من اصل
القضية الجزء الثاني مع مخالفة الاصل في
الكيف الى الايجاب والسلب وموافقته
الاصل في الصدق كما يقع في عكس النقيض
قولنا كل انسان حيوان لاشئ ما ليس
بحيوان بانسان **١٢** عه لا تناح

على لفظ اي على كل استناد العام بل تنعكس جزئية ويكون كل ناطق ان ناطق لغيره لان كل انسان ناطق مشروح **١٣**

له قوله فلا يكون ضرورة كونه واسطة بل يتبادر من قولنا كل شئ شكل وكل شكل كذا الشكل فهو كذا وليس معناه ان كل فرد من افراد الشئ هو من مفهوم الشكل فلان بطلان ظاهر قد يتصور التعقل بان الحد الاوسط انما يقع محمولاً على فرد من المفهوم واذا وقع موضوعاً فالمراد به الذات فلا يكون الحد الاوسط في الاول والرايع كمراد ١٢ بدريج ٤٥ قوله فهو الاول وانما جعل اولاً لوروده على النظم الطبيعي اعني الانتقال من الاوسط الى الاوسط ثم من الاوسط الى الاكبر ويكونه مفروضاً في الاتماع ١٢ بدريج ٤٥ قوله وان كان على العكس اي ان كان الحد الاوسط موضوعاً في الصغرى ومحمولاً في الكبرى ١٢ بدريج ٤٥ قوله وهو الثاني وكذا جعل ثانياً الموافقة الاولى في الصغرى التي هي اشرف لغزتين

صغرى والتي فيها الاكبر كبرى والمكبر بين الاصغروا الاكبر
 يسمى حداً اوسطاً والهيأة الحاصلة من كيفية وضع الحد
 الاوسط عند الحدين الاخرين يسمي شكلاً وهي اربعة لان
 الحد الاوسط ان كان محمولاً في الصغرى موضوعاً في الكبرى
 كقولنا كل جسم مؤلف وكل مؤلف حادث فهو الاول ان كان
 على العكس كقولنا كل انسان ناطق وكل ضاحك انسان
 فهو الرابع وان كان محمولاً فيهما كقولنا كل ناطق انسان ولا
 شئ من الجربا انسان فهو الثاني وان كان موضوعاً فيهما
 كقولنا كل انسان ناطق وكل انسان ضاحك فهو الثالث
 واما الشكل الاول فشرطه ايجاب الصغرى وكلية الكبرى
 واما الثاني فشرطه اختلاف مقدمتيه بالكيفية وكلية
 الكبرى واما الثالث فشرطه موجبية الصغرى وكلية احدهما
 واما الرابع فغير محتاج له لعدم وقوعه في الاستعمال لانه
 غير بين فصل في الاستقراء وهو تام ان استدلال بجميع

لاشتغالها على الاصحق الموضوع الذي لا بد له بطيب
 المحول ١٢ بدريج ٤٥ قوله وهو الثالث وانما جعل
 ثالثاً لمرافقة الاول في الكبرى التي هي من لغزتين
 ورتب بعضهم المالان في جعل موضوع المطلوب
 التي هو الاوسط والصغرى التي تشمل على الاوسط
 اشرف وجعل محمول الذي هو اكبر والكبرى التي هي
 تشمل الاكبر من بعد كما لا يخفى والظاهر ان وجه
 البعد معناه بان الاوسط كان اقل افراد اشقي
 ان يكون بعض وكذا ما هو مشكل جيد الاكبر لما كان
 اكثر افراد اشقي ان يكون اشرف وكذا ما هو مشتمل
 عليه مفردة ولهذا امر جوبان المشايخ اشرف من البرني
 اقل ان الاكبر وان كان اكثر افراد الكذب ليس مطلوباً
 لذاته بل هو ما يطلب لاجل الموضوع والموضوع
 وان كان اقل افراد الكذب ليس مطلوباً لاجل المحول
 بل لذاته اذ لا يخاف على من له في مداراة ان يقليل
 المقدم لذاته اشرف من الكبر الغير المقدم لذاته المطلوب
 لاجل ذلك لقليل ١٢ بدريج ٤٥ قوله اما الشكل الاول
 فشرطه اى شرط انا هو بسبب الكيفية ايجاب الصغرى
 والالم ثبتت انما هو الاوسط تحت الاوسط فلم
 يتصور كالكبرى اليه لقولنا لا شئ من الانسان لغز
 وكل فرد من حيوان وبسبب الكلية كلية الكبرى اذ لو كانت
 جزئية لم نقل ان يكون البعض المحكوم عليه بالكلية البعض
 المحكوم به على الاوسط فلا يحصل الاتماع كقولنا كل
 ان من حيوان وبعض الحيوان فرس ١٢ بدريج ٤٥
 قوله واما الثاني فشرطه اى شرط انا هو امران احدهما
 بسبب الكيفية وهو اختلاف مقدمتيه في الايجاب
 والسلب بان كونهما موجبة والافرى سالبة و

ثانياً بسبب الكلية وهو كلية الكبرى اذ لو اتفقا في
 الصغرى ولا يحصل الاختلاف الموجب للشمك بسبب الكيفية واما بسبب الكلية فشرطه انا هو احدى مقدمتيه لغز
 لان مخالفة الاول في مقدمتين جميعاً فانما كان تبريراً لطبع لغز بعضهم من جهة الاستدلال ١٢ بدريج ٤٥
 يحكم بحكمها على الشئ تلك البريات ١٢ بدريج

له قوله على الكل المتكامل كل جسم اما حيوان او نبات او جماد وكل منها يتوزج كل جسم يتخلف هو يقيد اليقين ١٣ بدريج ٤٤ قوله فصل في التمثيل بتقسيم
جزئي جزئي في معنى مشترك بينهما ثبت في شبه الحكم الثابت على التقييم السهل بذلك المعنى ١٣ بدريج ٤٤ قوله قياسا لما فيه من ثم جزئي جزئي وما عاقد به

الجزئيات وحكم على الكل وهو قليل الاستعمال وناقص اذا
استدل بالكثرة الجزئيات وحكم على الكل كقولنا كل حيوان
يحرك فكه الاسفل عند المضغ لان الانسان والبهائم و
السيباع كك وهو لا يقيد اليقين لاحتمال ان لا يكون
الكل بهذه الصفة كالتماسح فصل في التمثيل بهوان
ليستدل بجزئي على الجزئي الاخر لشاركتها في كل مؤثر في
الحكم ويسمى في عرف الفقهاء قياسا كقولنا العالم مؤلف
فيكون حادثا كالبيت فصل في البرهان وهو اما
لحى وهو الذى يكون الحد الاوسط فيه علة النسبة في
الذهن والمخارج كقولنا هذا امتنعن الاخلط وكل متعفن
الاخلط محموم فهذا محموم وانى وهو الذى يكون الحد
الايوسط فيه علة للنسبة في الذهن فقط كقولنا هذا
محموم وكل محموم متعفن الاخلط فهذا امتنعن الاخلط

والصحة التي هي كل الرفاق
ليس اصلا والصحة التي هي على
الغلاف فلو لمعنى الشرك بينها
علة جامة ١٣ بدريج ٤٤
قوله فصل في البرهان بوقياس
مركب من مقدمات يقينية لا
تتبع يقيني ١٣ بدريج ٤٤
قوله علة النسبة آه اى نسبة
الاكبر الى الاصغر في الزمن والاربع
وهو انما يسمى علة لا فائدة لطبيعية
الطبيعية كقولنا هذا متعفن الاخلط
وكل متعفن الاخلط فهو محموم
فبذلك محموم ولهذا الاوسط هو متعفن
الاخلط علة لشيء العلى الى البرهان
الزمن والاربع ١٣ بدريج ٤٤
قوله وانى احد الاقسام اى لا فائدة
الايوسط من مشبهة في العقل وهو
الذى يكون الحد الاوسط فيه علة
للتبعية في الزمن فقط او في
المخارج سواء لانا كقولنا
هذا محموم وكل محموم متعفن
الاخلط فهذا امتنعن الاخلط
فالذى يطبق في الاربع
وفي الذهن علة لان تصور
المطلوب علة في تصور العلة في
الزمن ويكون هذا آخر الكلام في
شرح ذواته والى الرشيد واليقين

تمت هذه الرسالة

والصحة والى الرشيد واليقين
الزمن والاربع ١٣ بدريج ٤٤
بجاء وجود جزئي ان يكون الحكم فيه زمانا لا يتصرف بدريج علة فلا تقبل
ان ذلك كما لا سهل في العلة مع اى البرهان ١٣ بدريج الميزان

هم آخره و لولا الاطلاق لم ينفصل ۱۲ مولی جود لما جرد سلمه قوله والا ای اگر قصد کرده نشود لالت جزو لفظ بر جزو معنی پس مفروض است ۱۳ ش کله قوله
 ای در اصطلاح منطقیان داخل گویند در اصطلاح نحویان چون ضرب و ضرب ۱۴ ۵۵ وان کراه ای اگر بسیار باشد معنی آن مفروض پس اگر وضع آن
 لفظ برای هر یک از آن معانی بود هیچ جداگانه نباشد از لفظ مشترک تا نه باشد لفظ معین برای باهره و ذهب فذات و غیره و آفتاب و غیره و اگر وضع آن برای

هر یک معنی جدا جدا بود بلکه منقول
 بطرف تانی باشد تا ریاضیت پس
 اگر در معنی تانی که منقول است بیوی
 آن مشهور باشد ای استعمال آن عدد
 اول متروک باشد یعنی کله اگر آن
 لفظ گفته شود بر معنی تانی فهمیده
 نه شود مگر بقراین پس نام آن
 منقول است منسوب باشد بسوی
 ناقل اگر ناقل آن شرح است منقل
 شرحی گویند و اگر حرف عام منقول
 حرف و اگر حرف خاص است منقول
 اصطلاحی مثل اول مانند مغلطه
 که شارح از معنی و مائل کرده
 بیوی امرکان مخصوص آورده و
 مثال تانی بیچودیه که حرف عام از
 معنی مایه علی الارض بطرف چهار
 پایه آورده و ثالث بیچودیه اصطلاحات
 نحویان و منطقیان و غیره تا و اگر
 ثبانی مشهور نباشد پس استعمال آن
 در هر دو معنی باشد پس اگر استعمال
 کرده شود در معنی اول تا حقیقت
 نامند و الاغیا که کافی در معنی تانی
 ۱۳ مانند اسد که استعمال آن
 در حیوان و زنده حقیقت است چرا
 که موضوع برای آنست و در هر دو شجاع
 مجاز است ۱۴ کله قوله والا فکلی
 آه ای شیخ کند تجویز صدق خود بر تصور

و علی جزئه تضمن و علی الخارج التزام و لا بد فيه من اللزوم
 عقلا او عرفا و تلزمها المطابقة و لو تقديرا و لا مكس و الموضوع
 ان قصد بجزء منه الدلالة على جزء المعنى فترك اما تام خبرا و
 انشاء و اما ناقص تقيدي او غيرا و الا فهو مفروض و هو ان استقل
 مع الدلالة بجماعة على حد لازمته الثلاثة كلمة و بدونها اسد و
 الافاداة و ايضا ان اتحد معناه فمع تشخص وضع اعلم و بدو
 متواط ان تساوت افراده و مشکك ان تفاوتت باولية او اولوية
 وان كثر فان وضع لكل واحد فمشترك و الا فان اشتد في
 الثاني فمقول ينسب الى الناقل و الا فحقيقة و مجاز فصل
 المفهوم ان امتنع فرض صدق على كثيرين فجزئي و الا فکلی امتنعت

له ای لازم ذمعی یعنی بعد از آن امر خارج بر چه بیکه تصور
 موضوع که بدون آن امر محال باشد ۱۲ من بیزوی کله قوله لا
 بلکه یعنی پس الاستلزام من الطرفين از مجوزان کون اللفظ
 بحيث لا جزوله و لا لازم له ثبتت المطابقة بدون التضمن و لا
 و علم انک علم عدم الاستلزام بین المطابقتين التضمن و الاستلزام
 من الطرفين که کذاک نیست الاستلزام بین التضمن و الاستلزام
 لا اذا كان اللفظ بحيث المعنى مرکبا للام و فهمت کون التضمن
 بدون الاستلزام و اذا كان بحيث المعنى بسيطا و لازم که
 فحیثه تحقق الاستلزام بدون التضمن و اعتراض الامام مشهور
 فی هذا المقام و هو ان لا نسلم عدم التلزام بین المطابقتين و الاستلزام
 اذ يتضح ان يكون معنى الاستلزام له كعبه و كونه الشيء ليس يفرض
 لازم كل شیء و ايجاب بيان المعنى في الاستلزام الامام العین
 بالمعنى الاجمعي و كونه الشيء ليس يفرض ليس كذلك ليداهتبه اذ
 كثير ما يتصور الالام و لا يتصور لنا غيرا و قد تجوب ايضا بوجوب

پس آن مفهوم کلی است بر اینست که وضع باشد افراد آن علی مانند هر یک که معنی تاملی یا ممکن باشد افراد آن و متعلق نباشد پس مثال است واجبیت و ممکن خاص برود اگر آن افراد ممکن یا نه
 نشده باشد و متعلق یا یافته شده و احد فقط باسکان دیگر مانند آفتاب یا استیاج و غیره باشد واجب تاملی یا افراد آن کلی بسیار یافته مشدود با تا می مانند کواکب سید که گفته اند غیره
 تا می باشد سطوح باری تاملی ۱۳ ۵۵ ای جزو در قید جزو اول باشد ۱۴ ۵۵ ای جزو جزئی مانند زید عمر و ۱۲

آنها تا بنی جزئی باشد ۱۲ و گاهی بر خاص که تحت عام باشد آنرا جزئی گویند مگر در بنی اعمانی نه حقیقی مانند انسان به نسبت حیوان که جزئی اعمانی باشد ۱۳ قوله علی الكثيره آه بدان که چون کلیات نزد منطقیان مضمونه در وجه پس میگردند کما دل منس است اگر کلی عمول باشد مگر در بنی که حقیقت

هر یک مفاد حقیقت دیگر باشد

جواب سوال با هوای نیست

آن چیز پس اگر آن منس جواب

باشد از حقیقت و از بعضی شرعی

آن حقیقت جواب باشد

از آن حقیقت و از هر شرکای

آن پس آن منس قریب گویند

مگر نه باشد جواب از حقیقت و از

هر شرکای آن بلکه جواب از آن

و از بعضی شرکای باشد پس آنرا

منس میند گویند ۱۴ منس الاول

۱۵ ای کمال الشاکات مذکور است

المنس و تکلم الماریه ۱۶ بزرگی

۱۷ فانه یقتضی جوابا بالاسئل

من الانسان من حیج الانواع

انفردت فی الیوانیه من المنقر

والعقم والمار و غیر ذلک ۱۲

عبدالاسط ۱۳ قوله در نقل

علی الكثيره المتفقه آه ای

و هم نوع است که عمل باشد افراد

کثیره حقیقت آنها یکی باشد و

جواب سوال با هوای باشد

کلام نوع گفته شود بر حقیقت

که عمل است بدون وجود منس

در جواب با هوای مخصوص است

این نوع با هم اضافی یا غیره

دل با هم متعلق در میان این بر

افراده او امکان و لم یوجد او وجد الواحد فقط هم امکان

الغیر او امتناعه او الكثير مع التناهی او عدمه فصل

الکلیان ان تفرقا کلیا فمتباينان ^{متباينان و هم} و الا فان تصادقا کلیا من

المجاوبین فمتساویان و تقيضا ههنا كذلك او من جانب فقط ^{متباينان و هم}

قاعه و اخص مطلقا و تقيضا ههنا بالعكس و الا فمن وجه ^{متباينان و هم}

بین تقيضیه ما تباین جزئی کما لتباينين و قد يقال الجزئی ^{متباينان و هم}

للاخص و هو اعم فصل کلیات خمس الاول الجنس ^{متباينان و هم}

وهو المقول علی الكثيره المختلفه الحقائق فی جوابا هو فان كان ^{متباينان و هم}

الجواب عن الماهية وعن بعض المشاركات هو الجواب ^{متباينان و هم}

عنها وعن الكل فقريب كالحیوان و الا فبعیدا كالجسم ^{متباينان و هم}

النای والثانی النوع وهو المقول علی الكثيره المتفقه ^{متباينان و هم}

۱۴ افراد آن صادق نیاید مگر بعضی افراد آن صادق آید بعضی

پس در کلی نیست عموم و خصوص مطلق است بقیق این

هر دو بالعکس باشد ای عام خاص در خاص عام ۱۵ بزرگی

۱۶ قوله ای اگر از جانبین که معلق نباشد و هر از

یک جانب پس آنرا هم و اخص من وجه گویند و در بقیق

۱۷ قوله کما ان آه ای هر دو یکی اگر از هم جدا باشد در صدق یعنی

هر یک که یکی معلق آید بر چیز و دیگری معلق آید بر چیز و هر

پس در بین هر دو جدا باشد هر دو پس اگر صادق آید بر هر دو از جانبین

هم تعیین آن هر دو یکی نیز صادق باشد اما حق آید از جانب هر

ای صادق آید یکی بر کلی افراد دیگر و این دیگری بر همه

در نوع نیست عموم و خصوص من وجه باشد بلکه معلق آید بر انسان و حیوان و مطلق پس در حیوان نوع انسانی یافته خود حقیقی و در مطلق حقیقی یافته خود حقیقی

۱۸ هر منس گفته و المار و الكثيره ام من ان کما منسب المار و الا من فی ذلک فی المار و النوع المختص فی شخص کالمس ۱۳

۱۰ سائل باشد آنرا متوسط گویند چرا که متوسط معنی آئینه در وسط است پس یا جنس متوسط فقط باشد یا جنس متوسط فقط باشد از حیوان یا جنس متوسط و نوع متوسط هر دو را متوسط نامی بدان که حکما موجودات را مساوی و احباب تعالی در دو نوع سفیر یافته اند از امتواتات عشره گویند یکی چوب و در عرض کم و کثیف و این منحنی و مضعات در وضع و فعل ملک و انضام بعد از علم که در آن طراقت ۱۲ است

الحقیقة فی جواب ما هو وقد یقال علی الماهیة المقول علیها و علی غیرها الجنس فی جواب ما هو و ینتخص باسم الاضافی کالاول بالحقیقة و یدینه ما عموماً من وجه لتصادقها علی الانسان و تفارقها فی الحيوان النقطه ثلث الاجناس قد ترتب متصاعداً الی العالی و یشمی جنس الاجناس و الانواع متنازلة الی السافل و یشمی نوع الانواع و بایدینه ما متوسطات الثالث الفصل و هو المقول علی الشئی فی جواب اشیء هونی ذاته فان لم یزده عن المشاركات فی الجنس القریب فقریب و الا فبعید اذا نسب الی ما یبیزه فمقوم و الی ما یبیزه فمقسم و المقوم للمعالمی المقوم للعالی مقوم للسافل و العکس و المقسم بالعکس الرابع الخاصه و هو الخارج المقول علی ما تحت حقیقة واحدة فقط الخامس العرض العام و هو الخارج

ای همان کلی است بر شئی در جواب سوال ای شئی هونی فانه ۱۲ قوله فان منینوالم اگر تمیز و بدین فصل چیزی را از شریکان آن چیز در جنس قریب آن چیز مانده نامی که تمیزی و بدین نام را از هیچ شرکای آن در حیوان که جنس قریب است برای انسان پس چنین فصل را قریب گویند یا تمیز و بدین فصل را از شرکای نوع در جنس بعد از آن در جنس که تمیز و بدین انسان را از شرکای آن در هم نامی که جنس بعد است برای انسان و اگر آن فصل نسبت کرده شود پس آن نوع که تمیز داده است این فصل آنرا پس این فصل را مقوم نامند اگر نسبت کرده شود بطرف جنس که فصل تمیز داده است نوع را انسان جنس پس این فصل را مقوم گویند و فعلی که مقوم است نیست مقوم سائل است و مقوم جنس سائل جنس علی است و مقوم علی مقوم سائل نام شده که مقوم از تقویم معنی راست کننده ۱۳ است ای شئی سائل مقوم عالی نیست چیزی تا طاق مقوم انسان است و مقوم حیوان ۱۴ است چو جنس است که مقوم هم نامی است و مقوم حیوان نامی مقوم حیوان است و مقوم هم نامی نیز ۱۵ است قدر الرابع الخاصه ای حیوان آن خاصه که تمیزی است و خارج از حقیقت افراد گفته شود بر آن افراد نیز حقیقت داده و فعل باشد خواه آن حقیقت نوعی باشد یا جنس یا اول خاصه النوع که خاصه است للانسان و اول خاصه النوع

۱۱ لان اونیته انما هی بالنظر الحقیقة البصریة فی افراده
 ۱۲ قوله ثم لاجناس پس باید دانست که ترتیب از بالا بسوی زیر برای از عام بسوی خاص تا آنکه زیر آن نوع نامند تا انسان و این سائل را نوع الانواع گویند ۱۳ قوله و ینتخص باسم الاضافی مقوم سائل است
 ۱۴ قوله و مقوم حیوان نامی مقوم حیوان است
 ۱۵ قوله قدر الرابع الخاصه ای حیوان آن خاصه که تمیزی است و خارج از حقیقت افراد گفته شود بر آن افراد نیز حقیقت داده و فعل باشد خواه آن حقیقت نوعی باشد یا جنس یا اول خاصه النوع که خاصه است للانسان و اول خاصه النوع

لجنس الاشیء خاصة حیوان ۱۱ است بلیدانست که خاصه برود قسم است که شامل تمام اشیا است افراد آن چیز را که این خاصه است که از جنس است و مقوم حیوان نامی مقوم حیوان است و مقوم هم نامی نیز ۱۵ است قدر الرابع الخاصه ای حیوان آن خاصه که تمیزی است و خارج از حقیقت افراد گفته شود بر آن افراد نیز حقیقت داده و فعل باشد خواه آن حقیقت نوعی باشد یا جنس یا اول خاصه النوع که خاصه است للانسان و اول خاصه النوع

عام و یشمی نوع الانواع و بایدینه ما متوسطات الثالث الفصل و هو المقول علی الشئی فی جواب اشیء هونی ذاته فان لم یزده عن المشاركات فی الجنس القریب فقریب و الا فبعید اذا نسب الی ما یبیزه فمقوم و الی ما یبیزه فمقسم و المقوم للمعالمی المقوم للعالی مقوم للسافل و العکس و المقسم بالعکس الرابع الخاصه و هو الخارج المقول علی ما تحت حقیقة واحدة فقط الخامس العرض العام و هو الخارج

۴ این است که وجود کلی طبیعی در خارج ای در ظاهر یعنی وجود اشخاص خود است یعنی افراد آن موجود اند در خارج نه خود آن کلی وجود افراد خود موجود است چنانچه این مذمب همکای عقین است چرا که اگر آن کلی یا ذمه شود در ضمن افراد خود انصاف شی و احدی صفت متقارنه بودن شئ و احدی صفت کما تنهای متعدد لازم آید ۱۲ هـ قوله حی ای حی حی است که حمل شود بر این شی برای

فائده دادن تصور آن شی یا یک ذمه یا بر وجهیکه جدا باشد از حیج
مساوی خود در شرط است این که باشد معرف برابر برای شی
معرفت بالغ در صدق یعنی هرگاه که معرفت با معرفت
شود این شی صادق آید و هرگاه که این شی صادق
آید معرفت صادق آید پس واجب است درین تعریف
که جامع باشد افراد خود را و بالغ باشد افراد غیر را
و واضح تر باشد معرفت از معرفت پس صحیح باشد تعریف
پنجوی که علم از آن شی باشد خواه اهم مطلق باشد خواه
اهم من وجهی که مقصود از تعریف یا تصور حقیقت
آن شی است و یا امتیاز آن شی از شی دیگر مساوی
آن دائم فائده مدد آن شی را ازین برد مقصود
درین تعریف صحیح نباشد تا ضمن طریقی که خاص غنی
تر باشد از عام و معرفت روشن تر باشد از غیر تعریف
مساوی آن شی در معرفت و جهالت نیز صحیح نیست
تعریف یعنی نزاران شی در معرفت با این طور که
مد تعریف الفاظ غیر ظاهر الدلالات آید پس جامع حکم
بطرف مخاطب ۱۲ من الخلاصة ۱۳ هـ مانده
تعریف الالبین دالابن دالابن من الالباب ۱۲
که توره و التعلیل الفصل القریب آه حدیثی
وال یعنی منع در نهایت شی باشد و آن فعل مانع از
دخول فیها باشد همان شئ و تعریف خاص مکتبی است چرا که
خاصه شی باشد در رسم نیز یعنی از است لیکن اگر باین
فصل و خاصه جنس قریب هم باشد پس اول حد
نام است دوم رسم تام و اگر جنس قریب باشد
پس یا اول یا جنس نباشد یا با جنس بعد باشد
پس اول یا بعد ناقص زمانی را هم ناقص گویند که در مذمب
تهدیب ۱۲ هـ مانده تعریف انسان بالغ فقط باجم ناطق

المقول علیها و علی غیرها و کل منهما ان امتنع انفکال عن الشئ
فلا یزیم بالنظر الی الماهیة او الوجود بین یلزم تصور
اللزوم او من تصورهما الجزم باللزوم و غیر بین بخلافه و
الافترض مفارق یدأ و ینزل یسرعة او یطوء
خاصة مفهومه الکی لیسیم کلیا منطقییا و معروضه طبیعیا و
المجموع عقلیا و کذا الانواع الخمسة و الحق ان وجود الطبع
یعنی وجود اشخاصه فصل معرفت الشئ ما یقال علیه فائدة
تصوره و یشرط ان یکون مساویا و اجلی فلا یصح بالاعمد و
الاخص و المساوی معرفت و جهالة و الاخفی و التقریف بالفصل
القریب حد و بالخاصة رسم فان کان مع الجنس القریب
قام و الاقتاض و لم یعتبر و بالعرض العام و قد
أجیز فی الناقص ان یکون اعم کاللفظ وهو ما یقصد به

له قوله لازم ۱۵ ای اگر متعین بود جدا اشقیق آن خاصه و عرض ۱۱
شی پس لازم است خواه بنظر ایهیت خواه بنظر وجود پس آن لازم
بین است یا غیر بین اول آن است که لازم شود نفس اول تصور
مترجم خود یا از تصور لازم و مترجم تعیین بزم و دوم غیر بین اختلاف
اورت ۱۲ هـ مع قطع النظر عن مفروض وجوده فی الاعراض
اولی الذمین مانده در جیت برای الاریع ۱۲ هـ کالانقسام
بمتساویین الاریع فن تصور الانقسام و الاریع تصور الانقسام
بمتساویین ۱۲ هـ قوله و الحق ۱۵ ای مذمب حق زنا باین

حد ناقص است و فیها یک در تعریف انسان فقط باجم ناطق رسم ناقص است ۱۲ هـ
بین من هم است ۱۲ هـ مانده ذکرت آسمان ۱۲ هـ لفظ حیوان ناطق از تعریف انسان ۱۲ هـ
انسان ۱۲ هـ اعم باشد معرفت است بالغ
است لیکن باین ضمن و خاصه جنس قریب هم باشد پس اول حد نام است دوم رسم
مانده تعریف حیوان ناطق ۱۲ هـ مانده تعریف حیوان ناطق ۱۲ هـ مانده تعریف انسان ناطق ۱۲ هـ

هم وانفک است مطلقاً ای غیر مقید به معنی یا دومی مانند قول ماکن الانسان حیوان بالضرورة ولا شیء من الانسان غیر بالضرورة پس حکم در آن بعوضت ثبوت حیوانیت است برای انسان
و نفی حریت است انسان در برهه اوقات و وجه آن عدم مشروط عامه که حکم کرده شود در آن بعوضت نسبت محمول بطرف موضوع بود تفکیک ذات و موضوع متعین باشد و بعضی فخرانی
که برای آن است در عنوان در لغت یعنی سرماً باشد چون موضوع عنوان تعیین باشد پس از امت آن نسبت بعنوان نماید و برای اشتراط خصوصیت بعضی مشروط باشد و با برهان اولی
آن از مشروط خاصه عامه مانند قول ماکن کتاب متحرک الاصابه بالضرورة اوام کتاب متحرک بالضرورة با برهه بودن آن بعوضت در وقت همین و مقید بودن آن لا دوام مانند

کل قرص نصف بالضرورة وقت میلوت الما در بین
الشمس بچادام منتشره مطلقه اگر حکم بعوضت نسبت
در وقت غیر معین باشد محمول انسان متعین بالضرورة
وقتا و حکم و امر مطلقه اگر باشد حکم در آن که امر نسبت تمام
ذات الموضوع موجوده مطلقه او مادام وصف
تعیین آن بوصف مانند کل فلک متحرک انما مشتمل حریفه
عامه اگر حکم لا دوام نسبت بقید و وصف باشد برای تعیین
اهل حرف این معنی از تعیین بوقت گفتن تمام بودن از
عریفه خاصه و در آن ضرورت معلوم آنست که ضرورت
عبادت از استمال الانفک باشد و دعای عبادت از عدم
انفک باشد مستقیم مطلقه عامه اگر حکم میبود نسبت
باشد و یکی از ازمغه خلتی برای تعیین زمین از تعیین
معین یعنی وقت اطلاق غیر مقید بودن آن بر چیزی و
عامه بجهت عام بودن آن از لازم و در ملازمه مستقیم ممکن
عامه اگر بلیغ ضرورت را بجا نباشد نسبت باشد
برای اشکال آن بر امکان دعای بودن آن از گفته تا همه
گفوتن کل تا عارضة بالامکان العام ولا شیء من الحارة
یابره بالامکان العام و نسبت تعیین مرکب مذکور تحقیق
آنرا از ايجاب و سلب بودن مشروطاً لخاصه و حریفه خاصه
و تعیین محدود و لا ضروری و وجودیه لا اولی و مکنه خاصه
۱۲ من الشرح مکه کقولنا کل کتاب متحرک الاصابه
بالضرورة عامه لا تا لا و اما ای لا شیء من متحرک الاصابه
بالضرورة ۱۳ ما ننکرک ان من ضاکنک بالفعل لا

وقد یصرح بکیفیه النسبة فوجهة والا فمطلقة وما به
البیان جهة فان كان الحكم فيه بضرورة النسبة ما دام
ذات الموضوع موجوداً فضرورة مطلقه او مادام وصف
فشرطه عامة او فی وقت معین فوقتیه مطلقه او
غیر معین فمنتشرة مطلقه او بدوامها مادام الذات
قدائمة مطلقه او مادام الوصف فعرفیه عامة او بفعاليتها
فمطلقة عامة او بعدم ضروریه خلافها فممكنة عامة
فهذا بسائط وقد یقید العامتان والوقتیان المطلقان
بالادوام الذاتی فیسمى المشروطة الخاصة والعرفیه
الخاصة والوقتیه والمنتشرة وقد یقید المطلقه العامة
باللا ضروریه الذاتیه فیسمى الوجودیه اللا ضروریه او بالادوام
ویسمى الوجودیه الاداءة وقد یقید الممكنة العامة

۱۴ و غیره بیان نسبت باشد از جهت گویند ۱۵ مکه
یا بودن نسبت در یکی از شرط حکم کرده شود ۱۶ قوله فیه
بساطه که بی شرطی غیر مرکب است ۱۷ که باید در وقت گفتن
موجهه نیزه یک اهل سخن یا کرده باشد مشت انسان بساطه اند
که من آن با ايجاب فقط باشد سلب فقط کی ضروری مطلقه که
حکم کرده شود در آن بعوضت نسبت محمول بسوی موضوع تا
و تفکیک ذات موضوع موجود باشد ايجابی باشد نسبت یا علمی
تا بر شش برهان آن بکیفیت ضرورت که عبارت از استماع ۱۲
۱۳ ای اگر کیفیت نسبت بیان کرده شود تعیین مطلقه مانند ۱۴ ای و معنی موضوع که آن را وصف فخرانی نیزه گویند ۱۵ حکم بعوضت
نسبت در وقت معین باشد در اوقات وجود موضوع ۱۶ ای وقت غیر معین حکم کرده شود در آن تعیین به عام نسبت تمام ۱۷ ای و معنی الموضوع ۱۸ ای تعیین معنی عامه گفته شود ۱۹ ای تعیین معنی عامه باشد ۲۰
۲۱ ای شرط عامه و حریفه عامه ۲۲ دقیقه مطلقه و منتشره مطلقه ۲۳ ای مکنه عامه شود ۲۴ محمول انسان ضاکنک بالفعل لا تا لا و اما ای لا شیء من ضاکنک بالفعل ۲۵

۴۰ وجوبت ۱۲ من الشرع للقضية **له** قوله الشرطية متصلة أه ای قضیه شرطیه وتمام سمت کی متصلة ان موجب باشد اگر حکم کرده شود در ان ثبوت نسبت بر تقدیر تحقق نسبت در مجزئ سابع باشد اگر حکم کرده شود در ان بر نفسی بر تقدیر ثبوت نسبت از حی و نیز ان متصلة لزومیه باشد اگر باشد ان حکم بمعلقه فان امری سمت که لیبب ان همراه شدن مجزئ بر مقدم تالی لا مجزئ معلقه ملینت یا ملائمه تفصیلات اول ما ندان ان کانت الشمس طالعته فالنهار موجود و ثقی مثل ان کان تریدا با عمرو و نورا نیر ۱۲ **له** باید دانست که بحباب و سلب در قضیه شرطیه با و ذوات شرط سمت اگر صرف شرط اول یا بحباب باشد مجزئ که در حکم نسبت من علیه شرطیم جنبا کذا فخطا کلات بر سبب کذا ما لیکفیه

بلا ضرورة الجانب الموافق ايضا ولیمه الممكنة الخاصة و هذه مركبات لان اللادوام اشارة الى مطلقة عامته و الاضروية الى مكنة عامة مخالفة الكيفية موافقة الكمية لما قيد بها فصل الشرطية متصلة ان حکم فيها بثبوت نسبة على تقدیر اخرى او نفيه لزومية ان كان ذلك بعلاقة و الا فتا قیة و منفصلة ان حکمیتنا فی النسبتین اولاً تنافیها مصادقا و کذا با و هی الحقیقیة او صدقا فقط فماتعة الجمع او کذا با فقط فماتعة الخلو و کل منها عنادیة ان كان التنافی لذاتی الجزاین و الا فتا قیة ثم الحکم فی الشرطیة ان كان علی جمیع تقادیر المقدم فکلیة او بعضها مطلقا فجزئیة او معینا فشخصیة و الا فهملة و طرفا الشرطیة فی الاصل قضیتان حملتان او متصلتان او

له قوله و لا اتفاقا و واقع شده پس ان قضیه متصلة الاتفاقیة نام بنده شود ۱۲ من البرزی **له** قوله و متصلة أه ای اگر حکم کرده شود بمعلقه و نسبت با سبب ان فماتعة نسبی صدق و کذب بود از متصلة حقیقیة اگر بنده صدق قطعا ان حکم کما صحیح فتشدد در صدق لیکن گاهی بر و اشتهر شود پس ان بر منفصلة فماتعة الجمع نامند یا از صدق کذب فقط یا ان طور که حکم کما صحیح شود ان بر و نسبت بر و اشتهر فتشدد لیکن جمع شود در صدق پس ان بر و منفصلة فماتعة الخلو کثیرا من الشرع **له** مثلا لا یجاب ذاتی کقولنا اما ان يكون هذا العدد و اما ان یسلبتانی کقولنا لیس اما ان يكون هذا العدد و اما ان یسلبتانی بتیان بین ۱۲ **له** کقولنا هذا الشيء اما ان يكون شمرا او جبر ۱۲ **له** نحو زید اما ان يكون فی البحر اما ان لا یزق ۱۲ **له** قوله و کل منها أه ای بر و اشتهر حقیقیة و مائة الجمع و مائة الخلو فماتعة با و اشتهر ان کانت در ان برای ذات مقدم و تالی باشد یا ان طریقه مفهوم یکی از ان مثنای برای دیگر باشد هر جا که تحقق شود ان بر و دو اگر تانی در ان برای تانی ذات بر و در بیاض ضمن القایه باشد ان لا القایه نامند پس اگر در شرطیه حکم بر جمیع تقادیر مقدم باشد شرطیه کلیه باشد و الا جزئیة ۱۲ من الشرع **له** کالتنافی بین الجزیة و العزومیة و التجریمیة و التجزیة ۱۲ **له** کقولنا کما کان الشيء انما کان حیوانا ۱۲ **له** کقولنا

لیکن ان بر و قضیه مخالف در بحباب و سلب و موافق در کلیت و جزئیت خواهد بود برای ان قضیه که مقید شده است بان بر و برای اللادوام و ملائمه بر و کلیت دور گفته ان کیفیت اندک مذکور سمت درین قضیه فی تفاوت در کلیت ۱۲

له قوله ای مطلقه أه ای اللادوام ذاتی اشارة است بسوی مطلقه عامه که شتمل سمت بر فعلیت نسبت بر حکم سلب دوام را از جمع شود بسوی ثبوت نسبت در یکی از ازمه تلتزمه و لا مفرقة ذاتی اشارة بود بطرف مکنه ما که شامل بود بر اهلان نسبت که مردت و لا ضررة است

تدرکون اذا کان الشيء حیوانا ان انما ۱۲ **له** ای القضیة التی لم یکم فیها بثبوت شیء او نفيه عنده ۱۲ من الشرع **له** بخوان کانت الشمس طالعته فالنهار موجود ۱۲ **له** مثاله کما مر للعنه بخوان کان الانسان ناطقا فالنهار باقی ۱۲ **له** سواد کات متصلة و منفصلة ۱۲ **له** ای ان علی الیوم فاکر تک ۱۲ **له** اگر کلیت و جزئیت بیان شود ۱۲ **له** ای مقدم و تالی ۱۲

۴۰ قضیه تمیز حال و غیر این باطل شد و آن حق ۱۲ من الشرع ۱۱ اندوختگی که در مختلف بالفرضه وقت المیلونه لادامه و کل آن بان بالفرضه وقت الادا یا مکس آن بعض المنفصل بقدر باطل و بعض المنفصل بان باطل ۱۲ ۱۱ ای ضروریه مطلقه و دائمه مطلقه ۱۲ ۱۱ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ قول بان تعیین یعنی کای بیان میشود که اصل صادق نمی آید پس دالت میشود که مکس لازم نسبت هدر مختلف بودی ۱۲ مولوی محمد عبداللہ جبر سر ۱۱ ۱۱ قولہ تبدیل نقیضی الطرفین آه بان طریق که نقیض جز مادل از حاصل قضیه جزئی ثانی کرد ایندین و نقیضین جزئی ثانی مادل باقیان صدق و کیفیت جزئی عکس نقیض کل آن حیوان کل بالیس حیوان لیس بان آن آید و این تعریف عکس نقیض نزدیک قضاست هیا گردانیدن نقیضین جزئی ثانی اول و دومین جزئی

اصلا الجواز عنی الموضوع او المقدم و اما بحسب الجهة فمن الموجبات تنعکس الدائمات و العامتان حینیه مطلقه و الخاصتان حینیه مطلقه لادائمه و الوقتیان و الوجودیتان و المطلقه العامه مطلقه عامه و لا عکس للمبکنتین و من السوالب تنعکس الدائمات دائمه و العامتان عرفیه عامه و الخاصتان عرفیه لادائمه فی البعض و البیان فی الكل ان نقیض العکس مع الاصل ینتج المحال و لا عکس للبواقی بالنقض فصل عکس النقیض تبدیل نقیضی الطرفین مع بقاء الصدق و الکیف او جعل نقیض الثانی اول و عین الاول ثانیاً مع مخالفة الکیف و حکم الموجبات ههنا حکم السوالب فی المستوی و بالعکس و البیان البیان و النقص النقص و قد بین العکاس

ادله اثبتی بان مخالفتها ایجاب و سبب و لیس بان صدق جزئی که بود و اصل کتول کل آن حیوان منکس شود بقول لا شیء ما لیس حیواناً بان و این تعریف نزدیک متزین است و در گراه که مسترید و در معلوم تعریف اول بیان کرده و هم احکام آن را بر روش آن ۱۲ من الشرع ۱۱ حکم الموجبات آه ای حکم قضایای موجود و مکس مستوی ای جزئی سبب لیس بان با عکس شود و کفایا و جزئی عکس شود هرگز نه بیان موجود که بود بان با عکس شود و اند ذات خود چرا که هر گاه صادق آید کل آن حیوان صادق آید و عکس نقیض کل بالیس حیوان لیس بان آن ۱۲ من التهذیب ۱۱ قولہ و بالعکس ای حکم السوالب ایجا حکم موجبات مست و در اینجا لیس بین جزئی موجب کلیه باشد یا جزئی آنجا که در شود که جزئی باشد یا جمعیاً یا سبب کلیه باشد یا جزئی در اینجا منکس شود هرگز جزئی باشد یا مثلاً انقلنا لا شیء من الانسان بحر او بعضه لیس بحر صادق آید و درین جا عکس آن لیس بعض بالیس بحر لیس بان آن ۱۲ من التهذیب ۱۱ عکس کل البیان فی العکس المستوی بان نقیض العکس مع الاصل ینتج المحال کذا حکم ههنا حکم لان عدم انعکاسه بالنقض الذي هو صدق الاصل بدون العکس فی ماقه کذا ههنا ۱۲ ۱۱ لانه اذا صدق بعض الایاتیه

۱۱ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه

۱۱ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه

۱۱ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه

۱۱ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه
 ۱۲ ای مشروطه عامه و هر قریه خاصه ۱۲ ۱۱ ای عکس عامه

له قوله وقد يقال المبادئ اشارة است بطرف اصطلاح دیگر در مبادئ سوائے آنکه سابق گفته شده در فتح کرده آن را این واجب در مختصر اصول و فرقی در هر دو اصطلاح آن است که مبادئ باین معنی ثانی هم مستزاد مبادئ اولی که مبادئ اولی که مبادئ سیمیه اطلاق کرده شود بر سر آنچه شروع کرده شود قریباً آقا در وقت تصد علم بشرطیکه در آن مباحث باشد و بعضی ثانی اطلاق کرده شود بر آن خواه داخل باشد در علم یا خارج از آن ۱۲ اش **س** قوله و المقدمات آه ای گاهی گفته شود مقدمات برای چیزی که در آن شروع در علم

موقوف باشد بحجت بینائی و کثرت رفقت بنا بر تحصیل علم مانند تفریق علم در بیان مقصود از آن علم در بیان چیزی که از آن احوال آن در علم بحجت کرده شماره ۱۲ **س** قوله کان الخ ای بودند قدره و آنکه در مکرر در هر دو اول کتاب خود آنچه نام آن می نهند در کس ثانیاً اول فرض تا طلب حیرت لازم نیاید در مضمون منتفع که خواش کند از آن بر طبیعت سلیبه تا خوشنود شود در طلب و بار منتفع بر وارد و فرقی بیان فرض و منتفع است که فرض آن باشد که شروع لحاظ کند از اوقات شروع و منتفع آن که فرض شود بر علم بر است که ملحوظ شارع باشد و از ستم نام نهند و آن عنوان علم و تفریق علم بر سر یا بشرح بیان خاصه از خواص آن تا نزد طالب علم اجمالی بمسائل آن علم باشد چه در تمام معرفت آن علم مبدل شاگرد تسل پذیرد بر اگر اعتبار حال احوال مراتب علوم است چه در استق این که این علم از جنس کلام علوم است از یقینات یا حقیقات یا اصول یا فروع یا طلب که در آن چیزی که لاین آن علم به غیر این کلام هم در کلام مرتبه است تا سبقت کند معظم بر آنچه واجب است تقدیم آن و تاخیر کند از آن که واجب است تاخیر این مقیم قسمت علم یا کتاب بسوئے انواع و طلب تا طلب کند متعلم در هر باب آنچه لاین است یا آن به قسم طریق تقسیم و آن یکی تقسیم چیزی است از بالا مانند تقسیم بعضی تا انواع تقسیم فروع تا مناصب و تقسیم مناصب تا اشخاص و در تقسیم کلمات تقسیم است از اسفل باعلی فرق باشد خلیل اشخاص مثلاً بسوئے

خارجة عنها عارضة لذواتها وقد يقال المبادئ لمبادئ أب قبل المقصود والمقدمات لها يتوقف عليها شروع بوجه البصيرة وفرط الرغبة كتحريف العلم وبيان غايته وهو موضوعه وكان القدماء ^{انهم} يذكرون في صدر الكتاب ما يسمونه الرؤس الثمانية الأول الغرض لئلا يكون النظر في طلبه عبثاً ^{لعمري} الثاني المنفعة اي ما يتشوق الكل طبعاً لينشط للطلب ويتحمل المشقة الثالث التسمية وهي عنوان العلم ليكون عنده اجمال ما يفصله الرابع المؤلف ليكن قلب المتعلم الخامس من ان علمه يولي طلب فيه ما يليق به السادس القيمة مرتبة ليقدّم على ما يجب ويؤخر عما يجب السابع القيمة اي التبويب ليطلب في كل باب ما يليق بالثامن الاتحاء التعليمية وهي التقسيم اعني التكثر من فوق والتجليل عكس والتحديد اي اي فعل الحد البرهان اي الطريق الى الوقت على النحو والعمل وهو بالمقاصد اشبه فقط

س

انواع ما از انواع بسوی جناس و سوزم تحدید الی بصیئت کار در هر باب و بصیئت طریق دانستن حق و عمل کردن بران داین قسم و بششم شدید اللذات با است بمقاصد علمیا تمام شد خواهی تمیز و محمول البندس کل مقدار فله و وسط فی الذمیه شهر ضلع یا محیط الطرفان ۱۲ هـ ای بسیاری ۱۲ هـ از آن هم ۱۲ هـ بصفتین بجهت بازی ۱۲ هـ باب کردن کتاب ۱۲ هـ جمع نحو بجهت طریق ۱۲

منطق منظوم

بسم الله الرحمن الرحيم

<p>ترانه یزیدم از وی نغمه خیرم از تنای او که نعمتائی او در عالم هستی بودیم سگالم چون صفات پاکت یزیدم طرح الهام که سوی دشتگاه مدح اسباب سفر بندم پس از حمد و سپاس بار بار بخت می چینم که از جام حقیقت میگردانیده سرشندان زنده دم در سفارش اندان هنگام دم بستن بدو ز دول با استشفاع زور قلب شکستن دو در لب دل آمت نه راه بزه کار بیما بناید دست بر تخلص از تحمین افعالش بسک دو دالتش با شمیم ذره تابان بصیبت نام احمد شتر در عالم اکرم بر اهل بیت و محبتش باد و هم تابع آن حضرت که این شب ز قلم دره منطق همی پوید اگر چه بار شیبان از زبان حال میخویدم چه یار وادیش آدم که از نجات میارم بسمند های تندیس آمده اجلاس میسانند</p>	<p>ستایم و چاس این نیایش بر خدا نامم بر انم تو سن خامه بسوی شکر خلاقم ز تا شیران سمایش بود نظم و نسق هر سو بانگ دشتیایه زنت حمد و شکر انگندم دهد گردست مقبولی باین جمله سراپیدن درودی می هم عرضه بران مردار دران بر خشان شفاعت بخش او در بار ببرد دل و جان را یکی سازد بگاه جان و دل حین بستگامیکه دل کرده هر یک پیشو ناسی بشوید دست از رستن بد نیکیهای عالیش چو دست چرب گریبم کشید آن سید مرود که نام نایش باشد محمد اندین عالم که اینم خوشه چین باشد ز درگاه فیض گین پس از حمد و درود این بنده ناچیزی گوید ز دست حضرت توفیق باری شمع رخ آید چنان از حال خود گویم چه قدر علم انگارم که انبیا زمانه بر خورشید پیچیده</p>	<p>سلام یزیدم در حمدیای چون باغازم که در دستش بیاید صیبت من نغمه سر ای او تمام عالم هستی ظلال نامهای او سپاسش که کنم بخش در ایسیم انعامی فرودم بکام خورشید و ندان ستایند که باری بار بار بار بار باری بسنم بر ستا خیز تو اید کرد کامل سکه برود دهد دل در شفاعت اندان میدان نماندن کند دل را بدید یاد رخص امت عاصی دو در دلم بسوی او بصد آه و زاری بیما سواى دست حین بر عد آن مردانور اقام دانهای انبیا در سجده خشان برو صلوات میغایات باد از من میکن که زیشان آمده پیداهت نصرت و نصرت چو این بشکیر در شکیب این فن راه پیامید بحال خود زده می گردوشم دوی برودم تقرب در صرف دهر شورا لیکر آن دیده</p>
---	--	---

بزرگ

پیر از جبل مرکب خورده بر جمل خرف نازند
 کسی هرگز نپذیرسد که او در خود بهر علم آید
 که طبع سوی ایجاز عبارت آمده مائل
 برای طالبان علم این ابیات می گویم
 نوشتم بار اشتراک گویه تنگم کرداد وارم
 نوشتم حاشیه بر شرح جمله اش در هر دو
 یکی یک روز پراخوار هم آیات سبحانی
 نه تعلیمی یکی در هندسه تلخیصی آوردم
 برین بی فرصتی و نامساعد طبع شتافتد
 درین دوچار لحظه خواستم تخریر در میزان
 بود این فن میزان بهر حفظ فکر در اذیان
 طریق مستقیم کسب نامعلوم و اسازد
 پس این هر دو اگر بفکر حاصل شدیدی خوان
 مؤخر شد از ابواب تصور علم تحقیقی
 پس آن پنج اهزب از کلیات الفاظ و کلماتی
 پس این بحث دلالت را بجملة سبق صورت بست
 اگر از روی وضعی باشد آنرا وضعی خوانند
 چو از احوال بسرت پی برند و محله می بیند
 چو تشوی از پس دیوار لفظ دیزمی دانی
 طباق و هم تضمن قسم سوم التزامیه
 طباق آنرا بنا مند و اگر بر جزوی باشد
 به فحی از ده حیوان ناطق در همه معنی
 بخوانی التزامش همچو بینائی زنا بینا
 بقسم مفرد و قسم مرکب فحمتی یا بد

زنند از درس خود لاف گزاف با و پیمانید
 که به درین وقت درین علوم مدرسه شاید
 چو این حال حوادث از زبان خویشتن گفتم
 برین نظم قواعد بهر حفظ سهیل می پویم
 شرح پنج ایسا خوبی آمد از من مسکین
 بتحقیق ست بر شرح وقایه هم هدایه را
 دو مثنی هم نوشتم در فرض هر دو شد مطبوع
 ثانی ثالث از تخریر شرحی منبسط هر دم
 علاوه این همه شد التزام اشتراع من

شروع در مقصود کتاب

ز اغلوطات و اخلوطات و تلبیسات از شیطان
 اگر علمت بود اذعان بود تصدیق در میزان
 و اگر انکاری زید بود کسبی درین میزان
 بکلیات خمسة این تصور هم منوط آمد
 لهذا بحث الفاظ و تقیسات آن خوانی
 دلالت نسبتی باشد میان لفظ و معنایش
 جمیع اهل میزان در پی اسباب آن مانند
 و اگر از عقل خالص باشد آنرا عقلیه نامند
 که گویند بود آنجا همین را عقلیه خوانی
 اگر باشد دلالت بر تمام معنی وضعی
 که ذهن تو بضمن فهم کل آن جزوی باید
 و اگر باشد ز موضوع له به خارج لازم
 اگر در معنی داخل کنی انکار هست اعمی
 اگر خواهی ز بخش لفظ بخش معنی وضعی

سرانید از سر خود مرزه گویی ترا می خابند
 نگارم تا یکی حال زمانه طول ملاحظائل
 برات مانتقان بر شاخ آهوی گفته می افتم
 پیشش در زبان تازی آمد جمله اسفادم
 دو یکوزی دیک در فرس دو مسوط فیض گین
 دو شرحی دو نوشتم مختصر بر متن کیدانی
 رساله عقیده هم بر مواش آمده مطبوع
 شمار جمله بالجملة بوجاز تشبیب هم زانند
 که از باکار افکارم نتایج آمده در فن
 که نظم فارسی باشد سلیس و اسهل و آسان
 بمعلومات تصویری و تصدیقی سپرد اند
 سوای آن همه اقسام ادراکی تصور دان
 بود مشروط با سبق تصور علم تصدیقی
 که تا ترکیب معلومات از آن جمله با شجاعت
 مگر آنها بلا سطح دلالت محض بیکارست
 که از رویش معنی میرسد از زبان زمینایش
 و اگر از اقتضای طبع باشد طبیعیه گویند
 با قسم سه گانه حصر میفرموده آمدند
 سه گونه می بود با حصر عقلی نوع وضعیه
 چو از انسان رسیدی در پی مفهوم اجابی
 تضمن گوی آنرا همچو یک مفهوم حیوان را
 که فحش در پی موضوع له شد واجب و الم
 پس از بحث دلالت لفظ دال زد و وضع خود
 چو در امی است هم پس آنرا مرکب نام میخوانی

7
2

وگر تنها بود لفظی بقصدت نیست اجزایش
 هم اجزای نیز چون میان ناطق را بودین راه
 پس این مفرد دو قسم آمد یکی جزئی دوم کلی
 بدانش جزئی کامل که شخصیت همی دارد
 چون انسان کان بود محمول بر ذی وجودی
 چو از ماهیت افراد خارج شد بود عرضی
 وگر خارج نباشد از همان نامیده شد ذاتی
 یکی نوع دوم جنس سوم فصلت بین قسم
 بیاسخ از سوال ماهیت این قول جدا باشد
 که درجای خصوص اشترک این طبع می آید
 پس آنرا جنس میانند و آن کلی بود صادق
 چه جزوی حرکت ذاتی میان شان نمی شاید
 بیاید در جواب ای شیئی هومن الذاتی
 بحد لذات کان در جوهر طبعش بود قاطن
 بگویندش برای این همه جنس قریب آنرا
 تمام مشترک در بعضی نه در دیگر استجماع
 وگر باشد میز فصل از انباز ماهیت
 بگو فصل بعید از جسم در انواع حیوانی
 پس از عرضی بود مختص بر یک ماهیت نوعی
 که کلی عرضی محمول بر یک طبع می آید
 در آن عرضی بود شامل سنجیده طبع ماهیت
 امور عامه بر تمام اشیا می ذوا امکان
 بود کلی عرضی صادق آید بر طباع چند
 یکی لازم محال لانفکاک اجزوات ماهیت

که معنی دارد و یا نیست بخش و جز بمعنایش
 مگر تحقیق این گفتیم تبعلیات یومیه
 چو اصلا شریک کلی نمی دارد بود جسمی
 اگر فرضش توانی کرد صادق بر ذوی کثرت
 بسوی این همه لاشی و واجب همین برکتش
 چو ضاحک چونکه بیرون است از حیوان مع اطلاق
 چون انسان و چو حیوان ست ذاتی بهر هر جزئی
 تمام طبع هر فردش بنام نوع می باشد
 سوال ماهیت از کل حقیقت هر چه ظهور آید
 تمام طبع که مختص بود با شریکیت صرف
 با ماهیات محدوده بطریق ما هو اللائق
 وگر باشد میز نه تمام مشترک ذلت
 که باشد معتبر در سنخ جوهر نه بود عرضی
 اگر آن جنس آید در جواب جمله او اعش
 چو حیوان بهر اسب و پیله انسان جن و شتر
 چو جسم نامی از بهر حال و پیله انسان و جن
 که در جنس قریب ست آن بود فصل قریب است
 پس این سه گونه را در عرف ذاتیات میگویند
 نباشد جنس یا مختص بود با جوهر جنسی
 چو ضاحک خاصه انسان و ماشی خاصه حیوان
 مراد را در عرف و منش آمده با جمله تبعیت
 بخوانند شرح نام عرض عام اندوی تعمیمش
 طباع نوعی جنسی بزریر آن بود پیوند
 چو با نفوه نگارنده رونده لازم انسان

بخوانی مفردش چون همزه الله عبد الله
 که در یک و در برگشته تحقیقات مرصیه
 چون نام زید شخصی مشتمل بر هذیت باشد
 سخنانش کلی و محصور ماند اندان سحبت
 پس این کلی بود مقسوم بر عرضی و بذواتی
 که بود ست این طباع زید و عمر و در وی آتی
 پس این مفهوم ذاتی هم بسا قسم صورت است
 پس آن کلی ست کان بر متفق محمول می آید
 چون انسان کان تمام طبع زید و عمر وی باشد
 جواب کثرت محض همان را می بود حرفه
 چو حیوان در جواب الفرس و الفیل می آید
 پس آن ذاتی ست در منطق فصل ماهیت نامی
 چون ماهی در جواب الحمار و شی حیوان
 بیاید آن تمام مشترک در جمله او فاعش
 وگر باشد جواب برخی آن جنس بعید آید
 سخنانش در جواب ماهی زید دل و باطن
 چو از انباز در جنس بعید افتاد چون نامی
 سوای این سه گونه جمله عرفیات میگویند
 بمنطق خاصه گویند و متحدیدش بدین باید
 چو با صرافه حیوان و کاتب خاصه انسان
 چو سرخ و زرد و ماشی بهر سبب اشترک انسان
 کم تعریف و متحدیدش برای نیک تعمیمش
 پس این هر دو بود مقسوم بر دو قسم از قسمت
 چو ناجهان و جبهان بهر حیوان ست بالامکان

عالم جامع کلی هستی شماره ۱۱

چو اسود به ترکیب و مزاج خاص در جنبش
 چو صفت جستن و لیکن شکستن رستن و خستن
 معرفت قول خارج آن بود معلوم تصویری
 پس آن دو قسم میباشد یکی باشد بنام حد
 بجنس و خاصه یا محض عرض و خاصه دائم
 چو در تعدیات آن آدمی حیوان ناطق را
 از نقصانش بعد ناقص آن را نام می باید
 چو از جنس قریب و خاصه لازم مؤلف شد
 بعد تمام حد جنس قریب و قید حلائی
 چو جسم منحلک آید به علم رسمی انسان
 چو در تعریف انسان ماضی ذی منحلک میباشد
 خصوص قائل و طرفین از روی تقریر فتن
 بود منظونی و ایقانی و جمعی و تقلیدی
 قضیه جمله باشد که چه اینها نیست تصدیقی
 چو خالد می ستیزد با عمر آمد شد ایمان را
 همین مصراع کال گفتیم برای تو مثالش دان
 بود محکوم به تالی در اخبارات شرطیه
 چو تقدیری بود حکمش در ایش انفصالیه
 بخواندش بحکم وصل نام انفصالیه
 چو جرح من بود داخل درین سردار یا خارج
 مثال آن همان باشد که در ابیات دانستی
 چو این اشیا است یا افراس یا از جنس اشتر یا
 بودان علاقه یا نبغیش انفصالیه
 بخصوصه بنامندش و گرفتار کلبیش

مگر این گونه لازم را بگویم لازم منطقی
 چو بر بسندت که کلیات غمزه چیست گوید شد

بیان مصروف

مرکب از خصوصیات ذاتی محض می باشد
 و در از جنس قریب و فصل القرب مؤلف باشد
 فراهم کرده دردی بر طبعش جمله از اجزا
 چو جسم ناطق آید در حصول طبع انسانی
 چو با حیوان منحلک ذات انسانی موصوف شد
 چو از جنس بعید و خاصه باشد بنامندش
 چو جسم ماضی آری به علم صورت حیوان

تصدیقات تعریفات قضیه و اقسام آن

خبر گویند در نحو قضیه نام در میسزان
 بحل اشتقاقی و مواطاتی و ترکیبی
 ثبوت شئی چو بهر شئی بود یا نفی آن از وی
 با مررب بعرف خود نداری بیخ شک اصلا
 بود موصوع کال حکم ست بروی حکم حملیه
 بود محکوم به محمول در اخبار حملیه
 اگر محکی ست بر تقدیر نسبت نسبت دیگر
 و اگر حکم تنافی شد بخوانش انفصالیه
 پس این سه گونه آید از آن یکی باشد حقیقیه
 با مثال دیگر هم همچنان از خود توانستی
 سوم کال در مقدم تالیش منع الخدو آید
 لزومیه بود بدان شد نبغیش القاقیه
 پس از باشد بیان کیت محصوره اش نامند

دوم عرض مفارق کال زیادیت توان رستن
 که نوع و جنس و فصل و عرض نام و خاصه باشد
 که از فیش بعد رک بگذرد و معمول تخیلی
 دوم رسم آن مرکب میبود از عرضی لازم
 بعد تمام نامند آن و موصوع ذات می باشد
 گزار جنس بعید و فصل القرب ایتملاف آید
 نمود پس و حرکت از حصول مانده شد باقی
 بنامندش بنام رسم نام آنرا که شد حاکی
 بر رسم ناقص از نقصان تمام این نام خوانندش
 از عرضیات محضه رسم ناقص نیز می آید
 مرکب را در رخ و راست عقلا گزوان گفتن
 گوی نامند تصدیقش اگر بریزد بر دوازده مان
 قضیه گاه تخیلی ست گبه دومی و گبه شکی
 برین تقدیر حملیه بود از روی حمل شئی
 نباشد که چنین حکم آن بود شرطیه در میزان
 مقدم آنکه بروی کرده آید حکم شرطیه
 پس این شرطیه بود و گونه آید انفصالیه
 چو در خواهی زدم از بعض خود خواهم نهد بر
 چو خالد یا بود موجود یا معدوم در خارج
 بصدق و کذب می باشد منافات حقیقیه
 دوم کال در تنافی مانع الجمع ست در اجزاء
 چو این نادان بود یا باب مجرور فخر بکشايد
 قضیه که بود موصوع با تقدیر جز فیش
 اگر اجمال آن باشد بنام جمله خوانند

پس آن محصوره در احصار کل کلیه میاید
 تناقض دان درین سخن اختلاف دو قضیه را
 و گردانی دروغش دیگری را راستی شاید
 اگر هر دو بود محصوره شرط سنت اختلاف کم
 نقیض موجب جزئیه باشد سالبه کلی
 چو عکس مستوی خواهی گئی تبدیل طرفینش
 بعکس هر دو قسم موجب جزئیه می آید
 چه کاذب میشود چون گویی انسان است حیوان
 برای سالبه جزئیه عکسی نیست در میزان
 قیاس آن ظنم از چند اخبار و جعل آید
 نباشد مثل بر عین مطلوب و نقیض آن
 که باشد اندیش عین نتیجه یا نقیض آن
 که موضوع نتیجه باشد و محمول آن اکبر
 بحد واسط آن امر مکرری بود نامی
 که در تصحیح افکار است این اشکال میبوی
 بشانش گفتم دو شرط اتاجش بود آنرا
 چو هر ضاحک بود انسان و بر انسان بود حیوان
 چو بعضی ضاحک انسان است انسانی نشد مایل
 چو محمول است در صغری و هم محمول در کبری
 هم آنرا از ضرب شانزده نتج چهار آمد
 چو بعضی از جسم حیوان است و بیج آتش نشد حیوان
 بیای شکل ثالث چون به بینی حد واسط را
 دوم کلیت صغری و یا کلیت کبری
 که بر انسان بود حیوان و بر انسان بود ناطق

بیان تناقض

که در ایجاب و سلب صدق و کذب مدیدین ما
 بود مشروط در وی وحدت نسبت در آن هر دو
 چو هر انسان بود اکرم نه برخی زن بود اکرم
 چو هر انسان بود اکبر نه بعضی آن بود اکبر

بیان عکس مستوی

چو برخی از خران سر نیست بعضی سرخ نر باشد
 بعکس سالبه کلیه مثلش دان بکف و کم

بیان قیاس

که چون با در کئی آنرا از آنها جمله نماید
 چو هر کاتب بود انسان و بر انسان بود حیوان
 چو گریزی نخیزم لکن اکنون خاستی ایجان
 پس اولی را که اصغر در وی ید نام شد صغری
 که از رفعتش بود عظمت بمطوب خودش نامی
 بیای شکل اول اسهل الاتاج و هم علی
 یکی ایجاب صغری و دیگری کلیت کبری
 چو هر ضاحک بود انسان و انسانی نشد ناطق
 نتایج بعد حذف اوسط آید ظاهر برای کامل
 برایش هم دو شرط آمد یکی کلیت کبری
 که اتاجش بصحت همان چهار ضرب بچلبد
 چو بیج آتش نشد حیوان هر ضاحک بود حیوان
 که موضوع است در صغری و هم موضوع در کبری
 ضرب نتج در وی شش آمد بعد این هر دو
 چو باقی باشد آن بر نیاری میشوی ناطق

بقصر حکم بر بعضش بنام جزئیه آید
 یکی را راست گردانی دروغت میگی آید
 نه گفتم گفتم این تمثیل ما را در مثالش گو
 نقیض موجب کلیه باشد سالبه جزئی
 نه چیزی زان بود اصغر بود بعضی از ان اصغر
 بشرط وفق کیف و صدق کن تحویل جزینش
 چو هر انسان بود حیوان و از حیوان بود انسان
 چه بیج از سرنگ آن نیست نه سنگ است از آدم
 چه گویی اگر بگویم نیست برخی از مشاة انسان
 پس آن دو قسم شد اول بنام اقترانی دان
 باستثنای آید تسهیه قسم دوم ای جان
 بقسم اقترانی سه حدود آید یکی اصغر
 دوم اکان بود حاوی با کبر نام شد کبری
 بدست حد واسط چهار شد اشکال این گونه
 چه محمول است در صغری و موضوع است در کبری
 بمانده از ضرب شانزده نتج چهار ایجان
 چو بعضی ضاحک انسان است بر انسان بود ناطق
 بیای شکل ثانی بینی ایجان حد واسط را
 دوم آمد خلافت هر دو در ایجاب سلب اصلا
 چو هر ضاحک بود انسان بیج پس نشد انسان
 چو بعضی از خر نشد انسان هر ضاحک بود انسان
 دو شرط آنرا بود قطعا یکی ایجاب در صغری
 از آنجمله برای ضربی از ضرب مثالی گو
 بیای شکل رابع چون بیای حد واسط را

که موضوع است در مغزی و محمول است در کبری
 اگر خواهی که ثانی را سبب اول بگردانی
 بر اربع عکس مغزی ساخته هم عکس کبری کن
 با استثنائی آمد و خیر زان جمله شرطیه
 اگر شرطیه باشد اتصالیه لازمیه
 که عین تالیش آید بدست در نتیجه آن
 چه استلزام انسان به حیوان نیک صورت بست
 چه گوئی لیکن آن حیوان نباشد پس نشد انسان
 پس از باشد ز اقسام و ذوات اعشش حقیقیه
 پس آن طاقت لیکن نیست طاق آن چیز پس جفت
 چو این است با پیش است لیکن اسب شید
 چو این تا سیر یا نازد و باشد لیکن این زرد دست
 تیا س از روی هیوتی به پنج اقسام آید
 ازین جمله بود برهان اشد و عمده دار شد
 و گر لفظ وقوعش نیست آن تخمیل همکاری
 نباشد مخمل کوطوف ثانی جزم صورت بست
 که از روی فساد فکر تدبیرت مسبب شد
 و گزائل به تشکیک مشکک هم نمی باشد
 بطور حصر استقرادین شمش گونرے باید
 دوام باشد شاه حس دران شده وصله القان
 چو مجوده با استقرار صفر اخوب محمود است
 چو گوئی ما گیر و تاب و خرش از تاب خور با هر
 که سازش در میان آن حال است از ره پیهم
 ششم از راه نظریات مشهور است در میزان

چو بر انسان بود حیوان و بر ناطق بود انسان
 بسازی عکس کبری تا سبی در وی با سانی
 بدگر طور کن ترتیب را معکوس و بعد آن

بیان انتاج استثنائی

چو گران بود این شی بودی ریب شک حیوان
 چو استثنائی در وی نقیض تالی آن را
 همی در صورت انتاجش آمد فرق میزان
 کن استثنائی هر یک جزو آن خواهی نقیضش را
 مگر جفت است یا طاقت سلب هر دو صورت بست
 نباشد پیل لیکن پیل شاپر نیست از اسپان

صناعات خمس

مرکب از یقینات و قطعیات مخا باشد
 چو هر دو در جانش باشد مساوی فهم آن شک آن
 پس آن تقلید و استیقان و هم جمل مرکب بست
 و گر باشد مطابق لیکن از ذممت توان رفتن
 رخلع از یقین بر وی بسان منطق آید شد
 از ان جمله بدیهی ادبی که محض تخمیلش
 چو آتش سوزد و گشتی ز گرمی خشکیش عطشان
 چهارم حدسیات آید چو حدس صاحب است امر
 که از اشکال گوناگون بر روزی بود ظاهر
 چو در ابادشاهی بود و اسکندر شده سلطان
 که وسط پنج آنها نباشد غایب از اذبان

شرط و هم ضرورتش را در اسفار مطول دان
 چو گردانی سوم را سوی اول عکس مغزی کن
 بکن عکس نتیجه عکس را اصل نتیجه دان
 نخست آید پس استثنائی طریقی زان بجملیه
 کن استثنا مقدم را بعین آن بجملیه
 اگر آن چیز انسان است پس لا ریب حیوان است
 نقیضی از مقدم در نتیجه شود ابقا
 و گر شرطیه باشد انفصالیه عفا و یر
 چو این جفتت یا طاقت لیکن نیست جفت ملاملا
 پنج الجمع استثنا بسازی عین هر یک را
 و گر منع الخلو آید کن استثنا نقیض آن
 پس این نامیز باشد همچنین یا بد بیاتی دست
 پس آن برهان جمل مشهور و شذیه هم غلط باید
 چو نسبت در خبر جرح باشد و هم پذیری
 چو بینی نسبتش را ج بنام ظن نسبت خوان
 نباشد که بلطن واقع آن جهل مرکب شد
 بنام خاص تقلید آن عقیده را توان گفتن
 بدیهیات از تم یقین شمش گونرے آید
 یقینش آید و در قطع فهم ادست تکمیلش
 سوم باشد مجرب نافر تکرار مشهور است
 که از راه مبادی شد مطالب دفعه ظاهر
 بود پنجم قضایای تواتر از گروه جسم
 چو رسم از بلان بوده و نادر شاه در ایران
 چو گوئی چهار جفت است از ره تقسیم درود

چرا این جمله بلفظ آورده این مضمون بخاطر اد
 مستم که بود گه ناشی از انواه مشهوره
 بود شعر آن قیاسی مولفت از قابض باسط
 چو گوئی شہد تیغ و پر گس که دیده تی آورد
 بود اغلوط معمول از تو بهما ہی حسیه
 یگوید عقل بر بانی که این زانست امکانی
 چو تصویر فرس را گوئی است بود و صابل
 خطابت مولفت باشد ز غلغولات و مقبوله
 پس این کبری است ظنی از یقینی شد ظن فاروق
 مگر عدہ ترین با قیہ ترین جمله بر بان است
 محمد ناظم این چند اشعار آمده داعی
 سزا کن ز عیب و نقص حرمانی رود حانی
 بایمان در تامل حیل عمر و انفا سقم
 بعلم سز تا بانی بکنہ راز پنبہانی
 شریعت درہ طریقت بخش در تیرہ دی خستہ
 لعل اللہ بر زنتی صلاح داردش آمد پس
 خصوصاً حضرت زہرا بتول فاطمہ عذرا
 سر سردار صدیقان ولی فاتح خمیر
 از فیض ست جاری تا قیام از خلقت آدم
 کہ گل رویی سالت ہم عبارت نان در گل باشد
 دل و جان را بحب بنجمن از خویش می بازیم
 کہ بعد از انبیا باشد همان افضل ز انس و جان
 پس آن حضرت عثمان ذی المورین پر ایمان
 کہ افضل قضایا آمد و ضرب المثل پیدا

جدل

چو گوئی درست متعز ز حیدر آمد ای ششی

شعر

مغالطہ

گہی باشد شبیہ حق و گاہی شبہ عدلیہ
 چو گوئی ہر جہہ موجود است وقت دقیزی دارد

خطابت

کہ از طرف بزرگان است آن اخبار منقولہ
 مواظبا نچہ واعظی کند اندر مردم را

خاتمہ

قبول من جنتش خواستہ شد در دعا ساعی
 دل میکند مصفی کن تن زارم متقی کن
 بماند حبیب آل احمدی در سلامت ہمدم
 دلم ز نشان بگردانی قبولش کن اگر دانی
 بیاب تو نشستہ در امید ی پای بشکستہ
 طفیل احمد مرسل طفیل آل اطہار شش
 مگر نخت رسول اللہ سر نسوان بنتہا
 ز خاک پای او سرمہ کہ ندان اولیاد اللہ
 منور شد بانوار ولایت از درش عالم
 یکی حضرت حسن فرزند اکبر نور چشم او
 برا خدا خاک و خس انداختہ ختم سخن سازم
 پس آن حضرت فاروق اعظم عادل کامل
 کہ از جمش بدست اہل ایمان آمدہ قرآن

تہنات

جدل باشد قیاسی مخبر از اخبار مذکورہ
 چو بہتر مدلت آمدستم پندار گمراہی
 کہ باشد منقبض یا منبسط ہر عادل و قاسط
 شراب ز قسم شیرینی نہایت طاقتی دارد
 چو گوئی بر سر عرش منعت ہست میدانی
 عقول ظنی بہودہ لاف و ہرزہ انکار دارد
 ترا ہر کہ دمہ داند ازین گفتار تو جاہل
 جوان شخص است میگردد لب لپکن بود ساق
 ز اقیام خطابت میبود آن کل نصیحتہا
 کہ پردی از نوشتن نظم این ابیات باید درست
 میرکن خدایا از ذنوب و جرم جرمانی
 درون من مزکی ساز و میرد ہمہ زکی کن
 بنور قرب ربانی بسنوی فیض سبحانی
 بحق صاحب دل دل بحق شاہ جیلانی
 اوصی الصالحین گویند در آمد بندہ بیگس
 طفیل صعب اختیارش طفیل ولد ابرار شش
 سپس آن حیدر صفدر علی مرتضی سرور
 کہ عورت خطی انطاب امام وقت شد زین راہ
 پس آن در گل بشگفتہ نو ماڈہ احمد
 دوم حضرت شہید کہ بلا کان ذکر او ہر سو
 خصوصاً از صحابہ حضرت سردار صدیقان
 کہ عدلش آمدہ بر جملہ ارباب دین شامل
 سپس آن نائب چارم علی مرتضی قضی

مشہد

کتبہ امامان کبیر شہزاد - کتبہ فیض رسول آزاد چک

مختصر الميزان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حامد الله تعالى ومصليا ومسلما على جيبه محمد وآله وصحبه اجمعين
 وبعد فهذا مختصر في الميزان لا يدامنه لطالب العلم للايقان ومن
 لم ينتفع من القليل لم يستشف للعليل العلم اما تصورا وتصديقا
 وكل احد منهما اما بديهي ونظري والادلة تكون الثبتي بحالة يلزم
 من العدمية العلم بشئ اخر وهي اما غير لفظية او لفظية وهي ان كانت
 بحسب جعل الجاعل فوضعية وان كانت بحسب اقتضاء الطبع فطبيعية
 والافعلية والارضية ان كانت على تمام معنى الموضوع له فمطابقة و
 ان كانت على جزئية فتضمن وعلى لازمة الذهني فالتزام والادال
 بالمطابقة ان يراد بجزء منه دلالة على جزء معناه فتركب الافراده
 وهي ان امتنع استادة فعرف واداة والافان دل على زمان من
 الازمنة الثلاثة فكلية وقول والاقاسم وهو ان اتحاد اللفظ والمعنى
 وتصوره يمنع الشركة فعلم وجزئي والافكله والكل ان استوت افراده
 الذهنية والخارجية فتواطى والافمشكك ان تكثر المباينة وان اتحاد
 اللفظ وتكثر المعنى فان وضع لكل على السوية فمشترك وان لم يوضع له
 على السوية بل وضع لمعنى احد فنقل الى غيره فان اشتهر استعماله

له مثال ونفى لفظي
 دلالات انسان برحمان ناطق
 له مثال لفظ طبيعي جرن دلالات
 ح ۱۲ ج ۱۲ ج ۱۲
 مثال عن غير لفظ جرن دلالات
 وفان براتش ولفظي جرن
 دلالات لفظ ويزبر ولفظي
 جرن دلالات انسان
 برحمان ناطق
 دلالات لفظي براتش
 لخرن دلالات انسان بر كاتب
 ۱۱ اگر معنی تصور لفظ
 غیر باشد آن را مرادف
 گویند مانند لیست واحد
 ولفظی معنی شیر ۱۲
 ۱۱ المیزان المنطق ۱۲
 ۱۲ بدیع معنی چاره ۱۲
 ۱۳ جرن دلالات انسان
 برحمان ناطق
 عند النماة ۱۲
 عند المنطقين ۱۲
 ۱۳ ای اگر استناد
 متع نباشد ۱۲
 مع عند المنطقين
 ۱۲ عند النماة
 ۱۲ معنی اگر
 دلالات بر كاتب برحمان ناطق
 ۱۲ مثال عن غیر لفظی ولفظی
 جرن خطوط وخطوط ولفظی
 ولفظی ۱۲

له عرفی چون دایره که در صورت است بر این است
 بیه بنقول عرفی ان نقل العرف العام وشرعی ان نقل الشرع واصطلاحی
 ۱۱ که اصطلاحی اگر ناقص جماعت
 خاص باشد ۱۲ که جمع خاص و یکتا
 که صفت بجمع کار است در نحو لفظ منفره مقرون
 بزبان ۱۱ که قفیه یعنی اگر جمع صدق و کلتا
 باشد از قفیه نامند و اگر باشد از آنکه از قفیه
 پس اگر قائده دهان افتاد طلب با مرست اگر
 از اعلی باشد و تمام است اگر بر این باشد و ما
 ست اگر از اکثر باشد ۱۳ که ایضاً یعنی
 قائده صحت کسوت نه ۱۴ که کلا فان
 فاعولاً یا بنیة زید و غیره یا بنیة همان افراد
 الانسان لا شیئ الا علی الانسان و عوارض
 مستحقة بوجه الفصح غیر قول فوض اشترک
 ویرتک العوارض مقبولة فی مابینک الافراد
 بل فی کونها اشخاصاً مستغنیة ستماب بعضها
 عن بعض فیکون الانسان تمام ما یسیر کل فرد
 من کل الافراد ۱۵ مولانا محمد بکرت الشری
 مد ظله ۱۲ که احراز عن النوع الاضافی
 و هو المابیه المقول علیها و علی غیرها یخص
 فی جوابها یو کما حیوان فانه یقال طیر
 و علی غیره کما یقال جنسها و انما سمی
 اضافیاً لان نوعیه بالاضافة الی ما
 فوتره ۱۳ مولانا محمد بکرت الشری مد ظله
 ۱۴ اتمنع یعنی اگر منصرف باشد
 ههنا شکی ان راعض لازم کونیه و ال
 ممکن باشد عرض مفارق سست
 عه ای برائی طلب فعل نباشد
 ۱۵ عه بکرم خاص باشد یعنی ۱۲
 ۱۶ که حقیقت افراد خود
 عه چون فرامک ۱۳ که ضما عن
 دبر الکلی المرض المقول علی حقیقة
 واحدة چون ضماک ۱۲ که

فیه فنقول عرفی ان نقل العرف العام وشرعی ان نقل الشرع واصطلاحی
 ان نقله جمع خاص الی اللفظ بالنسبة الی المعنی الاول حقیقة و الی الثاني مجازاً
 كان بالعکس فتزادفة والمربان افا دمغنی یصح السکوت علیه تمام وهو
 ان احتمل الصدق والكذب فخبير وقضية والافانشاء فان افا دبا الوضع طلب
 الفعل فامر مع الاستعلاء والتاس مع التساوی دعاء مع الخضوع او التزک
 فیه او القوم فاستفهام والافتیبی یدخل فی الفتنه ممکنا وفتنعا والترجی ممکنا فقط
 والقسم والنداء والتعجب وان لم یفد فناقص فان كان احدهما مقیداً لاخر فتقید ی
 والافغیرک والکلی اما تمام حقیقة جزئیا ته هو النوع الحقیقة وهو المقول
 علی متفقات الحقائق فی جوابها وجزئیا هو الذاتی فان کان تمام
 المشترك بین الانواع فجنس هو المقول علی مختلفات الحقائق فی جوابها هو
 فان کان تمام المشترك بین جمیع انواعه المندرجة تحته فقربب والافبعیدان
 لو یکن تمام المشترك ففصل هو المقول علی الشئی فی جواب ای شئی هو فی ذاته
 فان یمیز النوع عن مشارکاته فی الجنس القربب القربب والافبعیدان او
 خارج عه فان اختص بحقیقة واحد فخاصة وهو الکلی العرضی المقول
 علی حقیقة واحد فقط والافعرض عام وهو الکلی العرضی المقول علی
 اکثره با فان امتنع ان ینفک عن الماهیة فلا زقوالانفراق والکلیان
 متساویان کالانسان والناطق او متباینان کالانسان والفرس او

عنه هو متباین یعنی هم داخل است وآن تنزای امر ممکن است چو لعل المال یحیی و تنزای امر متباین چو لیت الثاب یجود ۱۲

احدهما اعم من الاخر مطلقا كالانسان والحيوان واحدهما من وجه
 كالانسان والابيض ونقيضا الاول متساويان والثالث بالعكس
 المتباينين والثاني متباينان تباينا معرف الشيء ما يكون معرفته
 سببا للمعرفة ذلك الشيء فيكون متساويا له في العموم والخصوص و
 يكون اجلي منه فالمميز فيه ان كان ذاتيا فحد تامر ان كان الجنس
 القريب مذكور فيه او ناقص ان لم يكن الجنس القريب مذكورا
 فيه وان كان خارجيا فرسم تامر ان كان الجنس القريب مذكورا و
 ناقص ان لم يكن القضية اما حملية كزيد كاتب وطرقاه موضوع
 ومجهول وشرطية وطرقاه مقدم وتال وهي اما متصلة لزومية
 نحو ان كانت الشمس طالعة فالنهار موجود او اتفاقية نحو ان كان
 الانسان ناطقا فالخمار ناهق واما منفصلة حقيقية مثل العدد اما
 زوج واما فرد واما مانعة الجهم مثل هذا الشيء اما شجر او حجر او
 مانعة الخلو نحو زيد اما في البحر او لا يخرق وهي اما موجبة كما ذكرنا زيد
 كاتب او سالبة نحو زيد ليس بكاتب وشخصية ان كان الموضوع
 شخصا معينا كما ذكرناه ومسورة ان بين فيها كية الحكم مثل كل امان
 كاتب وبعض الانسان كاتب ولا شيء من الانسان بكاتب وبعض
 الانسان ليس بكاتب والافهملة وهي في قوة الجزئية التقيضان

له وجهين شش كبر بعض اذ ان صاقي
 ايدو بعضه انما ان لم يكون الحكم
 شربت شش او لا شربت ان
 كان الحكم فيها شربت شش على تقدير ان
 ان الحكم لم يكن ذلك الحكم فلا تقبل
 بوجه اتفاق ان صمد و تفسيره خلف
 ذلك وكيف وجهت به كما صاقي باشد
 في اذ ان كاذب باشد صاقي باشد
 وشود ان تقيض بودن صمدت نسبت
 لازم كنه است براي شربت و صمدت
 چنانكه درين اشعار مذکور است
 در زمانه شربت و صمدت شرط
 وان در صمدت موضوع و مجهول مكان
 و صمدت شرط و اضافة جزوكل و قول
 است در آخر زمان ان صمد او اول الامر
 الحكيم لفظ كل الاقواي لا الجسوكي و صمد
 السالمة اعلمه لاشي دلا داصد و سورا لوجزة
 الجزية بعض و امد و سورا السالمة الجزية
 ليس كل و ليس بعض و بعض ليس بقا على سبيل
 التبيين و اعتبار الاكثر على سبيل التبيين
 فان كل الفهم من كيب لشمخ اللغات
 ان الحكم را كس و بعض الام الاستراق النكاح
 في سياق الف التبيين في اشبات و نحو ذلك
 ما يفهم من الحكيم و ان في صمد و صمدت
 ان الحكم كصوري صمد اي ان الموضوع من شخص
 معين باشد و الحكم كصورت افراد باشد
 ان الحكم صمد و صمد لان الحكم عليه ان
 اتفاق و لا شافي در صمدت و كذب هر دو
 باشد ان ان ترافي و شافي در
 صمدت شرط باشد ۶

سلك انسان حيوان يات محرك بالارادة كل محرك بالارادة فهو حيوان كل انسان حيوان ١٢
 اي جزئي اول رافض كونه جزئيا
 جزئيا ثاني رافض جزئيا محرك بالارادة
 بوالله تعالى لا تقدمه فرد دست يمكنه
 كره اصل ثابت مست ودم علت آن
 حكم فلان هفت است ودم بين بين
 ودم بين بين هفت ودم رافض محرك بالارادة
 آنرا جامع نامند على ان التيقه حرام لان
 انحر حرام وعلته حرمة الاسلام ووجوده في
 البين ١٣ سلك كقول ان كان الانسان
 حيوانا كان حاسا كذا حيوان فيكون حاسا
 والنتيجة ووجود كون حاسا مذكورة في قوله
 وكذا قولك ان كان الانسان حاسا لكان جزئيا
 و كذا ليس جزئيا فلا يكون حاسا بالنتيجة
 و لا يكون حاسا بالنتيجة وكونه كان
 صلا على المقدم مذكورة في قوله انما
 قال مثل النتيجة لان عين النتيجة تنقض
 فالنتيجة كونه في المقدم جزئيا القضية فلا يكون
 احد ما عين لا يكون حاسا اشتراطا لا شاملا
 على كل ما لا اشتراطا اعني يمكن ان لا يكون حاسا
 فان في كونه العالم صغير وكل صغير حاد
 فان نتيجة مذكورة في المقدم بالارادة
 فالعالم مذكورة في المقدم الاول والى حاد
 مذكورة في الثانية لكن لا بالضرورة
 والنصل وانما استقر انما لان استقران المقدم
 جزئيا بوجه لا يوافق في قوله بركت الله عليهم
 عه اي عكس بوجه جزئيا لان ما هي اي
 عكس ما يظن جزئيا اي عكس لانه
 انسان وكل انسان حيوان فجزئيا ١٢
 سلك استدل بكونه الكلي حيوان بالجزئيا

كل قضيتين مختلفتين اذا صدقت احدهما كذبت الاخرى وبالعكس
 وشروطه وحدة النسبة المستلزمة لثمان وحدات فنقيض الموجبة
 الكلية السالبة الجزئية ونقيض السالبة الكلية الموجبة الجزئية
 عكس لمستوى تخويل مغزها على وجه يصدق فعكس الموجبة
 الكلية جزئيتها والموجبة الجزئية والسالبة الكلية مثلها ولا عكس
 للسالبة الجزئية عكس لنقيض هو تبديل كل من طرفي القضية
 بنقيض الاخر مع بقاء الصدق واليكف فالموجبة الكلية تنعكس بها
 لاجزئيتها والسالبة الكلية الجزئية الدليل ما يلزم من العلم
 بالعلم بالمدلول فان استدل بالكلي على الجزئي او استدل باحدى
 الكليين المتساويين على الاخر يسمى قياسا او بعكسه يسمى استقراء
 تاما ان كان جميع جزئياته وناقصا ان لم يكن او استدل بالجزئي
 على الجزئي الاخر يسمى تمثيلا ويسمى الاول فرعا والثاني اصلا و
 المشترك جامعا القياس قول مؤلف من قضايا ان سلمت
 استلزمت بالذات قولا اخر فان ذكر مثل النتيجة او نقيضها بالفعل
 فيه فاستثنائي والافاقترافي والاول يستدل بوجود الملزوم على
 وجود اللازم او بعكسه على عدم الملزوم او بوجود احد
 المتعاندین على عدم الاخر او بعدمه على وجوده فيكون مشتملة

اي قول رافض كونه جزئيا اي قول رافض كونه جزئيا اي قول رافض كونه جزئيا

من جرّ الضرب الثاني الصغرى سالبة كلية والكبرى موجبة كلية نحو
 (اشئى من جرّ ب وكل آب فلاشئى من جرّ آ الضرب الثالث الصغرى موجبة
 جزئية والكبرى سالبة كلية كقولنا بعض جرّ ب ولاشئى من آب فبعض جرّ
 ليس آ الضرب الرابع الصغرى سالبة جزئية والكبرى موجبة كلية نحو
 بعض جرّ ليس ب وكل آب فبعض جرّ ليس آ الشكل الثالث شرط
 ايجاب الصغرى كلية احدا لمقدمتين الضرب الاول الصغرى موجبة
 كلية والكبرى موجبة كلية نحو كل جرّ ب وكل جرّ آ فبعض ب آ الضرب
 الثاني الصغرى موجبة كلية والكبرى سالبة كلية نحو كل جرّ ب ولاشئى من جرّ
 آ فبعض ب ليس آ الضرب الثالث الصغرى موجبة كلية والكبرى
 موجبة جزئية نحو كل جرّ ب وبعض جرّ آ فبعض ب آ الضرب الرابع
 الصغرى موجبة جزئية والكبرى موجبة كلية كقولنا بعض جرّ ب وكل جرّ
 آ فبعض ب آ الضرب الخامس الصغرى موجبة جزئية والكبرى
 سالبة كلية نحو بعض جرّ ب ولاشئى من جرّ آ فبعض ب ليس آ الضرب
 السادس الصغرى موجبة كلية والكبرى سالبة جزئية كقولنا كل جرّ ب
 وبعض جرّ ليس آ فبعض ب ليس آ الشكل الرابع شرط عدم اجتماع
 الكلمتين فيه الا اذا كانت الصغرى موجبة جزئية فلا بد حينئذ ان
 يكون الكبرى سالبة كلية الضرب الاول الصغرى موجبة كلية والكبرى

موجبة كلية نحو كل ب ج وكل آ ب فبعض ج آ الضرب الثاني الصغرى
 موجبة كلية والكبرى موجبة جزئية نحو كل ب ج وبعض آ ب فبعض ج آ
 الضرب الثالث الصغرى سالبة كلية والكبرى موجبة كلية كقولنا الاشئ
 من ب ج وكل آ ب فلاشئ من ج آ الضرب الرابع الصغرى موجبة كلية والكبرى
 سالبة كلية كقولنا كل ب ج ولاشئ من آ ب فبعض ج ليس آ الضرب
 الخامس الصغرى موجبة جزئية والكبرى سالبة كلية كقولنا بعض ب ج
 ولاشئ من آ ب فبعض ج ليس الضرب السادس الصغرى سالبة
 جزئية والكبرى موجبة كلية كقولنا بعض ب ليس ج وكل آ ب فبعض ج
 ليس هو القياس اليقينية ست اوليات ومشاهدات متواترات و
 مجربات وحدسيات وقضايا قياساتهما معا والمركب برهان هو اما الى
 هو الذي يكون الحد الاوسط فيه علة للنسبة في الذهن والخارج اذ اتى و
 هو الذي يكون الحد الاوسط علة للنسبة في الذهن فقط وغيرها ست
 ايضا مشهورات ومسلمات مقبولات ومضمونات ومخيالات ووهبيات واجزاء
 العلوم ثلاثة موضوع كل علم ما يبحث فيه عن عوارض الذاتية ومبادى وهى حد
 الموضوع واجزاء واعراض الذاتية والمقدمات ومسائل العلم وهى
 القضايا التي تطلب نسبة محمولاتها الى موضوعاتها في ذلك العلم

له دى تعضايها بحكم فيما يواسطها
 ويسمى الظاهرة ويسمى حياة كما حكم بان
 اشئ مفيدة او الحواس الباطنية ويسمى
 وجهانيات كما حكم بان لها خورق وتواترت
 دى تعضايها بحكم فيما كثرة اشهادت ما ذكرنا
 اعلمكم ما وثوق مجمل اتفاق الاشئ
 على الكذب كما حكم بوجوده وليناد وجربا
 دى تعضايها بحكم فيما شاهدت منكرة مفيدة
 المتقين كما حكم بان الشقيا سهل وان
 الضرب بالتحبب ثمم ومريسات دى تعضايها
 يحكم فيما يجرس قوى من الضعيف للعلم
 كما حكم بان نور القهرستفاد من نور الشمس
 محركات الشدة فله كقولنا هذا
 محمودة متضمن للاغراض وكل متضمن للاغراض فهو
 فهو في هذا المعنى ١٣٥ ابن برود وشم
 قياس من كونه كقولنا العلم هو العلم
 ١٣٦ كتحريم اصل النقد
 ان الامر للوجوب ١٣٥ كقولنا بان
 فلان ما خوف بالليل فمرادك ١٣٦
 نحو لا شئ من الانسان كجر ١٣٦ كقولنا
 ان كل واحد اعظم من الجزء ١٣٦ ما نند
 اقول اولية لزام ١٣٦
 للعلم من اقياس تجري كونه
 ١٣٦ كما حكم بان كل وجوده شرارا الى
 ١٣٦ اي حد اجزائه ان موضوع ١٣٦
 معه واجزائه واثبات الموضوع ١٣٦
 له كقولنا العلم في الحكمة
 البديع جسم فله شكل

ل ي هـ

سأله قوله وآله اى آل محمد قيل ابتاعه قيل آكل الرطل ولده قيل قومه قيل ابراهيم الذى حرمت عليهم الصدقة وفى رواية اخرى رضى الله عنه

سئل النبي صلى الله عليه وسلم من آكل محمد قال كل منى حتى كذا فى الشفاء واصحابه وللاولاد

رسالة تعريف الاشياء

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بسم الذين طاعت

صحتهم مع الرسول

عليه الصلوة والسلام

وسلمين قيل بشرط

الرواية قيل هم صلوات

رؤوفى عليهم السلام

١٢ مولانا محمد بكرت القادري

كهنوى رحمه الله

قوله الرضى المحققين

وان رقم است كمر

كيف وضع واين

دمته وفعل وانما

وامضافت وملك

٢٢ قوله ثلثة وان

طول وارض بالفتح

وقر است ١١ ك

قوله الجسم البسيط ما نند

آية شريفة وشان آياتها

الجسم كمر ما نند انسان

غيره ما ١٢

الحمد لله رب العالمين والعاقبة للمتقين والصلوة على
رسول محمد وآله واصحابه اجمعين اما بعد فهذه رسالة
فى جميع تعريفات الاشياء وبالله التوفيق المقدمة ما يتوقف
عليه الشرع فى العلم العلم هو حصول صورة الشئ فى العقل
العقل هو جوهر مجرد عن المادة فى ذاته وافعاله النفس
هو جوهر مجرد فى ذاته لافى افعاله او جوهر مجرد وهو محل ادراك
الاشياء الجوهري هو يقوم بنفسه العرض ما يقوم بالغير الجسم ماله
ابعاد ثلثة او يتكبد من جوهريين فصاعدا الجسم البسيط
هو الذى لا يتقسم الى اجسام مختلفة الطبائع الجسم المركب
هو الذى يتقسم الى اجسام مختلفة الطبائع الطبيعة وهى التى
جعل عليها التصور فقط هو الادراك الذى لا يحقه الحكم

قوله التصور فقط ما نند هو من زبدة الاشياء ١٢ مولانا محمد بكرت القادري كهنوى رحمه الله صلى الله عليه وآله تعالى القادري ١٢

له قولنا تصديق ما نصدق تصور زيد وقائم يا تصور نسبت تمام بوسی زید اما گفته قولنا علم ای واقع کردن نسبت بانکه زید قائم است یا واقع کردن
نیک زید قائم نیست ۱۲ گفته قولنا بترکیب و آن همان است که در گاه در جمیع کمه در علم محرومی شود ای انکه فکر کنیم مانند تصور حرارت و برودت و تصویق

بانکه اشباب روشن است
گفته قولنا العلم بکسی مانند
تصدیقت ملکی و منی که بی فکر
و کسب حاصل نشود مانند
تصدیق بحدوث عالم و عدم
صانع انکه بنظر و فکر حاصل
نشود و یا بچهره که خواستیم که فریاد
کنیم که علم حادث است یا قیام
قیامی از معلومات ترتیب
دائم و انا ان حدوث علم

والتصور الذي لا مع حكم التصديق هو الادراك الذي
بلحقة الحكم والتصور الذي معه حكم بالنتیج في الایثبات الحكم هو
ایقاع النسبة وان تراعاها أو اسناد امر الى اخر یا اجبا یا او سلبا البديهي
هو الذي لا يتوقف حصوله على نظر وكسب فكر العكس الكسبي هو
ما يتوقف حصوله على نظر وفكر الفكر هو ترتيب امور معلومة
للتأدي الى مجهول والانتقال من الامور الحاضرة في الذهن
الى امور غير حاضرة فيه او حركته النفس في المعقولات مبتدئة
من المطلوب متعرضة المعاني الحاضرة عندها طالبة جالبة
الى ان المؤدية الى ان يجدها وتزيتها الى المطلوب الذهن
قوة مهيأة لاكتساب الحد ودوالا آثار الترتيب هو جعل
الاشياء الكثيرة بحيث يطلق عليها اسم الواحد ويكون لبعضها
نسبة الى بعض بالتقدم والتأخر في المرتبة العقلية التأليف
جعل الاشياء بحيث يطلق عليها اسم الواحد من غير
اعتبار نسبة التقدم والتأخر في مفهوم الحدس هو

فما ختم ما نعلم تفرق
ناوشت فالعالم حادث ۱۲
هذه قولنا البديهي بانکه زید
فاطر وادعائه متعده فتعقیر
باین معنی است ۱۳ گفته
قولنا الترتيب العلم ای تانیدن
چند چیز را با هم بالمعنا
تقديم و تاخير آنها ۱۴ فایده
و است که فرق در معانی اصطلاح
لفظ ترکیب و التألیف و ترتیب
المتکون که در ترکیب مبراهن ای
مصری باشد خواه در میان آنها
مناسب باشد یا در التألیف

منحت بیان انرا منقسم است و در ترتیب اولی از حدس است تا اولی که در انجا بحسب تفرق است با به خلاف اولین چه در آنها این لحاظ منقسم است ۱۵ گفته
قولنا لیس مانند معرفت انتقال از غیر به شاهد غیر مان قر سوسای انکه در ان مستفاد از خود شیرین است ۱۶

له قول الدوران فمما يجرى كقولهم زيد توقف است بر علم عرو و علم عمر و توقف است بر علم كبر و علم كبر توقف است بر علم زيد من علم زيد توقف است
بر علم زيد و اين است توقف الشيء على نفسه و مجال ١٢ له قوله الاكثر الخ فانما تشرية بما ذكره واسطره ما يندر ان فعل بما رست بسوى بوجه ١٣ له

قوله القانون ما نمد
قول نحاة كل فاعل
مرفوع فاعله كل حرف
مزا حكا بجزئيات
الفاعل جيا بجزئ
مثلا زيد فروع لانه
قال وكل فاعل
مرفوع فزيد مرفوع
له قوله المرفوع
كمانند بن انسان
كه مرفوع علم طلب
ست حكا او حواس
ان بچون صحت و
مرفوع فمرفوع دوران
بجست كه دهى شود
دكر و كلام مرفوع
علم كوجاهه اذا طول
انما ذرعت لمراب
و بنا دوران بجست
باشم مرفوع معلوم
تصويرى و معلوم
تصدىقى من حيث
الايعمال مرفوع

سرعة انتقال الذهن من المبادئ الى المطالب بحيث يحصل
المبادئ والمطلوب او بحيث يحصل الدليل على الذهن من
المبادئ في الذهن دفعة واحدة التقريب هو سوق
المقدمات على وجه يفيد المطلوب وتطبيق الدليل على المدعى
الدور هو توقف الشيء على ما يتوقف عليه ذلك الشيء
التسلسل به وترتبا مور غير متناهية المتكلمة
قانونية تصمم مراعاتها الذهن عن الخطأ في الفكر الالته
هي الواسطة بين الفاعل والمفعول في وصول اثره اليه
القانون امر كل ينطبق على جميع جزئياته ليعرف احكامها
منه الامور المعلومة الحاصلة صورها عند العقل
المعارضة مقابلة الدليل بدليل اخر مانع للاول في
ثبوت مقتضاها الموضوع هو ما يبحث في العلم عن
عوارض الذاتية التي يلحق اما لها هو اي لذات او لجزئ
او مساوية القول الشارح هو مقول على ماهية

علم منقسط عوارض مرفوع بر قسم است بكي انك عارض شموله و لاد بالذات ثم ما نمد تعجبك في بانان يا باواسطه امر بكي مساوي باشد يا و شك
عارض بانان يا واسطه تعجبك مساوي است بانان و يا باواسطه بجزئى ما نمد بجزئى نفس بانان يا واسطه حواس بجزئى و حقيقة امر بكي برك الله

له قول اللزوم الذهني وان روم است يكي عقلا مانند وجوديت به نسبت اشياء معلوم فاما عند نسبت به اهل له قول الواجب

الشئ وحقيقة ليفيد تصورا مجهولا المعروف للشئ هو
الذي يستلزم من معرفة معرفة ذلك الشئ الحقيقة
ما بالشئ هو الملازمة هو عبارة عن استلزام
تحقق احد الشئيين تحقق الآخر اللزوم الخارجي
هو كون الامر الخارجي بحيث يلزم بتحقيق المسمى في
الخارج اللزوم الذهني هو كون الامر الذهني بحيث
يلزم تحقق المسمى في الذهن بتحقيق الواجب هو
الذي لا يفتقر في الوجود الى الغير الممكن هو الذي يفتقر
في الوجود الى الغير الكرم المتصل هو الذي يمكن ان يفرض
بين اجزاء حد مشترك الكرم المنفصل هو الذي لا يمكن
ان يفرض بين اجزاء حد مشترك الكيف عرضي يتوقف
في التصور على الغير ولا يقضي القسمة في ذات المضاف هو
ماهية معقولة بالنسبة الى الغير على الاطلاق المتي هو نسبة
الشئ الى زمان الين هو نسبة الشئ الى مكان ملازم منقول

ماوزفات حق
سماه وتمان
كدره وورد
تحتاج بهر نسبت
وكن بر خلاف
آنت مانند
كدره وورد
است بمانند
له قولكم التعل
منه من
است
لكم المنفصل مانند
له قولكم كيف
مانند
فرضت ورم
له قولكم
مانند
تقول كي ازان
موقوف بر نقل
وگردد
قوله المتي بر طرف

زمان فرض نسبت ای کلام وقت رفتن بودی ۱۲ له قول الاین در طرف مکان بخورن نسبت له کجا خفته بودی ۱۲ ۴ ۶ ۷ ۸ ۹ ۱۰ ۱۱ ۱۲

له قلة ما هو صيرت اليه تارة ونشتم وعطيرين ١٢ له قولنا الجنس ما ندره حيوان كل ذي ذاتي مستعمل مستكثرين كتحقيقه آتينا
مختلف مستعمل جواب ما يرثي الانسان والنفس والبقراطهم حيوان مد جواب ان كنهه شود ١٣ له قولنا النوع ما ندره انسان كل ذي ذاتي مستعمل

بانتقال ما هو منسوب اليه الوضوح هو هياة حاصلة
للجسم في نسبة الاجزاء بعضها الى البعض الفعل هو التاثير
الاتفعال هو التاثير الجنس هو كل ذاتي مقول على كثيرين
مختلفين بالحقائق في جواب ما هو النوع هو كل ذاتي مقول على
كثيرين مختلفين بالعدد دون الحقيقة الفصل هو كل ذاتي
مقول على كثيرين مختلفين بالعدد دون الحقيقة في جواب
اي شئ هو في ذات العرض العام كل عرضي مقول على الاشخاص
من الانواع الخاصة كل عرضي مقول على الاشخاص من نوع
واحد الانسان حيوان ناطق الحيوان جسديا محساس
متحرك بالارادة النطق قوة متفكرة في الجنان القرص حيوان
صاهل الحمار حيوان ناهق الاسد حيوان مقدس الرجل
ذكر بني ادم متجاوز عن حد الصغر الموثث ما بازا اذ ذكر من
الحيوان الخبير ما يمتثل لصدق والكذب المفرد هو
الذي لا يقصد بجزء دلالة على جزء معناه حالة الجزئية

مستكثرين كتحقيقه
بعد ما ندره ونشتم
اندر تحقيقه ١٢
له قولنا لا
نوع ما ندره ما شئ
ككفه مشهوره في
انسان ونفسه وبقرة
وغيرهما انا نواع
١٣
حيوان ما ندره
قوله الخاصة ما ندره
شئ ككفه
شود بر اشخاص
انسان فقط
نفسه وبقرة وشل
ان ١٣
قوله الجنان يفتح
جسم بهي دل ١٢
له قولنا الخبير
ما ندره كل ذي
احتمال صدق
وكذب دارا ان
ما خبره موثث
ليكن مطلق قطع

نظران مراد خاصه كما كره بعض مراد محض صادق بلقند باندره السواد فورا و بعض محض كاذب ما ندره الا انه ١٣ له ما ندره ناطق ١٢

له قول اوله لانه ولو وضعية ما نتمد دلالت نظر الانسان به جريان اطلاق ١٢ قوله المركب انما ما نتمد زير تمام ١٣ قوله الجزئي في تعريفه

مورد مركب
قوله انشاء
فان يرتبند
قسم ست ع
امر انما قرب
مدم هي
مانظا قرب
سم استفهام
نحو زير تمام
چهام تمنى
مانند نيت
المشاب بحد
نهم ترجمي مانند
سوال السلطان
يكمن ششم
مرض نوازل منزل
بنام قضيب
خبر ١١ هـ
قوله القفينة
بروزن فعيانة
بمعنى خبر وكم
١٢ قوله
الحليلة مانند

المركب هو الذي يقصد بجزئه دلالة على جزء معناه
الدلالة الوضعية هي كون اللفظ بحيث متى اطلق
فهم معناه الوضع جعل اللفظ بازاء المعنى اولا المعنى
فهو ما يفهم من هيئة اللفظ اى حركاته وتزويج حروفه
المركب التام هو الذي يصح السكوت عليه الجزئي
هو الذي يمنع نفس تصور مفهومه عن وقوع الشركة
الانشاء هو ايجاب امر لم يكن الا مراما وضع لطلب
الفعل على طريق الاستعلاء التامى ما وضع لترك الفعل
الاستفهام ما وضع لطلب الماهية القضية قول يصح
ان يقال لقائله انه صادق او كاذب العملية هي التي
انحلت بطرفيها مفردين الشرطية هي التي انحلت
بطرفيها الى عمليتين الانحلال حذف الاداة الدالة
على ارتباط احدهما بالآخر المتصلة هي التي يحكم
فيها بصدق قضية او لا صدقها على تقدير اخرى

زيد كتب ١٢ قوله المتعدي مانند ان كانت الشمس طالعته فالنهار موجود ١١

له قول المنفصل... الحقيقة... باندر العود واندر... ۱۲ فرد... ۱۳ له قولها... المجمع نحوها... الخ... انما ان يكون محمدا او شمرا... ان قفيرة تاني نيت
مرد و جمع شدن هر دو... و اگر تعلق شوند... نيت... چنانچه اگر آن نیت... محمدا باشد... شمرا ان باشد... مگر هر دو... او یک شی سنگ و درخت

هر دو متخاست
له قولها تامة
الخلو وانتم في
المان يكون في
الجر و المان لا يفرق
پس اجتماع بودن
زيد معدود يا و فرق
شدن متخاست
نيت و بيزون در
در يا و فرق شدن
محال است ۱۲
له قول البسيط
فكر انان -
جوان بالضرورة
۱۳ له قول
القفيرة المركبة نحو
كل كاتب فمرك
الاصابع بالضرورة
مادامه كتابا لا فاقا
اي لا شئ منه
بتحرك الاصابع
بالفعل ليس ان
لفظلا و انما قفيرة

المنفصلة الحقيقية هي التي يحكم فيها بالتنا في بين
القضيتين في الصدق والكذب مانعة المجمع هي التي يحكم
فيها بالتنا في بين الجزئين في الصدق مانعة الخلو هي التي
يحكم فيها بالتنا في بين الجزئين في الكذب القضية
البسيطة هي التي لا يشتمل على حكيم بالاجاب والسلب
القضية المركبة هي التي اشتملت على حكيم مختلفين اجابا
وسلبا اللزومية هي التي يحكم فيها بصدق التالي على تقدير
صدق المقدم لعلاقة بينها وتوجب ذلك الاتفاقية
هي التي يحكم فيها بصدق التالي على تقدير بصدق المقدم
لا بعلاقة موجبة لذلك بل بمجرد الاتفاق الخلف
هو فرض نقيض العكس مع الاصل لينتج محالا الافتراض
هو فرض ذات الموضوع شيئا معيناً وحصل صفة
الموضوع والمجهول عليها المحمول مفهوم العكس طريق
العكس هو ان يعكس لتحصل ما ينافي الاصل

در هر يك از اينها... ۱۳ له... اللزومية... شرطها... انما ان كانت الشمس طالعة... انما ان... ۱۳ له قولها... اتفاقية... في
خريفه... اتفاقية... انما ان كانت الشمس طالعة... انما ان... ۱۳ له قولها... اتفاقية... في

۴ ۴

اصغر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اعلم ان كل ما يحصل في الذهن ان كان مجردا عن الحكم يسمونه تصورا كالانسان مثلا وان كان مع الحكم يسمونه تصديقا والحكم نسبة امر على وجه الايقاع وليمونه ايجابا نحو الانسان كاتب وعلى وجه الانتزاع وليمونه سلبا نحو الانسان ليس بكاتب وكل من التصور والتصديق ان حصل بلا فكر يسمونه ضروريا ويدهيا كالتصور الحاراة والتصديق بان النار حارة وان حصل بالفكر يسمونه نظريا وكسبيا كالتصور الروح والتصديق بان العالم حادث والفكر ان يتصرف في المعلومات بترتيب البعض مع البعض على وجه يوصل الى علم المجهول وكل ما ينظف فيه يؤدي التصور الاخر يسمونه معرفا وقولا شارحا كما تعلم معنى الحيوان الذي هو جوهر جسم نام حساس متحرك ومعنى ناطق هو مدرك العقول متفقا فجمعها وتقول حيوان ناطق فيحصل تصور الانسان وكل ما ينظف فيه يؤدي الى التصديق يسمونه دليلا وحجة كما تقول العالم متغير وكل متغير حادث فيحصل العالم حادث فصل في مباحث المعرفة كل ما يتصور ان منه عن الشركة بين كثيرين يسمونه جزئيا حقيقيا كذات زيد وان لم يمنع يسمونه كليا ك مفهوم الانسان يسمونه هؤلاء الكثيرين افرادا وجزئيات اضافية له كزيد وعمر ويكر وغيره واذا نسبت الكلى الى افرادها فان كان ان يكون عين حقيقة الافراد وليمونه نوعا كالانسان او يكون جزء حقيقة الافراد فان كان تمام المشترك بين حقيقة هذه الافراد وبين الماهية الاخرى كالحيوان فان تمام المشترك بين

الانسان والحيوانات الاخرى يسمونه جنسا وان لم يكن كذلك يسمونه فصلا سواء لم يكن مشتركا
كالناطق ويسمونه فصلا قريبا او يكون مشتركا ولكن لا يكون تمام المشترك كالحساس يسمونه
فصلا بعيدا او يكون خارجا عن حقيقة الافراد فان اختص بماهية واحدة يسمونه خاصة
كالضاحك وان لم يختص يسمونه عرضا عاما كالماشي والجنس ان كان تمام المشترك بالنسبة
الى جميع المشاركات يسمونه جنسا قريبا كالحيوان ان كان تمام المشترك بالنسبة الى
بعض المشاركات فقط يسمونه جنسا بعيدا كالجوهر فانه مشترك بين الانسان و
الحيوانات والنباتات والمعادن والمجرات وليس تمام المشترك الا بالنسبة الى
المجرات ومراتب البعد تختلف اذا جمعت الجنس القريب مع الفصل القريب يسمونه
حدانا تاما كالحيوان الناطق للانسان ان جمعت الجنس البعيد مع الفصل القريب يسمونه
حدانا ناقصا كالجسم الناطق للانسان اذا جمعت الجنس القريب مع الخاصة يسمونه
رسما تاما كالحيوان الضاحك للانسان اذا جمعت الجنس البعيد مع الخاصة يسمونه
رسما ناقصا كالجسم الضاحك للانسان كذلك ان جمعت العرض العام مع الخاصة يسمونه
رسما ناقصا كالموجود الضاحك للانسان اعلم انهم يستعملون الجنس و
الفصل الحد كثيرا في الحقائق الموجودة في الخارج ويستعملونها في المفهومات الاعتبارية
ايضا كاصطلاحات النحاة مثل الكلمة والاسم والفعل والحرف والمعرب والمبني و
عند اهل العربية يكون الحد بمعنى المعرف ويحتل الاقسام الاربعة فيه فصل
في مباحث الدليل يسمونه ما بالتحديد بقضية والقضية على ثلاثة

اقسام احدها حملية وهي تتركب من مفردين مثل الانسان كاتب ولييمونها موجبة
والانسان ليس بكاتب ييمونها سالبة ولييمون المحكوم عليه في الحملية موضوعاً
والمحكوم به محمولاً الثاني شرطية متصلة وهي تتركب من قضيتين حكم بينهما
بالاتصال نحو كلما كانت الشمس طالعة كان النهار موجوداً ولييمونها موجبة او
حكم بسلب الاتصال نحو ليس البتة اذا كانت الشمس طالعة كان الليل موجوداً
ولييمونها سالبة الثالث شرطية منفصلة وهي تتركب من قضيتين حكم بينهما
بالانفصال وبسلب الاتصال والمنفصلة على ثلاثة اقسام الاول حقيقية
حكم فيها بالانفصال في لصدق الكذب كليهما نحو هذا العدد اما زوج
اما فرد ولييمونها موجبة حقيقية او حكم بسلب نحو ليس البتة هذا العدد
اما زوج واما منقسم همتساويين ولييمونها السالبة الحقيقية الثاني مانعة
الجمع التي حكم فيها بالانفصال في الصدق فقط او بسلب نحو هذا الشئ اما شجر
واما حجر وليس البتة هذا الشئ اما الاشجار واما الاجر الثالث مانعة الخلو التي حكم
فيها بالانفصال في الكذب فقط او بسلب نحو هذا الشئ اما الاجر واما الاشجار وليس
البتة هذا الشئ اما حجر او شجر والدليل اذا تتركب من الحملات الصرفة ييمونه
قياساً اقترباً وفيه تنعقد اربعة اشكال وبيان هذه المعنى ان نسبة المحمول الى
الموضوع في القضية الحملية اذا كانت مجهولة يحتاج الى متوسط تكون نسبتها الى كل
من الموضوع والمحمول للقضية المطلوبة لتعلم بواسطة ما بين النسبتين فنسبة المحمول

الى الموضوع التي هي مطلوبة مثلا نسبة ج الذي هو محمول الى ب الذي هو موضوع
 اذا كانت محمولة يكون ا متوسطا فهدنا ثلثة اشياء الاول موضوع القضية
 المطلوبة الثاني محمول القضية المطلوبة الثالث المتوسط فان كان المتوسط محمولا
 له موضوع المطلوب يسمونه شكلا او لا نحو كل ب ا وكل ا ج فكل ب ج وان كان
 عكسه يسمونه شكلا رابعا وهو بعيد عن الطبع نحو كل ا ب وكل ج ا فبعض ب ج
 وان كان المتوسط محمولا لكليهما يسمونه شكلا ثانيا نحو كل ب ا ولا شئ من
 ج ا فلا شئ من ب ج وان كان موضوعا لكليهما يسمونه شكلا ثالثا نحو كل
 ا ب وكل ا ج فبعض ب ج والدليل ان تركيب من المتصلة والمنفصلة يسمونه
 قياسا استثنائيا مثال المتصلة كلها كان هذا الشئ انسانا كان حيوانا لكن
 انسان فهو حيوان لكنه ليس بحيوان فليس با انسان مثال المنفصلة هذا
 العدد اما زوج واما فرد لكنه زوج فليس بفرد لكنه فرد فليس بزواج
 لكنه ليس بزواج فهو فرد لكنه ليس بفرد فهو زوج

تمام شد كتاب الكبر در معاني واصغر بالالفاظ
 تصنيف جناب مولانا مولوي ابوالهكرم محمد اكرم
 (انعم الله بنعمائه الاتم الكهنوي فرنگي محلي)

الجوهرة المضيئة في شرح الدرة البهية للشيخ عبدالحق الدهلوي ٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله عز وجل والصلوة على خير خلقه من نطق بما قل ودل اى بلفظ قل و
 على المعاني الكثيرة دل لان الاطنا بمل الطالب وغاية الایجاز محل يفهم المطالب و
 هذا هو معنى الفصاحة والتوسط في الامور كما خيرو وترك التصريح باسمه صلى الله
 عليه وسلم تعظيما لدلالة اللفظ على ما اى معنى وضع ذلك اللفظ بازائه تسمى
 مطابقة ما خوزة من قولهم طابق النعل بالنعل اذ توافقا وانما سميت بها لان
 اللفظ يدل على تمام المعنى الموضوع له فكانها توافقا ودلالة اللفظ على ما اى معنى
 لا ينفك اى لا يفصل ذلك المعنى عن اى من ذلك اللفظ تعقلا و اخلا في ما وضح
 له حال عن قاعل ينفك انا قيد بالتعقل ليشمل الالتزام فان الملازمة الخارجية
 ليست بشرط فيه وعدم الانفكاك هو الملازمة تضمن لاز اللفظ يدل على ما يتضمنه
 المعنى الموضوع له هذا اللفظ او خارجا متاى ما وضح بازائه التزام كدالة الانسان
 على الحيوان الناطق او احدها فقط او على صفة العلم والكتابة واللفظ الدال ان
 قصد مجرد الدلالة على جزء معناه فيركب كرامى الحجازة والاى وان لم يكن
 كذلك فمفرد كالانسان فاما ان يكون اللفظ المفرد كثيرا والمعنى واحدا
 كليث واسد وغضنفر وضرغام او بالعكس اى اللفظ المفرد واحد او المعنى
 كثيرا وكلاهما كثيرا ومثاله كثيرا وكلاهما واحد كالانسان وافراده فالاول

تترادف والثاني ان وضع لكل بعيت على السوية فاشترك وليسمى ذلك اللفظ مشتركاً
 كالعين او لاعليها اي على السوية فنقل كالصلوة فان وضع اول الاءاء ثم اشتهر
 في اركان المخصوصة اعني نماز وينسب الى الناقل اي ان كان شارعا فشرعي و
 ان كان عرفا فنقول عرفي او غير ذلك ويشترط المناسبة فيه وما نقل
 بلا مناسبة يسمي مرتجلا كالاعلام او لو احدث عطف على قول لكل اي وضع لمعنى
 واحد ثم استعمل في المعنى الاخر فحقيقة في الاول ومجاز في الثاني كالاسد المهيوان
 المفترس والرجل الشجاع والثالث اي ما كان اللفظ والمعنى كلاهما كثيرا
 تباين بالمعنى اللغوي لا ما يبطم في النسب والرابع اي ما كان كلاهما واحدا
 ان كان المعنى شخصا معيناً من تصور مفهوم عن وقوع الشركة فيه فجزئي
 منسوب الى الجزء وهو الكلي كزيد والا اي وان لم يكن المعنى شخصا بل لا يمتنع وقوع
 الشركة فيه اذ ان صورته فكل منسوب الى الكل وهو الجزئي متواط اسم فاعل من
 التواط وهو مهبوز الاء بمعنى التوافق ان تساوت الافراد فيه كالانسان
 فانه يصدق على زيد وعمر ويكر على السوية بلا تفاوت ومشكك من
 تشكيك هو على نوع بالاولية والاولوية وغير ذلك ان لم تساوت كالوجود
 فانه في الواجب تعالى اقدم واتم منه في الممكن وايضا هذا التفسير ثان اللفظ
 المفرد ان لم يستقل معناه فاداة عند المنطقيين وحرف عند النحاة نحو من
 والى والا اي وان لم يكن كذلك بل كان مستقلا بالمفهومية فمع دلالة

على الزمان اى زمان كان من الائمة الثلاثة كلمة عند المنطقيين فعل عند النحاة نحو ضرب
وبدون اى بدن الزمان اسم كزيد وقتيل ناصر والملكيان ^{صحة السكوت عليه فتام اما خبر}
ان كان محتملا للصدق والكذب مع قطع النظر عن خصوصيات المواد نحو زيد قائل وان شاء
ان لم يكن كذلك مثل اضرب ولا تضرب ناقص ان لم يصح سكوت المخاطب عليه بل كان
منتظرا وتقييدى ان كان احد جزئيهما قييدا للاخر نحو غلام زيد ورجل فاضل غير تقييدى
ان لم يكن كذلك نحو جعلك وخمس عشر والكلى ان كان ذاتا اى تمامها هيته جزئياته فنوع
كالانسان فانه تمام حقيقة زيد وعمرو ويكرو وغيرهما ود اخلا في الحقيقة دخول الجزء في
الكل تمام المشتركة بينه وبين غيره من مشاركاتة في ذلك الكل فجنس كالحوان فانه
ليس تمام الحقيقة للانسان بل جزؤها المشتركة بين حقيقة الغنم والبقرة والفرس وغيرهم
والاى وان لم يكن تمام المشتركة بل يكون مخصوصا للحقيقة واحدة ففصل بمعنى الفاصل
كالناطق بالنسبة الى الانسان او كان خارجا عن الحقيقة فخصاها بالخاصة مثل الضاحك
والكاتب والاى وان لم يكن مختصا فعرض كالماشى المعروف ^{بالكسر} باليعرف الشئ ويميزه
عن مشاركاتة ان كان بالاجزاء فقط كالجنس الفصل فحد وهو في اللغة المنع كانه يمنع
دخول غير المعروف بالفقر فيه وخروج افرادة منه تام وان كان مجبوعا اى بجموع
الاجزاء كتعريف الانسان بانه حيوان ناطق او ناقص ان لم يكن مجبوع الاجزاء كتعريف
الانسان بانه ناطق او جسم ناطق والاى وان لم يكن بالاجزاء فقط بل بامور خارجة او
بجزء او امر خارج فرسم بمعنى العلاقة لانه يعلم بالمعرف تام ان كان بالامر الخارج

حال كونه متضمنا مع الجزء عاما او خاصا حال ان عن الجزء والجزء العام الجنس الخاص
 الفصل كتعريف الانسان بالحيوان الضاحك او الناطق الكاتب ناقص ان كان بالامر
 الخارج فقط كتعريف الانسان بانه ضاحك او جهم ضاحك وشرطه اى شرط المعرف
 (بالكسر) ان يكون مساويا للبعرف بالفتح في الصدق يعنى متى صدق هو صدق هذا
 وبالعكس كالناطق في تعريف الانسان او ضخم منه فلا يصح بالاعم من المعروف كالحيوان
 في تعريف الانسان ولا بالمساوى معرفة وجهه كالتعريف الابن بمن له الاب وبالعكس
 ولا بالاخفى كما يقال لنا اسطقس فوق الاسطقسات ولا يصح اتحادها بالتعريف
 بالعرض لعمام غير معتبر وجوزوا في الناقص ان يكون بالاعم كالتعريف اللفظي القضية
 قول يحتل الصدق والكذب حميلة ان حكمه بان هذا اذا كان حوزيدا قائم والا
 اى وان لم يكن كذلك فشرطية متصلة ان كان الحكم فيه بانه ان صدق هذا
 صدق ذلك مثل ان كانت الشمس طالعت فالنهار موجود ومنفصلة ان حكم فيه بان
 اما ان يصدق هذا او ذلك نحو هذا العدد اما زوج او فرد ثم القضية اما موجبة
 ان ثبت النسبة اى كان الحكم فيه بثبوت شئ لثى وسالبت ان رفعت النسبة اى
 كان الحكم فيه بنفى شئ عن شئ نحو زيد ليس بقائم وليسمى المحكوم عليه موضوعا
 المحكوم به محمولا في الحملية ومقدما وتاليا في الشرطية والقضية الحملية ان تشخص
 موضوعا اى كان موضوعها شخصا معينا او جزئيا حقيقيا فشمسية ومخصوصة نحو زيد
 عالم وان كان الحكم فيه على نفس الطبيعة فطبيعية كقولنا الانسان ليس بجنس الا اى و

ان لم يكن الموضوع شخصا ولا نفسا لحقيقة فهو محصورة ومسورة ان بين فيها كمية الافراد
 اى قدرا لافراد فيها كلا او بعضها سميت محصورة لحصر افراده موضوعها والمسورة مشتقة
 من سور البلدة كما انه يحيط بذلك اللفظ الدال على كمية الافراد يحصرها فسورة الموجبة
 الكلية كل ولام الاستغراق وما يفيد مقادها وسور الجزئية بعض واحد السالبة الكلية
 لاشئ ولا واحد الجزئية بعض ليس بعض وليس كل والامثلة ظاهرة ومملة عطف
 على محصورة ان لم تبين فيها كمية الافراد مع صلاحية نحو ان الانسان لفي تحريمه وايضا تقسيم
 آخر للحمالية ان كان حرف السلب جزء من الموضوع فعدالة الموضوع كقولنا اللامى جمادى
 المحمول فيسمى معدلة المحمول نحو الجمادى والى ومن الطرفين فعدولة الطرفين نحو اللامى
 لالامى وسميت معدلة مجازا لانها عدل فيها حرف السلب عن معناه الموضوع وهو سلب
 النسبة تسمية الكل باسم الجزء والاى ان لم يكن حرف السلب فمحصلة ان كانت موجبة
 كقولنا زيد كاتب بسيطة ان كانت تلك القضية سالبة فزيد ليس بكتاب والعبرة او الاعتبار
 للنسبة في كون القضية معدلة وبسيطة لان قولك زيد ليس بقائم ان كان فيها
 حمل عدم القيام على زيد فعدلة لان النسبة ايجابية وان كان المراد سلب القيام عنه
 فبسيطة وهكذا وايضا تقسيم للقضية باعتبار الكيفيات ان بين فيها كيفية النسبة من
 الضرورة والعدم والامكان والامتناع واللا ضرورة واللا دوام فهو جهة والجهة امكان
 ان كان رفعها لجزء حرف السلب عام ان سلبت الضرورة عن الايجاب او عن السلب و
 خاص ان سلبت اى الضرورة عنها جميعا اى عن الايجاب والسلب فقوله والجهة

مبتدأ أو إمكان خبر ومام وخاص صفة الإمكان تسام منه والقضية على التقدير الأول
 يسمى ممكنة عامة وعلى الثاني ممكنة خاصة أو فعل أو دوام أو ضرورة كل هذه الثلاثة
 بالرفع عطف على قوله إمكان والقضية يسمى على الأول مطلقة عامة فتسميتها بالمطلقة
 لأن هذا هو المفهوم من القضية عند إطلاقها وعدم تقييدها بالضرورة والدوام أو
 غير ذلك من الجهات أو لأن الحكم فيها غير مقيد بزمان من الأزمنة الثلاثة وبالعامة
 لكونها أعم من الوجودية الدائمة واللا ضرورة وعلى الثاني أي الدوام الذي
 يدل على عدم انفكاك الجهة كما على امتناع الانفكاك دائمة مطلقة وعلى الثالث أي
 الضرورة التي تدل على استحالة الانفكاك في ضرورة مطلقة فتسميتها بأدائمة وضرورية
 لاشتراكها بهما والمطلقة لتقييدها بالوصف ذاتا ووصفا حالان عن الدوام والضرورة
 فسميت القضية على الأول دائمة وضرورية مطلقة وعلى الثاني مشروطة عامة و
 عرفية عامة أو وقتا معينا فوقتية مطلقة أو غيرية أي غير معين فمنتشرة مطلقة وهذه
 الثمانية بسائط لأن حقيقتها إما إيجاب فقط أو سلب فقط مقيد بالادوام أو
 اللا ضرورة أو لا يكون مقيد بهما حالان عن الجهات المذكورة فيما قبل لكن
 الأول حال لما يجوز تقييدها والثاني لما لا يجوز فالبطاقة العامة حينئذ سمي
 وجودية لادائبة والادوام إشارة إلى مطلقة عامة مخالفة للأصل في الكيف
 موافقة في الكو ووجودية لضرورة واللا ضرورة عبارة عن ممكنة عامة هكذا والمشروطة
 والعرفية العامتان مشروطة وعرفية خاصتين والادوام فيها هو الإطلاق

العام واما الملكة العامة فتقيده باللا ضرورة فقط من الجانب الموافق فسميت ملكة خاصة
 وهذه القضايا السبع مركبات التناقض تناقض القضيتين لامفردين كالسما والارض
 ذاتا لا بواسطة وخصوصا مدة مع الاختلاف في الكيفية والكيفية عبارة عن الايجاب و
 السلب والكمية هي الكلية والجزئية وفي الموهبتين في الجملة والاتحاد فيما عداها ويتحقق في الموهبتين
 بالاتحاد في الامور الثمانية هي وحدة الموضوع والمحمول والمكان والزمان والجزء والكل والاضافة و
 الشرط والقوة والفعل في الموهبتين بالاتحادها اي الامور الثمانية مع المخالفة في الكواي الكلية
 والجزئية العكس المستوي تبديل طرفي القضية مع بقاء الصداق فالموجبة كلية كانت او
 جزئية تنعكس جزئية لان الكليتين قد تكذبان الجزئيتين قد تصدقان السالبة تنعكس كلية
 ان كانت اي السالبة اياها اي الكلية والا اي وان لم يكن كلية بل كانت جزئية فلا تنعكس اصلا
القياس قضيتان يستلزمان بصورتيهما قضية اخرى هي المسماة بالنتيجة وهو القياس لاقترا في
 ان لم يكن النتيجة بعينها ولا نقيضها مذكورا فيه ولا بد فيه من وسط لا يصلح حكم الاكبر الى الاصغر
 ويسمى حدا اوسط فان كان الوسط المذكور محمولا في القضية الاولى وموضوعا في الثانية
 فشكل اول لكونه على نظر طبيعي وهو وصول الحكم من المحمول الى الموضوع بلا تكلف او بالعكس
 اي محمولا في الثانية وموضوعا في الاول فرائع لان ابعدا غاية البعد من المحمول فيهما اي في
 القضيتين فتان اي فشكلا ثان وموضوعا فيهما فالثالث واطلب الامثلة من المطولات فالاول
 شرط ايجاب القضية الاولى وكلية الثانية والشكل الثاني شرط تخالف المقدمتين مع كلية
 القضية الثانية وضروبا اي الاولى والثاني اربعة وان كانت القسمة العقلية يقتضي ان يكون

ستة عشر وينتج الاول المحصورات الاربعة والثاني السالبتين للمناقاة اى بسبب اختلافات
 مقدمتيه في الكيف والشكل الثالث شرط ايجاب القضية الاولى وكيفية احدهما فضروريه ستة
 ينتج جزئيتين للمناقاة اى بسبب المخالفة الواقعة بين مقدمتيه في الكم والرابع غامض اى
 خفي المعنى غير ظاهر الانتاج بعيد عن الفهم لكونه على غير النظم الطبيعي فضروريه المنتجة ثمانية واستثنائي
 عطف على قوله اقترافي فان كانت القضية الاولى متصلة فوضع المقدم ينتج وضع التالي و
 رفع التالي رفع المقدم لا غير اى لا ينتج وضع التالي وضع المقدم ولا رفع المقدم رفع التالي
 للزوم اى لان التالي لازم للمقدم ووجود الملزوم بدون اللازم محال ولا عكس لجوانب
 عدم اللازم وان كانت منفصلة فالوضع الرفع والرفع الوضع ايهما كان اى وضع احد
 الجزئين ينتج رفع الآخر وبالعكس **والبرهان** قياس يقيني اى منسوب الى اليقين
 وهو الاعتقاد الجازم المطابق الثابت واليقينيات اى القضايا اليقينية اصولها ستة
 بحسب الاستقراء اولها بديهيات وهي القضايا التي يجزم العقل فيها بنجرح تصور طرفين
 وثانيها مشاهدات اما بحسب ظاهر فسميت حسيات او بحسب باطن فسميت وجدانيات
 وثالثها متواترات وهي التي يحكم العقل فيها بواسطة السماع من جماعة كثيرة احوال
 العقل توأموهم على الكذب ورابعها مجربات وهي التي يحتاج العقل فيها للتخصيل الجزم
 الى مشاهدة مكررة وخامسها حدسيات وهي التي لا يحتاج العقل فيها الى مشاهدة
 وسادسها فطريات وهي التي يقتصر العقل في حكمها الى واسطة لا تقيس عن الذهن
 عند تصور الطرفين ويسمى قضايا قياسا تزامعا ايضا وغير البرهان جدل وخطابة

وشعر وسفسطة فالاول اى الجدل مؤلف من المشهورات وهى التى يطابق فيها اداء الكل
 او من المسلمات التى يسلمها الخصم فى المناظرة والثانى اى الخطابة مؤلف من المقبولات
 وهى التى تؤخذ من يعتقد فيه او المظنونات وهى الحكم التى يحكم لها حكما راجحا
 مع تجوز تقيضه والثالث اى الشعر مؤلف من الخيلات وهى التى يخيل بها فيتاثر
 النفس منها قبضا وبسطا فتفر وترغب الرابع مؤلف من الوهيات وهى التى
 يحكمها الوهم والعهداة هو البرهان فافهم اى لتألفها من اليقينية ت
 تمام شرح جوهر معني تصنيف مولوى مقبول احمد صاحب دخله الله فى فرايس الجنان
 ف اعلم ان الاسماء الواقعة على مسمياتها تسعة اقسام اولها الاسم الواقع على الذات
 البحث مع قطع النظر عن الصفات وغيرها من اللوازم وثانيها الاسم الواقع على المشئ
 بحسب جزء من اجزائه كالحوان الى الانسان وثالثها الواقع عليه بحسب صفة غير
 قائمة بذاته كقولنا المشئ انه معلوم ومفهوم ومالك ومملوك ورابعها الواقع عليه
 بحسب صفة سلبية كالعمى بالبصير وخامسها الواقع بحسب صفة حقيقية ولها اضافة
 الى المعلومات وكذا القدرة وسادسها صفة حقيقية مع سلبية كالمفهوم من القادر
 لا يعجز عن المشئ او عالم لا يجمل شيئا وسابعها صفة اضافية مع صفة سلبية كالاول
 بان معناه سابق غير مسبق وثامنها الواقع بحسب صفة قائمة بذاته كالعالم يقال على
 لتزيد باعتبار صفة قائمة بذاته وتاسعها صفة حقيقية مع صفة اضافية بامور
 صفتية كعالم الغيب وسلبية لا يغيب عن علمه شئ هذا والله اعلم

رسالة مقولات عشره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

المعلوم اذا نسب وجوده اليه فلا يتخول من ان يابي عنه او يوجب او يتساوى كلا الجانبين
 فالاول هو الممتنع بالذات كاجتماع النقيضين والمتناقضين وشريك الباري والثاني هو
 الواجب بالذات فلا يصلح للعدم ولا يقبله نظر الى ذاته لصلا والالزام اجتماع النقيضين او
 صحت كلاهما محالان والثالث هو الممكن بالذات بالامكان الخاص وهو لا يقتضى وجود انظرا
 الى ذاته والالزام الانقلاب الى الوجوب الذاتي وهو ايضا محال ولا يقتضى عدم ذاته
 الالزام الانقلاب الى الامتناع الذاتي وهو ايضا محال فلما كان الممكن لا يقتضى وجوده وعدا
 بذاته كما علمت فلا بد لوجوده من علة موجدة وكذلك لعدا لا بد من علة عدمية اذ لو
 لم يكن لوجوده او عدمه لزم الترجيح بلا مرجح وبيان اذ هو يمكن وجوده او عدمه لذاته
 لعدم اقتضائه شيئا منها وفرضنا عدم تأثيرها بقية باقى نسبة الوجود والعدم الى تلك الماهية
 المعلومة متساوية فاذا وجد احدها دون الاخر لزم الترجيح بلا مرجح ثم العلة تجب
 ان تكون موجبة بوجوده او عدمه حتى يتحقق احدها والا فاما ان يتساوى نسبة الوجود والعدم
 الى تلك الماهية مع تلك العلة او كانت نسبة الوجود الى تلك الماهية اولى بالقياس الى عدم
 نظرا الى تلك العلة فحينئذ اما ان يكون الوجود بلا ايجاب من العلة وبلا وجوب فيه لامنها ولا
 من ذات الماهية لانا فرضناها ممكنة بالذات ولا يتحقق عدم نظرا الى اولوية جانب الوجود و
 ايجابية وجودية فعلى الاول يلزم الترجيح بلا مرجح كما مر وهو محال وعلى الثاني ايضا يلزم

جواز الترجيح بلا مرجح وامكان المحال محال وذلك لان اذا فرضنا وجود المعروض بالنظر والعلته
 لمرجحة غير الموجبة اما ان يجوز عدمه مع تلك الاولوية الحاصلة من تلك العلة ام لا و
 على الاول يلزم الترجيح بلا مرجح وهو باطل على الثاني فعدم جواز العدم يجب جوب الوجوب كان
 احدا لتقيضين اذا كان متعاضا كان التقيض لا خوضا وبالعكس فيثبت الوجوب من العلة
 وهو المظن ثم الممكن اما جوهر او عرض نه اذا وجد في الخارج فاما ان يكون في موضوع او لا والاول
 هو الثاني والثاني هو الاول فالجوهر اما ليست بمادة واما مادي فهو الجوهر المجرد كالعقول العشرة و
 النفوس الفلكية والانسانية والنوع الاول من المجرى لا تعلق له بالجسم اصلا والنوع الثاني له
 تعلق بالجسم وهو تعلق التدبير والتصرف والنفوس الفلكية في افلاكها والنفوس الانسانية
 في ابدانها وتدبيرها واما نفس المادة وهو الهيولى التي جزء الجسم واما مادي اى قائم بمادة
 وهو الصورة الجسمية النوعية فالمادة جزء مادي ان كانت نوعية فهو جزء صوري لانواع
 الاجسام واما مركب المادة والصورة هو الجسم وهو على راي الحكماء المشائين واما الاشراقيون
 والمتكلمون فلم يسموا اجزا لانهم ينكرون الهيولى والصورتين فملتكلمون فذهبوا الى الجوهر الفرد
 الكم والاشراقيون الى بساطة الجسم والمتكلمون ينكرون الجوهر المجرد ايضا واما العرض
 فاقسامه الاولى تسعة ايضا الاول الكم وهو عرض يقبل القسمة لذاته فان كان فيه جزء
 الفعل قابلا للقسمة فان كان في جهة فهو الخط وان كان في الجهتين فهو السطح وان كان في
 الجهات الثلاثة فهو الجسم التعليم وهذا المكان قارا وان كان غير قار فهو الزمان المنصم المدم من
 من الازل الى الابد بلا نهاية على ما زعموا والثاني الكيف وهو عرض لا يقضى القسمة

ولا النسبة لذاته وهو قد يزن قائما بالماديات كالكيفيات المحسوسة مثل السواد والبياض وقد
يكون قائما بالمجردات كالعلم بمعنى الصورة الحاصلة والقدرية والشجاعة وامثالها والثالث
الايين وهو عرض يحصل بسبب حصول الشئ في المكان والرابع الوضع وهو عرض يحصل بسبب
نسبة بعضها الى بعض نسبة الى الخارجيات والخامس متى وهو عرض يحصل للشئ بسبب
حصوله في الزمان والسادس اضافة وهي عبارة عما هو نفس النسبة كالابوة والنبوة والسابع
الجدوة ويقال الملاك ايضا وهو عرض للشئ بسبب ما يشتمل بحيث ينتقل بانتقال كالحياة الحاصلة
بالنعم والتسلي والثامن الفعل هو عبارة عن التأثير التجدي الزماني كالقطع والتاسع
الانفعال هو التأثير التجدي الزماني كالانقطاع فهذا التسعة اقسام العرض وكل واحد منهما عين
حال بسيط يندرج تحت انواع كثيرة والجوهر ايضا جنس عال مقول على ما تحتله من الانواع يقال
لكل واحد منها اى الجوهر وتسعة اقسام العرض مقولات لكونها محمولة على انواع مندرجة
تحتها في الاجناس العالية المسماة بالمقولات العشرة واحداً من الجوهر وتسعة من العرض وكل نوع
موجود محصل في الخارج او في نفس الامر مندرج تحت واحد منها وكل واحد من المقولات
اذا قيلت الى مقولة اخرى فهي مباينة بالذات فلا يصح ان يصدق اثنان منها على شئ واحد
بالذات بمعنى ان يكون المقولتين اثني النوع واحد ويجوز ان يكون احدهما ذاتيا والآخر
عرضيا للشئ واحد وكلاهما عرضيين للواحد فلا يصدقان بالذات على شئ بل احدهما بالذات
والاخر بالعرض واعلم ان الجوهر بالمعنى المذكور يقابل العرض بالمعنى المذكور والجوهر نفسه مقولة
واحدة وجنس عال ذاتي للانواع المندرجة تحتها على ما هو مقتضى الجنسية نفس حقيقية بسيطة

كما هو شأن الجنس العالی واما العرض فليس كذلك لان ليس بمقولة ولا جنس بل مقولات و
 الاجناس العالیة هي الاقسام التسعة المذكورة فيجب ان لا يكون العرض المنقسم اليها ذاتيا لها و
 الا لكان هو الجنس العالی للاقسام المذكورة ثم مطلق العرض بمعنى اعم شامل للجوهر في الذهن
 وهو بمعنى الموجود في الموضوع بالفعل اعم من الخارج والذهن فاذا حصلت ماهية الجوهر كالانسان
 مثلا ومطلق الجوهر بالمعنى الجنسى في الذهن بناء على المذهب الصحيح من حصول الاشياء بانفسها
 في الذهن يلزم كونها جوهر لان الماهية محفوظة في الوجود ولا يصح الانقلاب بالذاتيات
 ويلزم كونها عرضا لانها موجودة بالفعل في الذهن الموضوع لان الصورة الذهنية تقوم في
 الذهن وليس محتاج اليها لكن غاية الامر ان هذا العرض لا يباين في الجوهر كما عرفت انما
 التناقض بين المقولات العشرة لكن يرد بها اشكال مشهور وهو ان اذا تصورنا الماهية الجوهرية
 بناء على حصول الماهيات بانفسها وانحفاظ الذاتيات في الوجوديين فان العلم عندهم اخذ نفس
 صورة مجردة عن الفواشي المادية والشخصا^ت الوجودية وصارت نفس تلك الحقيقة علما من حيث القيام
 بالذهن ومعلوما نظرا الى نفس الذات من حيث هي على ما هو الفرق بينهما فيكون كيف كان الحصول
 من مقولة الكيف مع انها جوهر او كيف فيلزم صدق المقولتين المتباينين بالذات على شئ واحد
 وهو محال واجيب بقارة عند بان العلم كيف عندهم مسامحة تشبها بالامور الذهنية بالامور العينية وقد
 اجيب عنه بان العلم كيف بالمعنى العام الماخوذ في العرض العام كما ان العرض له معينين كذلك
 الكيف بالمعنى اعم ليس بمقولة متباينة فلا يلزم الفساد في الصدق على شئ واحد وقد يقال العلم
 الذي هو من مقولة الكيف هو العلم الحقيقي عبارة عن حالة ادراكية تحصل في الذهن عند حصول الصورة

العلمية فالعلم بمعنى الصورة ليس بعلم حقيقة حتى يكون كيفاً وإنما يطلق العلم عليه بالنظر الى علاقة
 بينها وبين الحالة الإدراكية المسماة بالعلم الحقيقي وهي كالتابعة للصورة فالكيف هو الحالة
 الإدراكية والصورة العلمية جوهر ان كانت مأخوذة من جوهر أو كرم أو كيف أو غير ذلك ان كانت
 مأخوذة من مقولة أخرى فلا يلزم صدق المقولتين المتباينين على واحد بالذات وبهذا الجواب
 سقط اعتراض آخر هو اننا اذا تصورنا القضية ثم صدقناها بالتصور والتقدير تعلقا بشئ واحد
 مع انهما نوعان متباينان قسمان للعلم وجه السقوط ان العلم الحقيقي الذي يتقسم الى التصور
 والتقدير هو الحالة الإدراكية وهي لا تتحد مع المعلوم والتصور والتقدير اللذان هما قسمان
 للحالة الإدراكية متباينان بالذات لا يتحدان مع معلوميةها فكيف يلزم اتحادها والعلم بمعنى
 الصورة العلمية علم مجازي يتحد مع المعلوم والمتباينان لا يتحدان مع المعلوم ليس متباينان
 ليس بعلم فليس تصور حقيقة لا تصديق ثم اعلم ان الماهية جوهرية كانت او عرضية لا مكانها
 محتاجة الى العلة الجاعلية فالامكان كان علة الحاجة فالممكن اذ لولا كان أجبا بالذات فلا حاجة
 الى العلة لان الوجود حاصل بنفسه فلا يفيد العلة البتة وأما متعاضداً فلا يقبل الوجود فلا يفيد العلة
 ايضا فحينئذ ان لم يكن محتاجا الى العلة فوجوده حين ما وجد بلا علة فيلزم الترجيح بلا مرجح
 فمشى الحاجة الى العلة وهو ليساوى بسبب الوجود والعدم الى الماهية الممكنة دفعا للترجيح بلا
 مرجح وهو نفس الامكان فثبت ان مناط الحاجة الى العلة الامكان حينئذ ان كان عبارة عن كيفية عارضة
 للنسبة بين الوجود والماهية فالاحتياج الى العلة بالذات هو مفاد القضية وهي ان الممكن موجود
 في الخارج ولا يخفى ان اثر الجعل متعلقا بالذات ما يكون محتاجا بالذات هو نفس الماهية الممكنة و

وأما شأن ما ذهبوا الى الاول قالوا بالجعل المؤلف معناه ان اثر الجعل اى العلة الفاعلة مفاد
 الهيئة التركيبية المحلية هي ان لم يكن موجودا واشراقيون لما ذهبوا الى الثانى قالوا
 بالجعل البسيط اى اثر الجاعل متعلق بالذات نفس ماهية الممكن والوجود يتبع
 ذلك فاذا افاض العلة نفس الممكن انتزعت من الوجود لان الوجود ومفاد الهيئة
 التركيبية اثر الجعل بل متعلقه ثانيا وبالعرض فالنزاع بين الجعل البسيط و
 المؤلف مبني على النزاع في ان الامكان نفس الممكن او كيفية النسبة .

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الرسالة المنتسبة الى المولى العلامة كمال اليلة والدين السهالوى رَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى عَلَيْهِ

هذه الرسالة في انتاج الشكل الرابع

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ هـ

اعلموا ايها الاحرار ان اكثر المنطقيين كالعلامة التقطازاني ومن تبعه هو الفاضل البهاري
 وغيرهما متفقوا في اسفاهم شرط الشكل الرابع ايجابها مع كلية الصغرى واختلافها مع كلية
 احدهما بيانها يشترط في انتاج الشكل الرابع محجب الكم والكيف احد الامرين اما ايجابها مع كون
 الصغرى كلية واختلافها في الايجاب والسلب مع كلية احدهما فالضروب المنتجة بهذا الشرط ثمانية
 الاول الصغرى موجبة كلية والكبرى موجبة كلية الثاني الصغرى موجبة كلية والكبرى موجبة جزئية
 الثالث الصغرى سالبة كلية والكبرى موجبة كلية الرابع الصغرى موجبة كلية والكبرى سالبة كلية
 الخامس الصغرى موجبة جزئية والكبرى سالبة كلية السادس الصغرى سالبة جزئية والكبرى موجبة

كلية السابعة الصغرى موجبة كلية والكبرى سالبة جزئية الثامن الصغرى سالبة
 سالبة كلية والكبرى موجبة جزئية وسقطت ثمانية الأولى الصغرى موجبة جزئية
 والكبرى موجبة كلية الثاني الصغرى موجبة جزئية والكبرى موجبة جزئية
 الثالث الصغرى سالبة كلية والكبرى سالبة كلية الرابع الصغرى سالبة جزئية
 والكبرى سالبة جزئية الخامس الصغرى سالبة كلية والكبرى سالبة جزئية السادس
 الصغرى سالبة جزئية والكبرى سالبة كلية السابع الصغرى موجبة جزئية والكبرى سالبة
 كلية الثامن الصغرى سالبة جزئية والكبرى موجبة جزئية وبعضهم كصاحب مختصر
 الميزان ما ذهب الى هذا الشرط لعله اراه حسنا لان بيان انتاج هذه الضروب المشروطة
 بهذا الشرط بالخلف او بعكس لترتيب ثم النتيجة او بعكس المقدمتين او بالرد الى الثاني
 بعكس الصغرى او الثالث بعكس الكبرى لا يجري في كل الضروب الثمانية على سبيل اليقين بل
 يجري في البعض على طريق القطع وهي خمسة من الثمانية المقبولة عند الأكثر في البعض على
 سبيل الشرط والشك وهي ثلثة باقية بعد الخمسة لان الخلف يجري في الاول والثاني والثالث
 والرابع والخامس دون البواقي والعكس يجري في الاول والثاني والثالث الثامن ايضا ان
 عكست السالبة الجزئية كما اذا كانت اخدى الخاصتين ان ليس فليس وعكس المقدمتين
 يجري في الرابع والخامس غير والرد يجري في الثالث والرابع والخامس والسابع ايضا
 ان عكست السالبة الجزئية والافلا وعكس الكبرى في الاول والثاني والرابع والخامس و
 السابع ايضا ان عكست السالبة الجزئية دون البواقي كذا افاد الفاضل اليزدي وغيره فبان

بلامرية اجزاء الدليل في هذه الثلاثة الاخيرة على سبيل الريب وتفيض القطع في الخمسة
 المتقدمة على منهاج اليقين نقيض الريب لعله وجد في هذه الثلاثة الاخيرة الاختلاف
 الموجب للعقم من حيث المقدمات البسيطة مع وجود شرط الاكثر فان بعض الحيوان
 ليس باسان وكل فرس وناطق حيوان ينتج في الاول صدق السلب في الثاني صدق اليجاب
 وكذا الاشئ من الانسان بفرس بعض الحيوان والناطق انسان فان الصادق في الاول
 اليجاب في الثاني السلب بل ذهب الى شرط الموجب لليقين الاجاز وعدم الاختلاف
 الموجب للعقم عدم اجتماع السلب الجزئية فرفعناه بشرط الشكل الرابع عدم اجتماع
 السلب والجزئية كما في مقدمة ولا في مقدمتين الا اذا كانت الصغرى موجبة جزئية
 فلا يدان يكون الكبرى سالبة كلية فيجتمع السلب في هذه الحالة فهذا الشرط سقط احد عشر
 من ستة عشرة ضروب بقيت خمسة والقريبة الصريحة على هذا الشرط قولنا اذا كانت
 الصغرى موجبة جزئية فلا يدان يكون الكبرى سالبة كلية انتهى لان الاستثناء ينطبق على
 هذا الشرط ولا ينطبق على الشرط الذي ذكره اكثر المنطقيين كما هو ظاهر عند ارباب العلوم
 واما شرط الشكل الرابع بعد اجتماع الكليتين فيهما ذهب اليه احدوا ايضا يخرج بهذا
 الشرط الضروب الثلث من الثمانية المنتجة المقبولة عند اكثر ومن الخمسة المقبولة عند
 صاحب المختصر فيبقى الخمس والاثنتان هذا لا يخفى عند الخارير وايضا ياتي وجود هذا الشرط
 اي عدم اجتماع الكليتين في الاستثناء المذكور كما في المستثنى بيان موجبة جزئية و
 سالبة كلية فمن يابن مجتمع فيه الكليتان فكيف الاستثناء فمن تبع هذا الشرط فهو بعدام

تدبره کا بعدم علم و یکن الاختصار من السلب و الجزئية بهذه العبارة شرط عدم اجتماع
 الحصتين فيه اذا اريدت بالحصتين حصه السلب و حصه الجزئية وبالامر كما العهد و
 الا فلا وهكذا ابالسين مثاب الصادومع بالخاء المنقوطة مقام الخاء ولكن الذهن لا يتبادر
 المقصود هما بل يتشوش في المختصر الذي يتبادر الذهن الى مقصوده ولا يتشوش لعقل في
 ادراكه معناه ما ذكرناه اى عدم اجتماع السلب الجزئية فيه فمع هذا البيان بعون الله المستعان
 احقر خلافتك الله الولي محمد علي بن مفتي يار محمد الدكني المليا ابادي مولانا والاسلام ابادي
 مسكنا فالحمد لله الذي علمني الصبح والصلاة على محمد و الذي نطق الفصيح فقط :

خاتمة الطبع

الحمد لله الذي شرح صدور العالمين بتصورات و دقائق الحكمة و روح قلوب العارفين
 بتقديرات انوار الحقيقة و الصلوة و السلام على من علم العرفار و العلماء بطرقه النقية و على
 آله و اصحابه حمة ما اثر ثلثه الخفيفية و بداية مراسم شريعة البهية اما بعد اين مجموعة بليست
 رسال منطوق بعد تصحيح و ازاله اقلاط و محوز و اند و افراط بال ۱۹۷۸ سنة مطابق ۱۳۹۸ هـ و طبع

منه خاتمه

بيرون بوهز گيت مصلتان

Tel # 544913

مکتبه اسلاميه